

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Naglio Mėlinio,

V kurso, komercinės teisės

studijų šakos studento

Magistro darbas

Finansinė pagalba bendrovės akcijų įsigijimui: probleminiai aspektai

Vadovė: doc. dr. Lina Mikalonienė

Recenzentas: lekt. dr. Sigitas Barakauskas

Vilnius

2017

TURINYS

IŽANGA	2
1. DRAUDŽIAMA FINANSINĖ PAGALBA ANGLIJOS, EUROPOS SĄJUNGOS IR ES VALSTYBIŲ TEISĖJE	6
1.1. Finansinės pagalbos draudimas Anglijos bendrovių teisėje	6
1.2. Finansinės pagalbos draudimas Europos Sąjungos teisėje	14
1.3. Finansinės pagalbos draudimas atskirų Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinėje teisėje	18
2. FINANSINĖS PAGALBOS DRAUDIMO REGULIAVIMO LIETUVOJE PROBLEMINIAI ASPEKTAI	25
2.1. Sąvokos „iš anksto“ apimties interpretavimo problema	26
2.2. Sąvokos „įsigyti tos bendrovės akcijų“ interpretavimo problema	33
2.3. Sąvokos „bendrovė negali <...> užtikrinti prievolių įvykdymo“ interpretavimo problema	35
2.4. Finansinės pagalbos draudimo taikymas uždaryjū akcinių bendrovių atžvilgiu	36
2.5. Draudžiama finansinė pagalba ir bendrovės savų akcijų įsigijimas	39
3. FINANSINĖS PAGALBOS DRAUDIMO TAIKYMO LIETUVOJE PRAKTINĖS PROBLEMOS	44
3.1. Draudžiamos finansinės pagalbos sandorio sudarymo pasekmės	44
3.2. Nukentėjusių asmenų identifikavimo problema	46
3.3. Atsakomybės subjektų problema	52
3.4. Atsakomybės taikymo bendrovės vadovui problemos	55
3.5. Siūlytinios vadovo atsakomybės reglamentavimo reformos	61
IŠVADOS	64
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	66
SANTRAUKA	76
SUMMARY	77

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Nepaisant to, kad finansinės pagalbos draudimas bendrovės akcijoms įsigyti Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme¹ (toliau ir – ABĮ) kartu su kitomis Antrosios direktyvos² nuostatomis buvo įtvirtintas dar iki Lietuvai tampant Europos Sąjungos valstybe nare³, probleminiai šio draudimo aspektai praktikoje ima išryškėti tik pastaraisiais metais, atsiradus sudėtingų teisinių ginčų, kylančių iš šio draudimo nesilaikymo. Praktikoje vis dažniau iškylant poreikiui priverstinai įgyvendinti finansinės pagalbos draudimą, imamas justis šio draudimo prigimties bei draudimu siektinų konceptualių tikslų supratimo deficitas tiek atitinkamose ABĮ nuostatose, tiek ir Lietuvos teismų praktikoje. Atsižvelgiant į Lietuvos privataus kapitalo sandorių rinkos vystymąsi, pagrįsta manyti, jog ginčų dėl akcijų išpirkimo pasinaudojant bendrovės lėšomis skaičius ateityje neturėtų sumažėti, greičiau priešingai. Dėl šios priežasties neginčytina, jog tiek įstatymų leidėjas, tiek teismai turėtų pasistengti tinkamai suvokti finansinės pagalbos draudimo prasmę ir savo ruožtu modernia linkme plėtoti bendrovių teisinį reguliavimą (įgyvendinti ES teisės siūlomas reformas⁴ ar bent jau ištaisyti dabartinio reguliavimo logikos spragas bei dviprasmybes) ir tokio reguliavimo interpretavimą. Todėl šiame darbe analizuojama tema – finansinės pagalbos draudimo probleminiai aspektai – yra aktuali tiek teorine, tiek praktine prasme.

Darbo tikslas. Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, šiuo darbu siekiama išanalizuoti teorines ir praktines ABĮ įtvirtinto finansinės pagalbos draudimo problemas ir pateikti pasiūlymų, kaip probleminės nuostatos turėtų būti aiškinamos ir / arba kokie galiojančio reguliavimo pakeitimai turėtų būti padaryti.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą, keliami ir atitinkamose darbo dalyse įgyvendinami šie uždaviniai:

1. išnagrinėti finansinės pagalbos draudimo įgyvendinimą ir jo tikslus šio draudimo pionierės Anglijos nacionalinėje teisėje, Europos Sąjungos teisėje, iš

¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 64-1914.

² 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. *OL 1977 m. L 026*, p. 1.

³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 123-5574.

⁴ Žr. 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/68/EB, iš dalies keičiančią Tarybos direktyvos 77/91/EEB nuostatas, susijusias su ribotos atsakomybės akcinių bendrovių steigimu ir jų kapitalo palaikymu ir keitimu. *OL 2006 m. L 264*, p. 32.

kurios draudimas buvo perkeltas į Lietuvos nacionalinę teisę bei lyginamuoju aspektu kai kurių kitų ES valstybių narių nacionalinėje teisėje;

2. identifikuoti ir išnagrinėti Lietuvoje įtvirtinto finansinės pagalbos draudimo reguliavimo probleminius aspektus, palyginti Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje įtvirtintą reguliavimą, siekiant įvertinti lietuviško reguliavimo pagrįstumą;
3. iširti finansinės pagalbos draudimo *taikymo* Lietuvoje praktines problemas identifikuojant teisinės finansinės pagalbos sandorio sudarymo pasekmes, galimos žalos atlyginimo prievolės šalis bei atsakomybės taikymo bendrovės vadovui problemas.

Darbo objektas. Šio darbo objektą apibrėžia temos pavadinimas bei aukščiau nurodyti darbo tikslas ir uždaviniai. Darbo objektas yra istorinio (nuo 2004 sausio 1 d. iki 2014 m. birželio 17 d. galiojusio ABĮ 44 straipsnio 9 dalis) ir šiuo metu galiojančio (nuo 2014 m. birželio 17 d. įsigaliojusio⁵ ABĮ 45² straipsnis) finansinės pagalbos draudimo reguliavimo probleminiai aspektai. Šio objekto analizė susideda iš trijų dalių:

- pirmoje dalyje analizuojamas finansinės pagalbos draudimas Anglijos bendrovių teisėje: aptariama šio draudimo istorija, atsiradimo priežastys, liberalizavimo tendencijos. Taip pat šioje dalyje aptariamas finansinės pagalbos draudimo atsiradimas ES teisėje (Antrojoje bendrovių direktyvoje) ir jo reformos, taip pat Antrosios direktyvos perkėlimo į kai kurių valstybių narių nacionalinę teisę rezultatai, atsižvelgiant į šių rezultatų išskirtinumą bendrame kontekste, arba priešingai – į jų tipiškumą;
- antroje dalyje analizuojami finansinės pagalbos draudimo perkėlimo į ABĮ įgyvendinant Antrąją bendrovių direktyvą rezultatai, ypač atsižvelgiant į probleminius Lietuvos teisėje įtvirtinto reguliavimo aspektus: (i) sąvokos „iš anksto“ interpretavimo problema; (ii) sąvokos „įsigyti tos bendrovės akcijų“ interpretavimo problema; (iii) nuostatos „bendrovė negali <...> užtikrinti prievolių įvykdymo“ interpretavimo problema; (iv) finansinės pagalbos draudimo taikymo uždarosioms akcinėms bendrovėms pagrįstumo problema; (v) finansinės pagalbos draudimo ir apribojimų bendrovei įsigyti savų akcijų santykio problema;

⁵ Lietuvos Respublikos acinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60¹, 63, 67, 69, 72 straipsnių ir priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 45² straipsniu įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 7641.

- trečioje dalyje analizuojamos finansinės pagalbos draudimo taikymo Lietuvoje praktinės problemos: (i) nustatomos draudžiamos finansinės pagalbos sandorio sudarymo pasekmės; (ii) identifikuojami nukentėję bei atsakingi už žalą asmenys; (iii) analizuojamos atsakomybės taikymo bendrovės vadovui problemos, galimi žalos dydžio apskaičiavimo metodai bei siūlytinos reglamentavimo reformos.

Pažymėtina, kad šio darbo objektas neapima neprobleminių klausimų (darbuotojų akcijų įsigijimo schemų, Finansų įstaigų įstatyme⁶ numatytų išimčių ir kt.), taip pat visų kitų su finansinės pagalbos draudimu susijusių klausimų, kurie yra už pagrindinės finansinės pagalbos draudimo sudėties, išdėstytos šiuo metu galiojančio ABĮ 45² straipsnio 1 dalyje, ribų.

Tyrimo metodai. Darbe daugiausia remiamasi lyginamuoju, istoriniu, lingvistiniu bei sisteminiu metodais, neišvengta ir aprašomojo metodo. Lyginamasis ir istorinis metodai daugiausia pasireiškia pirmoje bei antroje darbo dalyse, lyginant tam tikrus Anglijoje bei ES valstybėse narėse įtvirtinto finansinės pagalbos draudimo aspektus tarpusavyje bei su Lietuvoje įtvirtintu reguliavimu, taip pat analizuojant finansinės pagalbos draudimo ištakas bei plėtojimąsi Anglijos teisėje, atsiradimą ir raidą Europos Sąjungos bei ES valstybių nacionalinėje teisėje. Istorinis ir lyginamasis metodai ypač pasitarnavo identifikuojant teorinius finansinės pagalbos draudimo tikslus, kuriais toliau buvo remiamasi atliekant analizę didžiojoje darbo dalyje. Lingvistinio metodo pagalba buvo nustatyta, kaip pažodžiui turėtų būti interpretuojama ABĮ nuostata, įtvirtinanti finansinės pagalbos draudimą, kas padėjo objektyviai įvertinti atitinkamą nacionalinį reguliavimą. Sisteminis metodas visame darbe padėjo sujungti žinias, gautas analizuojant skirtingus teisės šaltinius bei tyrimo objektus ir pateikti išvadas. Atsižvelgiant į tai, kad šiame darbe nagrinėjami aspektai Lietuvos teisės doktrinoje iš esmės iki šiol nebuvo nagrinėti, visame darbe nebuvo įmanoma išvengti ir aprašomojo metodo panaudojimo.

Darbo originalumas. Nepaisant to, kad Lietuvos autoriai savo darbuose yra analizavę atskirus finansinės pagalbos draudimo aspektus, šiame darbe nagrinėjami probleminiai aspektai Lietuvos teisės moksle iš esmės analizuoti nebuvo. Juozas Rimas savo straipsnyje⁷ bei disertacijoje⁸ gilinosi į finansinės pagalbos draudimo liberalizavimo

⁶ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 91-3891.

⁷ RIMAS, J. Finansinės pagalbos liberalizavimo ribos. *Teisė*, 2008, t. 69, p. 94-105.

⁸ RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 131-149.

aspektus, Kotryna Maščinskaitė magistro darbe⁹ analizavo 2014 m. įtvirtintus ABĮ pakeitimus, vienu iš kurių finansinės pagalbos draudimas taip pat buvo iš dalies liberalizuotas. Šiame darbe, iš esmės neskiriant dėmesio kitų autorių darbuose jau pakankamai aptartiems arba neprobleminiams klausimams, analizuojama pagrindinė finansinės pagalbos draudimo sudėtis, didžiausią dėmesį skiriant šios sudėties probleminiams aspektams (neaiškumams, dviprasmybėms, nepagrįstoms nuostatoms), kurie Lietuvos teisės doktrinoje iki šiol analizuoti nebuvo.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe daugiausia remiamasi skirtingomis Anglijos Bendrovių įstatymo („*Companies Act*“) redakcijomis nuo 1928 m. iki 2006 m., šiuos teisės aktus aiškinančia teismų praktika bei doktrinine literatūra, taip pat skirtingomis Antrosios direktyvos redakcijomis ir ABĮ. Iš doktrininų šaltinių darbe daugiausia remiamasi užsienio autorių darbais. Kaip didelę įtaką darbe dėstomoms mintims padariusi autorė paminėtina Eilís Ferran, kuri, remdamasis teismų praktika, pateikė kiekvieną Anglijos teisėje įtvirtintą finansinės pagalbos draudimą sudarančio žodžio analizę¹⁰. Atsižvelgiant į nagrinėjamos temos naujumą Lietuvos teisės doktrinoje, šiame darbe remiamasi tik keleto nacionalinių autorių mintimis finansinės pagalbos draudimo ir susijusiomis temomis, iš kurių paminėtini Juozas Rimas, Olga Petroševičienė bei Lina Mikalonienė.

⁹ MAŠČINSKAITĖ, K. *Lietuvos akcinių bendrovių įstatymas: teisinio reguliavimo pokyčių 2014 m. vertinimas*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016.

¹⁰ FERRAN, E. *Company Law and Corporate Finance*. Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 372-407.

1. DRAUDŽIAMA FINANSINĖ PAGALBA ANGLIJOS, EUROPOS SAJUNGOS IR ES VALSTYBIŲ TEISĖJE

1.1. Finansinės pagalbos draudimas Anglijos bendrovių teisėje

Finansinės pagalbos draudimas, kaip ir daugelis kitų taisyklių, be kurių šiuolaikinė bendrovių teisė būtų neįsivaizduojama, atsirado Anglijoje¹¹. Finansinės pagalbos draudimo šaknys siekia 1720 m. ir yra siejamos su „*South Sea Company*“ žlugimu¹². „*South Sea Company*“ buvo įkurta 1711 m. kaip viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektas, turėjęs padėti sumažinti nacionalinę Didžiosios Britanijos Karalystės¹³ skolą¹⁴. Vis dėlto, vienas iš bendrovės steigėjų John Blunt siekė užsidirbti ne iš bendrovės pelno, o spekuliuodamas „*South Sea Company*“ akcijomis. Nepaisant to, kad bendrovė realiai nevykdė jokios pelningos veiklos, J. Blunt sumanė įtikinti kuo daugiau asmenų perleisti savo turimas vertingas reikalavimo teises į Didžiosios Britanijos Vyriausybę mainais už „*South Sea Company*“ akcijas. Siekiant šio tikslo, reikėjo padidinti „*South Sea Company*“ akcijų patrauklumą, o tą geriausiai galėjo padaryti gerbiami ir įtakingi asmenys, įsigydami bendrovės akcijų. J. Blunt sukūrė schemą, pagal kurią „*South Sea Company*“ visuomenėje gerbiamiems investuotojams suteikė paskolas, už kurias jie įsigijo bendrovės akcijų. Padidėjusi „*South Sea Company*“ akcijų paklausa lėmė greitą akcijų kainos biržoje augimą, tačiau aplinkybė, jog bendrovė ėmė teikti paskolas visiems, norintiems įsigyti jos akcijų, dar labiau didino šių akcijų populiarumą. Kadangi, kaip aukščiau minėta, realiai „*South Sea Company*“ nevykdė jokios veiklos, po kurio laiko įmonė žlugo, tačiau akcininkai vis tiek privalėjo grąžinti milžiniškas paskolas, už kurias įsigijo beverčių bendrovės vertybinių popierių. „*South Sea Company*“ burbulo sprogdimas buvo toks stiprus, jog sukėlė ne tik Didžiosios Britanijos ekonomikos nuosmukį, bet taip pat lėmė ir finansinės pagalbos draudimo užuomazgas Anglijos precedentų teisėje.

Dėl precedentinės teisės vyravimo finansinės pagalbos draudimas Anglijos statutinėje teisėje atsirado tik 1928 m., priėmus naują Bendrovių įstatymo redakciją.

¹¹ Jungtinės Karalystės teritorijoje galioja trys skirtingos teisės sistemos: 1) Anglijos teisė (*English law*), taikoma Anglijoje ir Velse; 2) Šiaurės Airijos teisė (*Northern Ireland law*), taikoma Šiaurės Airijoje ir 3) Škotijos teisė (*Scots law*), taikoma Škotijoje. Bendra Jungtinės Karalystės teisė neegzistuoja, nepaisant to, kad dalis Anglijos įstatymų yra iš dalies ar net pilna apimtimi taikomi ir Šiaurės Airijoje ir / ar Škotijoje; finansinės pagalbos draudimas pirmiausia atsirado būtent Anglijos precedentinėje ir statutinėje teisėje.

¹² GIRVIN, S., FRISBY, S., HUDSON, A. *Charlesworth's Company Law*. London: Sweet & Maxwell, 2010, p. 213-214.

¹³ Įkurta 1707 m. Anglijos ir Škotijos Karalystėms sudarius unijos sutartį (Velsas buvo aneksuotas Anglijos Karalystės 1535 m.); Jungtinė Didžiosios Britanijos ir Airijos Karalystė (Jungtinė Karalystė) buvo įkurta 1801 m.

¹⁴ DALE, R. *The First Crash: Lessons from the South Sea Bubble*. London: Princeton University Press, 2004. p. 40.

Konkrečiai finansinės pagalbos draudimo atsiradimą lėmė sero Wilfrid Greene vadovaujamo Bendrovių teisės reformavimo komiteto 1926 m. parlamentui pateikta ataskaita, kurios 30 pastraipoje¹⁵ buvo nurodyta: „*Pastaraisiais metais atsirado labai netinkama praktika: sindikatas iš esamų akcininkų įsigyja kontrolinį bendrovės akcijų paketą, lėšos įsigijimui pasiskolinamos iš banko dienai ar dviem, sindikato atstovai, paskirti bendrovės valdymo organais vietoj senųjų valdymo organų, nedelsiant paskolina sindikatui bendrovės lėšų <...> kuriomis gražinama paskola bankui <...> Praktiškai tokiu būdu bendrovė suteikia pinigų savo pačios akcijoms įsigyti.*“ Taigi, Greene komitetui atrodė visiškai nepriimtina, jog bendrovės akcijų įsigijimą finansuoja pati bendrovė – t. y., finansinės pagalbos draudimo atsiradimą statutinėje Anglijos teisėje lėmė ne kova su manipuliavimu rinkomis, o siekis apsaugoti bendrovės kapitalą.

Konkrečiai 1928 m. Bendrovių įstatyme finansinės pagalbos draudimą įtvirtino 16 straipsnis, kuriame buvo nurodyta: „*Neturėtų būti laikomi teisėtais bendrovės veiksmai, kuriais tiesiogiai ar netiesiogiai kaip paskola, garantija ar prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonė suteikiama finansinė pagalba, kurios tikslas yra padėti asmeniui, įsigijusiam bendrovės akcijų arba planuojančiam jų įsigyti ateityje, arba kuri yra susijusi su tokiu įsigijimu*“¹⁶. 1947 m. (1948 m. suvestinė Bendrovių įstatymo redakcija) ši įstatymo nuostata buvo papildyta draudimu finansinę pagalbą teikti taip pat ir asmenims, siekiantiems pasirašyti naujai išleidžiamas bendrovės akcijas¹⁷, kadangi iki tol teismai draudžiamą finansinę pagalbą sudarančius veiksmus aiškino siaurinamai¹⁸. Be to, aukščiau nurodytomis įstatymo pataisomis taip pat buvo uždrausta dukterinėms bendrovėms teikti finansinę pagalbą asmenims, siekiantiems įsigyti / pasirašyti pagrindinės bendrovės akcijas. 1948 m. Bendrovių įstatymo redakcijoje už finansinės pagalbos draudimo nesilaikymą numatyta baudžiamoji atsakomybė pasireiškė 100 svarų sterlingų dydžio bauda (1948 m. Bendrovių įstatymo 54 straipsnis), kuri šiais laikais prilygtų 3600 svarų sterlingų¹⁹.

¹⁵ 1926 m. Bendrovių teisės reformavimo komiteto ataskaita [interaktyvi] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.takeovers.gov.au/content/Resources/other_resources/Greene_Committee.aspx>.

¹⁶ 1928 m. Anglijos Bendrovių įstatymo (*Companies Act 1928*) 16 straipsnis [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.austlii.edu.au/au/legis/vic/hist_act/ca1928107.pdf> Originalus tekstas: „*It shall not be lawful for a company to give, whether directly or indirectly, and whether by means of a loan, guarantee, the provision of security or otherwise, any financial assistance for the purpose of or in connection with a purchase made or to be made by any person of any shares in the company*“.

¹⁷ 1948 m. Anglijos Bendrovių įstatymo (*Companies Act 1948*) 54 straipsnis [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1948/38/contents/enacted>>.

¹⁸ 1942 m. sprendimas byloje *Re VGM Holdings Ltd* [1942] 1 Ch 235, CA. *Cituota pagal*: FERRAN, E. *Company Law and Corporate Finance*. Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 374.

¹⁹ Istorinio JK infliacijos lygio skaičiuoklė [interaktyvi] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://inflation.stephenmorley.org/>>.

1977 m. Europos Bendrijų Taryba priėmė Antrąją Bendrovių teisės direktyvą (išsamiau aptariama kitame šio darbo skyriuje). Direktyva nedarė tiesioginės įtakos angliškam finansinės pagalbos draudimui, kadangi aukščiau nurodytos 1948 m. Bendrovių įstatymo nuostatos buvo netgi griežtesnės nei direktyvoje nustatyti minimalūs standartai²⁰. Vis dėlto galima spėti, jog liberalesnės direktyvos nuostatos buvo viena iš priežasčių, paskatinusių Anglijos įstatymų leideją bent iš dalies liberalizuoti nacionalinį reguliavimą. Svarbu paminėti, kad Bendrovių teisės komitetas, vadovaujamas lordo teisėjo David Jenkins, dar 1962 m. pristatė Parlamentui išvadą, kurioje siūlė apskritai atsisakyti finansinės pagalbos draudimo tais atvejais, kai finansinė pagalba teikiama rinkos sąlygomis, prievolės bendrovei yra tinkamai užtikrinamos, o bendrovės vadovui numatoma pareiga atlyginti nuostolius, jei neapdairus finansinės pagalbos teikimas sukels bendrovei žalos²¹ (kaip nurodyta toliau šiame darbe, būtent tokį finansinės pagalbos reguliavimo režimą valstybėms narėms leido įgyvendinti direktyva 2006/68/EB). Vis dėlto, atsižvelgus į vienareikšmiškas tuomet galiojusias Antrosios direktyvos nuostatas, visiškas *Jenkins* komiteto pasiūlymų įgyvendinimas tapo neįmanomas. Tad, atsižvelgiant į tai, jog į Antrosios direktyvos reguliavimo apimtį patenka tik atvirojo tipo bendrovės (į ką be jokio pagrindo neatsižvelgiama Lietuvoje ir didelėje dalyje kitų ES valstybių), 1985 m. redakcijos Anglijos Bendrovių įstatymas²² uždaro tipo bendrovėms leido teikti finansinę pagalbą, tačiau tik *expressis verbis* nustatytais atvejais ir tik atlikus teisinimo („*whitewash*“) procedūrą. Teisinimo („*whitewash*“) procedūra lėmė, kad finansinė pagalba galėjo būti teikiama tik iš bendrovės paskirstytinojo pelno, gavus akcininkų sutikimą, auditoriaus išvadą bei bendrovės vadovybei užtikrinus, jog finansinės pagalbos teikimas nepakenks bendrovės mokumui (bendrovė išliks moki bent vienerius metus po finansinės pagalbos suteikimo²³).

1985 m. redakcijos Bendrovių įstatyme, palyginus su 1948 m. redakcijos įstatymu, finansinės pagalbos draudimo reguliavimo apimtis gerokai išsiplėtė – 151 straipsnis numatė bendrąją taisyklę, draudžiančią finansinę pagalbą prieš ir po bendrovės akcijų įsigijimo, 152 straipsnis detalizavo 151 straipsnyje vartojamas sąvokas, o 153 bei 154 straipsniai

²⁰ 1976 m. gruodžio 13 d. Antrosios Tarybos direktyvos 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo, 23 straipsnio 1 dalis. *OL 1977 m. L 026*, p. 1.

²¹ *Jenkins Committee* išvada, 173 pastraipa [interaktyvi] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.takeovers.gov.au/content/Resources/other_resources/downloads/jenkins_committee_v2.pdf>.

²² 1985 m. Anglijos Bendrovių įstatymas (*Companies Act 1985*) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/6/contents>>.

²³ FERRAN, E. *Company Law and Corporate Finance*. Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 400.

leido finansinės pagalbos teikimą tam tikrais specialiais atvejais. 155-158 straipsniai numatė specialias išlygas, atskirais atvejais leidusias teikti finansinę pagalbą uždarojo tipo bendrovėms²⁴. 151 straipsnio 1 dalis numatė, kad bendrovės arba jos dukterinės bendrovės veiksmai, kuriais tiesiogiai ar netiesiogiai iki įsigijimo ar įsigijimo metu suteikiama finansinė pagalba turint tikslą finansuoti tos bendrovės akcijų įsigijimą, yra neteisėti. 151 straipsnio 2 dalis numatė, kad bendrovės veiksmai, kuriais bendrovė ar jos dukterinė bendrovė tiesiogiai ar netiesiogiai suteikia finansinę pagalbą turėdama tikslą sumažinti ar išvis panaikinti asmens prievolės, prisiimtas siekiant įsigyti finansinę pagalbą teikiančios bendrovės (ar jos patronuojančios bendrovės) akcijas, kai akcijų įsigijimas įvyko anksčiau nei finansinės pagalbos suteikimas, yra neteisėti. „Netiesioginės“ finansinės pagalbos draudimo atsiradimą 1985 m. redakcijos Bendrovių įstatyme iš esmės lėmė teismų praktika: (i) 1981 m. Apeliacinio teismo sprendimas byloje *Belmont Finance Corporation v. Williams Furniture (No. 2)*²⁵, kurioje kilo klausimas, ar finansinės pagalbos teikimu gali būti laikomi bendrovės veiksmai, kuriais iš trečiojo asmens yra įsigyjamoms prekės, kai trečiasis asmuo už gautas lėšas įsigyja bendrovės akcijų bei (ii) 1980 m. sprendimas byloje *Armour Hick Northern Ltd v. Whitehouse*²⁶, kurioje kilo klausimas, ar finansinės pagalbos teikimu gali būti laikomi bendrovės veiksmai, kai bendrovė sumoka pinigų savo akcininkui, taip paskatindama jį parduoti savo turimas akcijas trečiajam asmeniui, jei trečiasis asmuo už įgyjamas akcijas sumoka pilną rinkos kainą²⁷.

Svarbu pažymėti, kad 152 straipsnyje, detalizavusiame normos, draudžiančios finansinės pagalbos draudimą, sąvokas, buvo numatyta, jog sąvoka „finansinė pagalba“ apima ne tik pagalbą, suteiktą kaip dovana, paskola, prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonė ir pan., bet ir bet kokius kitus pagalbos veiksmus, kuriais bendrovės grynasis turtas yra sumažinamas iš esmės arba kai bendrovė apskritai neturi grynojo turto. Praktikoje kilo klausimas, kaip turėtų būti suprantamas grynojo turto sumažinimas „iš esmės“. *Chaston*²⁸ byloje teismas laikė, kad bendrovės grynojo turto sumažinimas 20 % yra esminis. Vis dėlto, praktikoje suma, suteikta kaip finansinė pagalba, procentiškai gali sudaryti labai nedidelę bendrovės grynojo turto dalį, tačiau būti gana įspūdinga absoliučia išraiška. Doktrinoje diskutuojama, ar, pvz., 1 milijardo svarų sterlingų finansinės pagalbos

²⁴ *ibid.*, p. 376.

²⁵ 1980 m. *Court of Appeal (Civil Division)* sprendimas byloje *Belmont Finance Corporation v. Williams Furniture (No. 2)* [1980] 1 All E. R. 393. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze.

²⁶ 1980 m. sprendimas byloje *Armour Hick Northern Ltd v. Whitehouse* [1980] 3 All E. R. 833. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze.

²⁷ MORSE, G. *Charlesworth & Morse Company Law*. London: *Sweet & Maxwell*, 1995, p. 199.

²⁸ 2003 m. *Court of Appeal (Civil Division)* sprendimas byloje *Chaston v SWP Group Plc* [2003] B.C.C. 140. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze.

suteikimas būtų laikytinas esminiu 100 milijardų svarų sterlingų vertės bendrovės turto sumažinimu²⁹? Tad galima daryti išvadą, jog dėl bendrovės turto sumažinimo esmingumo turėtų būti sprendžiama atskirai kiekvienu atveju, nenustatant universalios „esminio sumažinimo“ išraiškos.

151 straipsnio 3 dalis numatė, kad už draudžiamos finansinės pagalbos teikimą bendrovė baudžiama bauda, o bendrovės vadovybė – įkalinimu ir (arba) bauda. Ši norma dalyje, numatančioje baudos skyrimą bendrovei, susilaukė kritikos – oponentų teigimu, normos, kurios tikslas turėtų būti bendrovės interesų apsauga, taikymas šiuo atveju sukelia priešingą efektą – ir taip nukentėjusi bendrovė, kurios sąskaita buvo suteikta finansinė pagalba, dar ir nubaudžiama³⁰. Nepaisant to, kad įstatymas numatė tik baudžiamąją atsakomybę, teismų praktikoje buvo nuspręsta, jog draudžiamą finansinę pagalbą teikusi bendrovė ir jos valdymo organai privalo atsakyti ne tik baudžiamąja, bet ir civiline tvarka³¹: iš bendrovės ir jos valdymo organų gali būti priteista žalos kompensacija nukentėjusių asmenų (pvz., bendrovės akcininkų) naudai, be to, draudžiamos finansinės pagalbos teikimas laikomas bendrovės valdymo organų fiduciarinių pareigų pažeidimu, dėl kurio bendrovė gali reikalauti žalos atlyginimo. Taip pat svarbu pažymėti, kad Anglijos teismų praktikoje sandoriai, kuriais bendrovė suteikia finansinę pagalbą, laikomi niekiniais³², tačiau patys akcijų įsigijimo sandoriai laikomi galiojančiais, jei finansinės pagalbos teikimo sandoris konkrečiu atveju gali būti atskirtas nuo akcijų įsigijimo sandorio. Sandorio galiojimui neturi įtakos tai, kad neįtraukus įstatymui prieštaraujančių nuostatų, viena iš šalių apskritai nebūtų sudariusi tokio sandorio³³.

1985 m. redakcijos Bendrovių įstatyme atsirado svarbi naujų normų grupė (153 straipsnis) – normos, nustatančios išimtis, kurioms esant bendrovės veiksmai, formaliai atitinkantys draudžiamos finansinės pagalbos teikimo sudėtį, nelaikomi draudžiama finansine pagalba. Šių normų nustatomas išimtis galima suskirstyti į tokias grupes:

1. „Didesnio tikslo“ išimtis – bendrovės veiksmai negali būti kvalifikuojami kaip draudžiama finansinė pagalba, jei bendrovė, suteikdama asmeniui paskolą, garantiją ar pan., nesiekė sudaryti sąlygų šiam asmeniui įgyti bendrovės akcijų,

²⁹ KERSHAW, D. *Company Law in Context*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 697.

³⁰ FARRAR, J. H., FUREY, N. E., HANNIGAN, B. M. *Company Law*. Trowbridge: Butterworths, 1994, p. 191.

³¹ MORSE, G. *Charlesworth & Morse Company Law*. London: Sweet & Maxwell, 1995, p. 204.

³² 1968 m. *Chancery Division* sprendimas byloje *Selangor United Rubber Estates Ltd v. Craddock* (No. 3) [1968] 1 W.L.R. 1555; 1971 m. sprendimas byloje *Heald v. O'Connor* [1971] 1 W.L.R. 497; 1985 m. sprendimas byloje *Carney v. Herbert* [1985] A.C. 301. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze.

³³ 1985 m. sprendimas byloje *Carney v. Herbert* [1985] A.C. 301. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze.

arba, nors ir siekė, finansinės pagalbos suteikimas yra tik „didesnio tikslo“ dalis – šiuo atveju finansinė pagalba turi būti teikiama sąžiningai, veikiant bendrovės interesais. Iki sprendimo *Brady v. Brady*³⁴ byloje doktrinoje buvo svarstoma, kad didesnio tikslo išimtį galima taikyti, pvz., vadovybės vykdomam išpirkimo sandoriui („*management buy-out*“). Tačiau lordas Oliver precedentiniame Lordų rūmų sprendime pasisakė, jog „priežastis“ („*reason*“), dėl kurios teikiama finansinė pagalba, negali būti tapatinama su „didesniu tikslu“ („*larger purpose*“). Pvz., aptariamoje byloje viena iš šalių teigė, jog bendrovė buvo atsidūrusi aklavietės („*deadlock*“) situacijoje, kuri turėjo būti išspręsta vienam iš akcininkų įsigijus kito akcininko valdomas akcijas. Įsigijimui finansuoti bendrovė suteikė finansinę pagalbą, pagrįstai tikėdamasi, kad šiuo atveju finansinės pagalbos teikimas yra teisėtas vadovaujantis „didesnio tikslo“ išimtimi. Tačiau lordas Oliver nusprendė, kad aklavietės išsprendimas laikytinas ne „didesniu tikslu“, o „priežastimi“, dėl kurios finansinė pagalba yra teikiama, tad šiuo atveju „didesnio tikslo“ išimtis negali būti taikoma ir atitinkamai bendrovės suteikta finansinė pagalba laikytina neteisėta. Doktrinoje tokia lordo Oliver pozicija labai kritikuojama teigiant, kad jei „didesnio tikslo“ išimtis negali būti taikoma veiksams, kuriais siekiama išspręsti aklavietę, tokiu atveju apskritai sunku įsivaizduoti, kokiai situacijai ši išimtis galėtų būti pritaikyta. Kai kurie autoriai ironizuoja, jog *Brady v. Brady* byloje sukurtas precedentas tiesiog ištrynė „didesnio tikslo“ išimtį iš statutinės Anglijos teisės³⁵. Tačiau formaliai ši išimtis tebėra įtvirtinta ir 2006 m. redakcijos Bendrovių įstatyme (678 straipsnio 2 dalies b punktas ir 4 dalies b punktas);

2. Sandoriai, nesusiję su finansine pagalba – pvz., teisėtas dividendų išmokėjimas, bendrovės įstatinio kapitalo sumažinimas ir pan. Akcininkui teisėtai iš bendrovės gautas lėšas panaudojus bendrovės akcijoms įsigyti, draudžiamos finansinės pagalbos sudėties nėra, nebent dividendų išmokėjimas arba įstatinio kapitalo sumažinimas yra apsimestinis sandoris, kuriuo tik siekiama pridengti draudžiamos finansinės pagalbos suteikimą. Ši išimtis Anglijos teismų praktikoje grindžiama finansinės pagalbos draudimo tikslu – bendrovės kapitalo

³⁴ 1989 m. Lordų rūmų (*House of Lords*) sprendimas byloje *Brady v Brady* [1989] AC 755. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze.

³⁵ KERSHAW, D. *Company Law in Context*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 701.

- apsaugojimu, kadangi akivaizdu, jog, pvz., teisėtas bendrovės pelno paskirstymas akcininkams teisine prasme nedaro žalos bendrovės kapitalui³⁶;
3. Išimtyms, susijusios su bendrovėmis, kurios verčiasi finansavimo teikimu (pvz., bankai, kredito unijos) ir akcijų suteikimo darbuotojams schemas³⁷;
 4. Eksplicitiškai įtvirtinti sandoriai (pvz., bendrovės turto paskirstymas likvidavus bendrovę, bet kokie veiksmai, sankcionuoti teismo ir t.t.).

Vis dėlto, nepaisant įneštų pokyčių ir naujovių, detalizavusių finansinės pagalbos draudimo sąlygas, 1985 m. Bendrovių įstatymas sulaukė analogiškos kritikos, kaip ir 1948 m. Bendrovių įstatymo reguliavimas, kuris *Jenkins* komiteto išvadose buvo apibūdintas kaip „*dažnai trukdantis sąžiningam ir nesukeliantis jokių rimtų nepatogumų nesąžiningam*“³⁸. Tačiau ši kartą Anglijos įstatymų leidėjas galėjo teisintis ribojančiu Antrosios Bendrovių teisės direktyvos nuostatų poveikiu.

Šiuo metu Anglijoje galiojančio 2006 m. redakcijos Bendrovių įstatymo³⁹ 678 ir 679 straipsniuose įtvirtinta finansinės pagalbos draudimo formuluotė yra identiška nustatytai 1985 m. redakcijos Bendrovių įstatyme. 678 straipsnis teikti finansinę pagalbą draudžia atvirojo tipo bendrovėms; 679 straipsnis draudžia teikti finansinę pagalbą atvirojo tipo bendrovėms, kai asmuo siekia įsigyti jų patronuojančios uždarojo tipo bendrovės akcijų. Kalbant apie finansinės pagalbos draudimo liberalizavimą, pažymėtina, kad po 1985 m. redakcijos Bendrovių įstatymo priėmimo siūlymai apskritai netaikyti finansinės pagalbos draudimo uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu išliko populiarūs⁴⁰. Vis dėlto, pirminėje 2006 m. Bendrovių įstatymo redakcijoje šie siūlymai vėlgi buvo įgyvendinti tik iš dalies – nors „*whitewash*“ (teisrinimo) procedūros nebeliko, 682 straipsnio 1 dalis, numatanti, kad 678 straipsnyje įtvirtintas finansinės pagalbos draudimas nėra taikomas, jei finansinę pagalbą teikianti bendrovė yra uždarojo tipo, yra taikomas tik esant vienai iš 682 straipsnio 2 dalyje numatytų sąlygų (pinigų skolinimas yra bendrovės verslas; finansinė pagalba teikiama bendrovės darbuotojams ir pan.), o finansinės pagalbos draudimas uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu visiškai panaikintas buvo tik nuo 2008 m. spalio 1 d.⁴¹

³⁶ 1974 m. *Court of Appeal (Civil Division)* sprendimas byloje *Wallersteiner v Moir* [1974] 3 All ER 217. Cituota pagal: FARRAR, J. H., FUREY, N. E., HANNIGAN, B. M. *Company Law*. Trowbridge: Butterworths, 1994, p. 194.

³⁷ *ibid*, p. 194-195.

³⁸ FERRAN, E. *Company Law and Corporate Finance*. Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 377. Originali citata: „*an occasional embarrassment to the honest without being a serious inconvenience to the unscrupulous*“.

³⁹ 2006 m. Anglijos Bendrovių įstatymas (*Companies Act 2006*) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>>.

⁴⁰ FRENCH, D., MAYSON S. W., RYAN C. *Mayson, French and Ryan on Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 247.

⁴¹ www.lexology.com 2008 m. spalio 1 d. naujiena [interaktyvi] [žiūrėta 2016 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=9547fa3a-c826-47fb-a1b3-ae7c764702da>>.

Svarbu pažymėti, kad 2006 m. redakcijos Bendrovių įstatyme, atsižvelgiant į ankstesnę kritiką bei į liberalias direktyvos 2006/68/EB nuostatas, buvo atsisakyta formalaus finansinės pagalbos draudimo netgi ir atvirojo tipo bendrovių atžvilgiu tais atvejais, kai finansinės pagalbos suteikimas nepadarо bendrovei žalos. Įstatymo 682 straipsnio 1 dalis leidžia teikti finansinę pagalbą atvirojo tipo bendrovėms, jei:

- (i) atvirojo tipo bendrovė turi grynojo turto, kuris nebus sumažintas teikiant finansinę pagalbą. Pažymėtina, kad grynojo turto sumažinimu apskritai nelaikomi bendrovės veiksmai, kuriais bendrovė užtikrina akcijų pirkėjo prievolių įvykdymą;
- (ii) suma, kuria bus sumažintas bendrovės grynasis turtas teikiant finansinę pagalbą, neviršija bendrovės turimo paskirstytinojo pelno. Vis dėlto, šiuo atveju taip pat privalu laikytis papildomų sąlygų.

Svarbu pažymėti, jog Anglijos teismų praktikoje yra pripažinta, jog Bendrovių įstatymo normos, draudžiančios finansinės pagalbos teikimą, neturi ekstrateritorinio efekto. Todėl bendrovės, įsteigtos ne tik užsienyje, bet net ir Jungtinės Karalystės užjūrio teritorijose (pvz., Gibraltare), gali teisėtai teikti finansinę pagalbą savo patronuojančios bendrovės, įsteigtos Anglijoje, akcijoms įsigyti⁴². Aplinkybė, kad finansinė pagalba, suteikta užsienyje įsteigtos dukterinės bendrovės, sumažina tos dukterinės bendrovės akcijų vertę, o tuo pačiu sumažina ir ją valdančios holdingo bendrovės, įsteigtos Anglijoje, akcijų vertę, nereiškia, kad holdingo bendrovė suteikė finansinę pagalbą savo pačios akcijoms įsigyti⁴³. Vis dėlto, holdingo bendrovė neturi teisės perleisti savo turtą užsienyje įsteigta dukterinei bendrovei su tikslu šį turtą panaudoti patronuojančios bendrovės akcijų įsigijimui: tai atitiktų patronuojančios bendrovės teikiamos netiesioginės finansinės pagalbos, draudžiamos Bendrovių įstatymo 678 straipsniu, sudėtį.

Taigi, atsižvelgiant į finansinės pagalbos draudimo reguliavimo Anglijos teisėje istoriją ir vystymąsi, darytina išvada, kad pirmiausia finansinės pagalbos draudimas Anglijoje atsirado kaip priemonė, skirta užkardyti manipuliavimą vertybinių popierių rinkomis (dalies autorių nuomone, šis finansinės pagalbos draudimo tikslas aktualus ir šiandien, ypač kovojant su dirbtiniu akcijų kainos pakėlimu prieš įmonės perėmimą⁴⁴). Bėgant laikui ir vystantis visuomeniniams santykiams, finansinės pagalbos draudimu taip

⁴² 1994 m. sprendimas byloje *Arab Bank plc v Merchantile Holdings Ltd* [1994] Ch 71. Cituota pagal: FRENCH, D., MAYSON S. W., RYAN C. *Mayson, French and Ryan on Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 299.

⁴³ 2008 m. *Court of Appeal (Civil Division)* sprendimas byloje *AMG Global Nominees (private) Ltd v Africa Resources Ltd* [2008] EWCA Civ 1278, [2009] 1 BCLC 281. Cituota pagal: FRENCH, D., MAYSON S. W., RYAN C. *Mayson, French and Ryan on Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 299.

⁴⁴ FERRAN, E. *Company Law and Corporate Finance*. Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 372.

pat buvo siekiama neleisti bendrovės vadovybei kištis į bendrovės akcininkų struktūrą⁴⁵; išsaugoti bendrovės kapitalą arba, kitaip tariant, užkardyti bendrovės turto naudojimą ne pagal paskirtį⁴⁶. Vis dėlto, Anglijos teismų praktikoje buvo pripažinta, kad net ir tais atvejais, kai sandoris, kurio pagrindu bendrovė teikia finansinę pagalbą, yra sudaromas rinkos sąlygomis (ar net palankesnėmis bendrovei nei rinkos sąlygomis) ir bendrovė nepatiria jokios žalos, o priešingai – uždirba, šios aplinkybės nepanaikina finansinės pagalbos neteisėtumo⁴⁷. Dalis autorių kritikavo tokį formalistinį požiūrį teigdami, jog finansinės pagalbos draudimas neatlieka nei kreditorių, nei akcininkų teisių apsaugos funkcijų, o šio draudimo išlikimą statutinėje Anglijos bendrovių teisėje lemia tik Europos Sąjungos direktyvų nuostatos (kas yra gana ironiška atsižvelgiant, kad į ES teisę finansinės pagalbos draudimas buvo perkeltas būtent iš Anglijos teisės). Galimai atsižvelgdamas į doktrinoje dėstomą kritiką, Anglijos įstatymų leidėjas, priimdamas 2006 m. Bendrovių įstatymo redakciją, pademonstravo nepritarimą formaliam teismų požiūriui (žr. minėtą 2006 m. redakcijos Bendrovių įstatymo 682 straipsnio 1 dalį, leidusią finansinę pagalbą teikti ir atvirojo tipo bendrovėms). Tai rodo, jog Anglijos įstatymų leidėjui ir toliau siekiant teisinį reguliavimą pritaikyti prie besikeičiančių visuomeninių santykių, finansinės pagalbos draudimo netolimoje ateityje gali būti išvis atsisakyta, ypač atsižvelgiant į tai, kad po Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš ES ribojančios direktyvų nuostatos nebegalės daryti jokios teisinės įtakos Anglijos statutinės teisės turiniui.

1.2. Finansinės pagalbos draudimas Europos Sąjungos teisėje

Finansinės pagalbos draudimas Europos Sąjungos teisėje pirmą kartą buvo įtvirtintas 1976 m. gruodžio 13 d. priėmus Antrąją Tarybos Direktyvą 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų atvirojo tipo bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo⁴⁸ (toliau – Antroji direktyva). Antrosios direktyvos 23 straipsnio 1 dalyje buvo numatyta, kad „*Bendrovė negali nei iš anksto išmokėti lėšų, nei suteikti paskolų ar*

⁴⁵ *ibid*, p. 372.

⁴⁶ GIRVIN, S., FRISBY, S., HUDSON, A. *Charlesworth's Company Law*. London: Sweet & Maxwell, 2010, p. 214.

⁴⁷ 2002 m. *Court of Appeal (Civil Division)* sprendimas byloje *Chaston v SWP Group Plc* [2003] B.C.C. 140. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze.

⁴⁸ 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. *OL 1977 m. L 026*, p. 1.

*prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonių trečiajai šaliai, kad toji galėtų įsigyti bendrovės akcijų.*⁴⁹“ Palyginus šią Antrosios direktyvos nuostatą su 1948 m. redakcijos Anglijos Bendrovių įstatymo 54 straipsnio 1 dalies nuostata, aiškiai matyti, jog Antrojoje direktyvoje įtvirtinta taisyklė yra labai panaši į tuometinėje Anglijos statutinėje teisėje įtvirtintą nuostatą⁵⁰, tik siauresnė. Pastebėtini šie esminiai originalioje Antrosios direktyvos redakcijoje ir 1948 m. Anglijos Bendrovių įstatyme reglamentuoto finansinės pagalbos draudimo skirtumai: (i) Antrojoje direktyvoje nebuvo nurodyta, jog draudžiama tiesiogiai teikti finansinę pagalbą; (ii) finansinės pagalbos formos – Antroji direktyva apsiribojo draudimu išmokėti lėšas, suteikti paskolas ir prievolių įvykdymo užtikrinimo priemones (baigtinis sąrašas), tuo tarpu 1948 m. Anglijos Bendrovių įstatymas draudė taip pat ir bet kokias kitas finansinės pagalbos teikimo formas. Manytina, kad finansinės pagalbos draudimo formulavimas Antrojoje direktyvoje kaip baigtinio draudžiamų veiksmų sąrašo laikytinas juridinės technikos trūkumu, kadangi, esant baigtiniam draudžiamų veiksmų sąrašui, įmanoma draudimą apeiti pasinaudojant sandorio mechanizmu, formaliai neatitinkančiu nė vieno iš draudžiamų veiksmų⁵¹; (iii) Anglijos Bendrovių įstatymas tiesiogiai draudė dukterinėms bendrovėms teikti finansinę pagalbą, skirtą patronuojančios bendrovės akcijoms įsigyti, tačiau Antroji direktyva tokio draudimo nenumatė. Atsižvelgiant į šiuos pirminės Antrosios direktyvos redakcijos ir Anglijos Bendrovių įstatymo skirtumus, taip pat į tai, kad vėlesnėse direktyvos redakcijose įtvirtintas reguliavimas buvo pataisytas pagal Anglijos statutinę teisę, kyla klausimas, kaip turėjo būti aiškinamos originalios Antrosios direktyvos nuostatos – siaurinamai ar plečiamai, atsižvelgiant į 1948 m. Anglijos Bendrovių įstatymą, kurio nuostatos buvo direktyvoje nustatytų taisyklių pagrindas? Galima manyti, kad Antroji direktyva nustatė tik minimalius standartus, tačiau valstybėms narėms nebuvo uždrausta nustatyti griežtesnių finansinės pagalbos teikimą draudžiančių taisyklių. Vadovaujantis tokia pozicija būtų galima paaiškinti, kodėl skirtingose ES valstybėse tiek teisinis reguliavimas, įtvirtinantis finansinės pagalbos draudimą, tiek šį draudimą plėtojanti teismų praktika nuėjo gana skirtingais keliais. Vis dėlto, nepaisant finansinės pagalbos draudimą įtvirtinančių taisyklių

⁴⁹ Direktyvos tekste anglų kalba atitinkamai buvo numatyta: „*A company may not advance funds, nor make loans, nor provide security, with a view to the acquisition of its shares by a third party.*“

⁵⁰ 1948 m. Anglijos Bendrovių įstatymo (*Companies Act 1948*) 54 straipsnio 1 dalis [interaktyvi] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1948/38/contents/enacted>>: „*Subject as provided in this section, it shall not be lawful for a company to give, whether directly or indirectly, and whether by means of a loan, guarantee, the provision of security or otherwise, any financial assistance for the purpose of or in connection with a purchase or subscription made or to be made by any person of or for any shares in the company, or, where the company is a subsidiary company, in its holding company.*“

⁵¹ RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 133.

skirtingumo, atsižvelgiant į tai, kad Antrosios direktyvos priėmimo metu taisyklės, numatančios finansinės pagalbos draudimą, iš Europos Ekonominės Bendrijos valstybių narių galiojo tik Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje, darytina išvada, jog būtent Antrosios direktyvos nuostatos lėmė finansinės pagalbos draudimo atsiradimą ir plėtojimąsi nacionalinėje daugelio Europos Sąjungos valstybių teisėje.

2006 m. rugsėjo 6 d. Europos parlamentui ir Tarybai priėmus direktyvą 2006/68/EB, iš dalies keičiančią Tarybos direktyvos 77/91/EEB nuostatas, susijusias su atvirojo tipo ribotos atsakomybės bendrovių steigimu ir jų kapitalo palaikymu ir keitimu⁵², ES teisėje buvo įgyvendinta pirmoji esminė (ir kol kas vienintelė) finansinės pagalbos draudimo reguliavimo reforma. Naujai išdėstytoje Antrosios direktyvos 23 straipsnio 1 dalyje pirmiausia pastebima nauja finansinės pagalbos draudimo (?) formuluotė – nuostata formuluojama nebe kaip draudimas, o kaip sąlyginis leidimas: „*Jei valstybės narės leidžia bendrovei tiesiogiai ar netiesiogiai išmokėti lėšų (avansą), suteikti paskolas ar prievolių įvykdymo užtikrinimo priemones, kad trečiasis asmuo įsigytų jos akcijų, tokiems sandoriams taikomos antroje, trečioje, ketvirtoje ir penktoje pastraipose nurodytos sąlygos.*“⁵³ Taip pat matyti, jog naujojoje direktyvoje kaip (draudžiama) finansinė pagalba traktuojami veiksmai, atlikti tiek tiesiogiai, tiek ir netiesiogiai. Kaip minėta aukščiau, britai būtinybę uždrausti tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai teikiamą finansinę pagalbą įžvelgė dar 1928 m., pirmą kartą įtvirtindami finansinės pagalbos draudimą statutinėje teisėje. Tad sunkiai suvokiama, kodėl ES institucijoms tokios akivaizdžios nuostatos įtvirtinimui prireikė 30 metų nuo Antrosios direktyvos priėmimo.

Reziumuojant 2006 m. atliktos ES finansinės pagalbos draudimo reformos rezultatus galima apibūdinti taip – valstybėms narėms buvo leista nacionalinėje teisėje numatyti nuostatas, leidžiančias teikti finansinę pagalbą atvirojo tipo bendrovės akcijoms įsigyti neviršijant paskirstytinų bendrovės rezervų dydžio. Taip pat buvo numatytos detalios sąlygos, kurių laikantis atvirojo tipo bendrovei leidžiama teikti finansinę pagalbą (rinkos sąlygų laikymasis, visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas, bendrovės suinteresuotumas sandorio sudarymu ir pan.). Pažymėtina, jog atsižvelgiant į tai, jog direktyvos nuostatos ne įpareigojo, o „leido“ valstybėms narėms liberalizuoti finansinės pagalbos draudimą, tinkamai įgyvendinusiomis direktyvą buvo laikomos ir tos valstybės, kurios finansinės pagalbos draudimo, įtvirtinto nacionalinėje teisėje, neliberalizavo (pvz.,

⁵² 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/68/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvos 77/91/EEB nuostatas, susijusias su ribotos atsakomybės akcinių bendrovių steigimu ir jų kapitalo palaikymu ir keitimu. *OL 2006 m. L 264*, p. 32.

⁵³ Versta šio darbo autoriaus iš anglų k. dėl oficialaus direktyvos teksto lietuvių kalba neatitikimo oficialiam direktyvos tekstui anglų kalba.

Lietuva). Manytina, jog toks reformos įgyvendinimo būdas – nustatant leidimą, o ne įpareigojimą – buvo pasirinktas gana neapgalvotai, kadangi bendrojoje ES rinkoje teisinis neapibrėžtumas finansinės pagalbos draudimo atžvilgiu dar labiau padidėjo; prieštaringas finansinės pagalbos reguliavimas skirtingose ES valstybėse neigiamai veikia įsisteigimo laisvę bei laisvą kapitalo judėjimą. Iš procedūrinės pusės ypač neigiamai vertintina aplinkybė, kad net ir tos valstybės, kurios faktiškai atsisakė įgyvendinti liberaliąją reformą, ES institucijas informavo apie direktyvos įgyvendinimą ir yra nurodomos kaip tinkamai perkėlusios direktyvą į nacionalinę teisę oficialiose ES suvestinėse⁵⁴. Tad užsieniečiui, siekiančiam išsiaiškinti, ar konkrečioje ES valstybėje galioja griežtasis, ar švelnusis finansinės pagalbos draudimo variantas, nelieka kito kelio kaip analizuoti tos valstybės nacionalinę teisę. Tad žiūrint iš bendrosios rinkos perspektyvos, tokie ES teisės vienodinimo rezultatai finansinės pagalbos draudimo srityje yra nepriimtini.

2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/30/ES dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą⁵⁵, kuri Lietuvoje dalies autorių klaidingai vertinama kaip lėmusi Akcinių bendrovių įstatyme numatyto finansinės pagalbos draudimo reformą⁵⁶, įgyvendintą 2014-06-17 įsigaliojusi ABĮ pakeitimo įstatymu (kuriuo, be kita ko, ABĮ buvo įtvirtintas 45² straipsnis), iš esmės nei Europos Sąjungos, nei atskirai Lietuvos kontekste finansinės pagalbos draudimui teisinės reikšmės neturėjo, kadangi Direktyva 2012/30/ES tik išdėstė Antrąją direktyvą nauja redakcija, tačiau finansinę pagalbą reglamentuojančios nuostatos, palyginus su numatytomis direktyvoje 2006/68/EB, visiškai nepakito. Taigi, žvelgiant iš Lietuvos perspektyvos, praktiškai Lietuvos įstatymų leidėjas 2014 m. birželio 16 d. atliktais ABĮ pakeitimais finansinės pagalbos draudimo srityje tik pasinaudojo jam direktyvos 2006/68/EB suteikta diskrecija ir pasirinko kitokį šios direktyvos įgyvendinimo būdą, o ne įgyvendino direktyvą 2012/30/ES, kadangi, kaip minėta, pastaroji direktyva nenumatė jokių naujų nuostatų finansinės pagalbos draudimo srityje.

⁵⁴ Direktyvos 2006/68/EB įgyvendinimas valstybėse narėse [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/NIM/?uri=CELEX:32006L0068>>.

⁵⁵ 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/30/ES dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. *OL 2012 m. L 315*, p. 74.

⁵⁶ MAŠČINSKAITĖ, K. *Lietuvos akcinių bendrovių įstatymas: teisinio reguliavimo pokyčių 2014 m. vertinimas*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 30.

1.3. Finansinės pagalbos draudimas atskirų Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinėje teisėje

Nepaisant to, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog ES direktyvas įgyvendinančių Lietuvos teisės aktų tekstas turi būti aiškinamas visų pirma ne nacionaliniu lygiu, o sistemiškai ir atsižvelgiant į direktyvų nuostatas (netiesioginis direktyvų veikimas)⁵⁷, atsižvelgiant į aukščiau aprašytą Antrosios direktyvos nuostatų neprivalomą pobūdį, taip pat į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką, kurioje yra ne kartą išaiškinta, kad direktyva pati savaime negali įpareigoti asmens, ir dėl to ja iš esmės negalima remtis prieš asmenį⁵⁸, darytina išvada, jog norint suprasti finansinės pagalbos draudimo reguliavimą Europos Sąjungoje, neužtenka Antrosios direktyvos nuostatų analizės, bet taip pat būtina analizuoti atskirų valstybių narių nacionalinį reguliavimą. Todėl toliau šiame poskyryje, atsižvelgiant į jų išsiskyrimą iš bendro konteksto ar priešingai – tipiskumą, bus išanalizuotos kai kurių ES valstybių nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių finansinės pagalbos draudimą, nuostatos, pateikti apibendrinimai ir išvados.

Airijoje nuostatos, draudžiančios finansinės pagalbos teikimą, pirmą kartą buvo įtvirtintos 1963 m. redakcijos Bendrovių įstatymu, t. y., dar iki priimant Antrąją direktyvą. Šiuo metu galiojančio 2014 m. Airijos Bendrovių įstatymo⁵⁹ 82 straipsnis draudžia bet kokiai Airijos bendrovei, tiek atvirojo, tiek uždarojo tipo, tiesiogiai ar netiesiogiai teikti finansinę pagalbą, skirtą nuosavoms ar patronuojančios bendrovės akcijoms įsigyti (*acquisition*) (t. y., akcijoms įsigyti ir naujoms akcijoms pasirašyti), apimančiam jau įvykusį ar įvyksiantį ateityje akcijų įsigijimą. 82 straipsnyje tiesiogiai nurodyta, kad finansinė pagalba gali pasireikšti suteikiant paskolą, garantiją, prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonę ir kitais būdais. Taigi, atsižvelgiant į išdėstytas nuostatas, akivaizdu, kad nacionalinė Airijos teisė nenustato veiksmų, kuriais gali būti suteikiama draudžiama finansinė pagalba, baigtinio sąrašo, draudžia teikti finansinę pagalbą tiek iki, tiek ir po akcijų įsigijimo, o liberalios direktyvos 2006/68/EB nuostatos Airijos teisėje įgyvendintos nebuvo. Be to, Airijoje už finansinės pagalbos draudimo nesilaikymą bendrovės valdymo

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra ir kt., Nr. 3K-7-304/2011, kat. 45.4; 69; 132 (S).

⁵⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1986 m. vasario 26 d. sprendimo *Marshall* 152/84, EU:C:1986:84 48 punktas; 1994 m. liepos 14 d. sprendimo *Faccini Dori* C-91/92, EU:C:1994:292 20 punktas ir 2004 m. sausio 7 d. sprendimo *Wells* C-201/02, EU:C:2004:12 56 punktas.

⁵⁹ 2014 m. Airijos Bendrovių įstatymas (*Companies Act 2014*) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/38/enacted/en/html>>.

organams taikoma baudžiamoji ir civilinė atsakomybė, o sandoris, kuriuo suteikta draudžiama finansinė pagalba, laikomas nuginčijamu⁶⁰.

Danijoje finansinės pagalbos draudimas galiojo dar iki Antrosios direktyvos priėmimo, tačiau šiuo metu galiojantis reguliavimas neturi esminių skirtumų nuo daugumos ES valstybių reguliavimo. Danijos Bendrovių įstatymo⁶¹ 206 straipsnio 1 dalies formuluotė yra beveik identiška direktyvos 77/91/EEB 23 straipsnio 1 dalies formuluotei, tačiau ši reguliavimą Danijos teisininkai aiškina kaip draudžiantį ne tik išankstinį lėšų išmokėjimą, paskolų suteikimą bei prievolių įvykdymo užtikrinimą, bet taip pat ir kaip draudžiantį bet kokį bendrovės lėšų padarymą prieinamomis trečiajai šaliai prieš arba po akcijų įgijimo, siekiant sudaryti sąlygas tiesiogiai ar netiesiogiai įsigyti ar pasirašyti tos bendrovės ar ją tiesiogiai / netiesiogiai patronuojančios bendrovės akcijas. Taip pat pažymėtina, jog įgyvendinus liberalias direktyvos 2006/68/EB nuostatas, Danijos bendrovėms leidžiama teikti finansinę pagalbą, kurios suma neviršija paskirstytinų bendrovės rezervų dydžio. Asmenims, dalyvavusiems bendrovei teikiant draudžiamą finansinę pagalbą, gali būti taikoma civilinė atsakomybė ir skiriamos baudos⁶².

Prancūzijoje finansinės pagalbos draudimas pirmą kartą buvo įtvirtintas 1981 m. įgyvendinant Antrosios direktyvos nuostatas. Šiuo metu galiojantis draudimas, įtvirtintas Komercinio kodekso⁶³ L.225-216 straipsnyje, nustato, kad bendrovė neturėtų išmokėti lėšų, suteikti paskolų ir prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonių, įgalinančių trečiąją šalį pasirašyti ar įsigyti tos bendrovės akcijas. Sandoriai, kuriais bendrovė suteikia draudžiamą finansinę pagalbą, laikomi niekiniais ir negaliojančiais. Už finansinės pagalbos draudimo nesilaikymą bendrovės valdymo organams gresia civilinė ir baudžiamoji atsakomybė, pasireiškianti baudomis iki 150 000 EUR. Atkreiptinas dėmesys, jog Prancūzijoje finansinės pagalbos draudimo srityje siauresne apimtimi vertinamas priežastinis ryšys – draudžiama finansinė pagalba turi būti ne „susijusi su akcijų įsigijimu“, o tiesiogiai įgalinanti trečiąją šalį sudaryti akcijų įsigijimo sandorį. Toks teisinis reguliavimas vertintinas teigiamai, ypač atsižvelgiant į aplinkybę, kad praktikoje galimos situacijos, kai

⁶⁰ Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Airija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.], p. 4-5. Prieiga per internetą:

<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

⁶¹ 2010 m. Danijos Akcinių ir uždarytųjų akcinių bendrovių įstatymas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Denmark/DK_Companies_CAAt.pdf>.

⁶² Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Danija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

⁶³ 2006 m. Prancūzijos Komercinis kodeksas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>>.

asmeniui, turinčiam pakankamai lėšų bendrovės akcijoms įsigyti, bendrovė paskolą suteikia visai kitu tikslu nei tos bendrovės akcijų įsigijimas⁶⁴. Atsižvelgiant į tai, kad Anglijos teismų praktikoje yra pripažinta, kad asmuo net iš *bona fide* komercinių paskatų gali atsidurti situacijoje, kurioje jam nebus leidžiama įsigyti bendrovės akcijų dėl finansinės pagalbos draudimo, Lietuvos teisės doktrinoje siūloma laikytis prancūziškos praktikos ir kiekvienu konkrečiu atveju vertinti, ar bendrovė turėjo tikslą suteikti draudžiamą finansinę pagalbą⁶⁵.

Švedijoje, kurioje nuostatos, draudžiančios finansinės pagalbos teikimą, atsirado 8-ojo dešimtmečio pradžioje, t. y., dar iki Antrosios direktyvos priėmimo, šiuo metu draudžiama finansinė pagalba laikomas avanso išmokėjimas, paskolų ar užtikrinimo priemonių paskoloms suteikimas, siekiant sudaryti sąlygas skolininkui ar bet kuriam fiziniam / juridiniam asmeniui, susijusiam su skolininku, įsigyti bendrovės ar ją patronuojančios bendrovės akcijų⁶⁶. Pažymėtina, kad Švedijoje sprendžiant dėl atitinkamo finansavimo pripažinimo draudžiama finansinė pagalba, kaip ir Prancūzijoje, didelis dėmesys skiriamas šio finansavimo suteikimo tikslui. T. y., tik tai atvejais, kai avanso išmokėjimo, paskolos ar jos užtikrinimo priemonės suteikimo tikslas yra sudaryti sąlygas skolininkui įsigyti bendrovės akcijų, sandoris gali būti laikomas draudžiama finansine pagalba. Švedijos doktrinoje teigiama, kad net ir tais atvejais, kai skolininkas, gavęs finansavimą kitu tikslu, jį panaudoja bendrovės akcijoms įsigyti, finansavimo suteikimas vis tiek nelaikomas draudžiama finansine pagalba, kadangi bendrovė, teikdama šį finansavimą, neturėjo tikslo finansuoti savo akcijų įsigijimą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Švedijoje, priešingai nei daugelyje kitų ES valstybių, bet kokie sandoriai, sudaryti po bendrovės akcijų įsigijimo (pvz., akcijas įsigijusio asmens gautos paskolos refinansavimas bendrovės lėšomis) nelaikomi draudžiama finansine pagalba, kadangi logiškai tokių sandorių tikslas nebegali būti sąlygų sudarymas bendrovės akcijoms įsigyti. Tačiau nepaisant tokio siauresnio draudžiamos finansinės pagalbos interpretavimo, Švedijos teisė nepripažįsta praktiškai jokių išimčių, kai formaliai draudžiamos finansinės pagalbos teikimo sudėtį atitinkantys veiksmai nelaikomi neteisėtais. Tad Švedija yra dar viena

⁶⁴ Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Prancūzija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

⁶⁵ RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 138.

⁶⁶ 2006 m. Švedijos Bendrovių įstatymas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogole/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf>.

valstybė, neįgyvendinusi liberalių direktyvos 2006/68/EB nuostatų. Už finansinės pagalbos draudimo nesilaikymą bendrovės valdymo organams Švedijoje taikoma baudžiamoji atsakomybė, pasireškianti baudomis ar net laisvės atėmimu⁶⁷.

Vokietijoje finansinės pagalbos draudimas statutinėje teisėje buvo įtvirtintas 1978 m. įgyvendinant Antrosios direktyvos nuostatas, tačiau dar 1930 m. Vokietijos Reicho Aukščiausiasis Teismas pripažino, jog atvirojo tipo bendrovė (*AG*), suteikdama paskolas ar prievolių įvykdymo užtikrinimo priemones, skirtas tos bendrovės akcijoms įsigyti, neleistina sumažina savo kapitalą. Tačiau pažymėtina, kad Vokietijoje, atsižvelgiant į Antrosios direktyvos taikymo sritį, uždarojo tipo bendrovėms (*GmbH*) finansinės pagalbos draudimas tiesiogiai nėra taikomas (taikomos tik kapitalo palaikymo taisyklės). Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymo (*AktG*)⁶⁸ 71a straipsnyje yra įtvirtinta, jog atvirojo tipo akcinės bendrovės atliktas avanso, paskolos ar prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės suteikimas kitam asmeniui su tikslu įsigyti tos bendrovės akcijų, yra laikomas draudžiama finansine pagalba. Doktrinoje nurodoma, kad šis finansinę pagalbą sudarančių veiksmų sąrašas nėra baigtinis – priešingai, Vokietijos teismai šį sąrašą interpretuoja plačiai. Be to, pagal šiuo metu galiojančią Vokietijos teisę, priešingai nei iki Antrosios direktyvos nuostatų perkėlimo, finansinės pagalbos draudimas nėra paremtas vien tik kapitalo palaikymo doktrina – bet kokios formos finansinė pagalba, kuri bendrovei sukėlė bent menkiausią iki tol neegzistavusią riziką, laikoma patenkančia į draudimo apimtį. Sandoriai, pažeidžiantys finansinės pagalbos draudimą, laikomi niekiniais ir negaliojančiais, bendrovės valdymo organams už draudžiamos finansinės pagalbos suteikimą taikoma civilinė atsakomybė⁶⁹.

Belgijoje finansinės pagalbos draudimas pirmą kartą buvo įtvirtintas 1984 m., įgyvendinant Antrosios direktyvos nuostatas. Belgijos Bendrovių kodekso 629 straipsnyje nurodyta, jog draudžiama finansinė pagalba gali pasireikšti bendrovei išmokant avansą (taip pat kaip ir Švedijoje, Vokietijoje ir dar keliose ES valstybėse), išduodant paskolas ar suteikiant prievolių įvykdymo užtikrinimo priemones, siekiant sudaryti sąlygas trečiajam

⁶⁷ Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Švedija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

⁶⁸ 1965 m. Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<http://law.au.dk/fileadmin/Jura/dokumenter/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656_01.pdf>.

⁶⁹ Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Vokietija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

asmeniui tos bendrovės akcijas įgyti („*acquisition*“) arba pasirašyti („*subscription*“)⁷⁰. Kadangi Belgijoje yra dvi valstybinės kalbos (prancūzų ir olandų), darytina išvada, kad nacionalinės Belgijos teisės nuostatos buvo priimtos atsižvelgiant į šiomis skirtingomis kalbomis išdėstytus Antrosios direktyvos tekstus. Todėl toliau pateikiama platesnė belgiškojo finansinės pagalbos draudimo analizė:

1. angliškas žodžių junginys „*advance funds*“ prancūziškame Antrosios direktyvos tekste atitinka žodžių junginį „*avancer des fonds*“, olandiškame – „*middelen voorschieten*“, kuris į lietuvių kalbą turėtų būti verčiamas „iš anksto išmokėti lėšų“ arba „išmokėti avansą“. Todėl Belgijos įstatymų leidėjas nacionaliniame teisės akte nurodė, kad draudžiama finansinė pagalba pasireiškia ne lėšų išmokėjimu bet kuriuo metu (prieš ar po akcijų įgijimo), bet būtent išankstiniu – avanso – mokėjimu. Kaip aukščiau nurodyta, analogiška nuostata yra įtvirtinta taip pat ir nacionaliniuose Švedijos bei Vokietijos įstatymuose;
2. istoriškai analizuojant Anglijos (atitinkamai ir Airijos) Bendrovių įstatymo nuostatas darytina išvada, jog sąvoka „*acquisition of shares*“ (akcijų įgijimas) šiame teisės akte apima sąvokas „*purchase of shares*“ (akcijų įsigijimas) ir „*subscription of shares*“ (akcijų pasirašymas). Atsižvelgiant į šią aplinkybę būtų pagrįsta manyti, jog Antrosios direktyvos tekste nurodytas „*acquisition*“ taip pat turėtų apimti tiek „*purchase*“, tiek ir „*subscription*“. Vis dėlto, lingvistiškai „*acquisition*“ gali būti vertinamas ir kaip „*purchase*“ sinonimas, neapimantis „*subscription*“, kas matomai ir įvyko Belgijos įstatymų leidėjui įgyvendinant Antrosios direktyvos nuostatas. Taigi, darytina išvada, jog angliškame Antrosios direktyvos tekste būtų racionalu žodį „*acquisition*“ pakeisti žodžiais „*purchase and (or) subscription*“, taip išvengiant dviprasmybių verčiant anglišką Antrosios direktyvos tekstą į kitas oficialias ES kalbas bei įgyvendinant Antrosios direktyvos nuostatas nacionalinėje teisėje.

Maltos Bendrovių įstatymo⁷¹ 110 straipsnis, įtvirtinantis finansinės pagalbos draudimą, Maltos teisininkų teigimu buvo paremtas 1948 m. Anglijos Bendrovių įstatymo 54 straipsnio nuostatomis. Taigi, Maltoje yra neteisėta bendrovei tiesiogiai ar netiesiogiai paskolos, garantijos, prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonės ar kitu būdu suteikti bet

⁷⁰ Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Belgija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

⁷¹ 1995 m. Maltos Bendrovių įstatymas [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8853>>.

kokią finansinę pagalbą, skirtą tos bendrovės ar ją patronuojančios bendrovės akcijoms įsigyti ar pasirašyti („for the purpose of an *acquisition or subscription*“), nesvarbu prieš ar po įsigijimo (pasirašymo)⁷². Atkreiptinas dėmesys, jog Maltos, kurios viena iš dviejų valstybinių kalbų yra anglų kalba, Bendrovių įstatyme žodis „*acquisition*“, priešingai nei Anglijoje, yra suprantamas siaurąja prasme, t. y., kaip „*purchase*“ sinonimas, neapimantis „*subscription*“ (akcijų pasirašymo)⁷³. Todėl, atsižvelgiant į šią aplinkybę, teorija, jog „*acquisition*“ Antrosios direktyvos kontekste turėtų būti aiškinamas kaip apimantis ir akcijų įsigijimą, ir pasirašymą, laikytina gana diskutuotina.

Apibendrinant finansinės pagalbos draudimą ES valstybėse, darytina išvada, jog šis reguliavimas, nepaisant to, jog buvo įtvirtintas / pritaikytas prie Antrosios direktyvos nuostatų, kiekvienoje valstybėje yra gana skirtingas. Pagrindiniai skirtumai:

1. Liberalių direktyvos 2006/68/EB nuostatų įgyvendinimas: Ispanija, Latvija, Malta, Portugalija, Prancūzija, Švedija ir Vokietija, taip pat kaip ir Lietuva, nacionalinėje teisėje neįgyvendino liberalių direktyvos 2006/68/EB nuostatų, tuo tarpu Jungtinė Karalystė, Italija, Graikija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Suomija, Vengrija šias nuostatas įgyvendino pilna apimtimi;
2. Finansinės pagalbos draudimo taikymas uždarojo tipo akcinių bendrovių atžvilgiu – Anglijos ir Vokietijos bendrovių įstatymuose eksplicitiškai įtvirtinta, jog finansinės pagalbos draudimas uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu nėra taikomas; dalyje ES valstybių finansinės pagalbos draudimas uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu yra neaiškus ir diskutuotinas (pvz., Latvijos Akcinių bendrovių įstatymas, numatantis finansinės pagalbos draudimą, nėra taikomas uždarųjų akcinių bendrovių atžvilgiu, tačiau teismų praktikoje teigiama, kad finansinės pagalbos draudimas galioja tiek atvirojo, tiek uždarojo tipo akcinių bendrovių atžvilgiu⁷⁴), dalyje – tiesiogiai draudžiamas (pvz., Švedijoje, Lietuvoje), nenumatant teisinimo procedūros („*whitewash*“) galimybes;
3. Angliškame Antrosios direktyvos tekste nurodytos sąvokos „*advance funds*“ vertimas – dalyje valstybių (pvz., Švedijoje, Vokietijoje, Belgijoje, Lietuvoje) ši sąvoka išversta ir suprantama kaip „išmokėti avansą“ ar „iš anksto išmokėti

⁷² Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Malta [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUId=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

⁷³ 1995 m. Maltos Bendrovių įstatymo [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8853>> 110 straipsnio 1 dalies (a) punktas.

⁷⁴ Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Latvija, p. 4 [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUId=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

lėšų“, kitose (pvz., Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Danijoje, Maltoje) – kaip tiesiog „išmokėti lėšų“ bet kuriuo metu (tiek iki, tiek ir po akcijų įsigijimo);

4. Angliškame Antrosios direktyvos tekste nurodytos sąvokos „*acquisition*“ vertimas – nepaisant to, kad praktiškai visose ES valstybėse vienaip ar kitaip draudžiama finansinė pagalba apima akcijų įgijimą tiek įsigijimo, tiek pasirašymo būdu, koncepciškai svarbu suvokti minimalius Antrosios direktyvos reikalavimus, t. y., ar direktyvoje sąvoka „*acquisition*“ apima tik akcijų įsigijimą, ar taip pat ir pasirašymą („*subscription*“). Kaip anksčiau nurodyta, Anglijoje ir Airijoje „*acquisition*“ neabejotinai apima tiek akcijų įsigijimą, tiek ir pasirašymą, tačiau anglakalbėje Maltoje, Belgijoje ir dalyje kitų ES valstybių sąvoka „*acquisition*“ suprantama tik kaip akcijų įsigijimas, neapimantis pasirašymo, o valstybės, nacionalinėje teisėje uždraudusios pasinaudojant finansine pagalba ir įsigyti, ir pasirašyti naujas bendrovės akcijas, manosi viršijusios minimalius Antrosios direktyvos standartus. Ši iš pažiūros teorinė problema gali pasirodyti labai aktuali Lietuvoje, kadangi dabartinės Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 45² straipsnio nuostatos tiesiogiai draudžia teikti finansinę pagalbą tik akcijoms įsigyti, bet ne pasirašyti;
5. Draudžiamos finansinės pagalbos suteikimo pasekmės – beveik visose ES valstybėse sandoris, kuriuo bendrovė suteikia draudžiamą finansinę pagalbą, laikomas niekiniu ir negaliojančiu ar bent jau nuginkčijamu (pvz., Airijoje). Tačiau baudžiamoji atsakomybė bendrovės valdymo organams, kuri laikoma neatsiejama finansinės pagalbos draudimo dalimi Anglijoje, taikoma tik keliose ES valstybėse (Liuksemburge, Portugalijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, sąlyginai Švedijoje). Vis dėlto, ryškėjant finansinės pagalbos draudimo liberalizavimo tendencijoms ES, baudžiamosios atsakomybės taikymas už šio draudimo pažeidimus negali būti vertinamas vienareikšmiškai.

2. FINANSINĖS PAGALBOS DRAUDIMO REGULIAVIMO LIETUVOJE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Finansinės pagalbos draudimas Lietuvos teisėje pirmą kartą buvo įtvirtintas 2003 m. gruodžio 11 d. priimtu Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymu⁷⁵, įsigaliojusiu 2004 m. sausio 1 d., kuriuo Akcinių bendrovių įstatymas buvo išdėstytas nauja redakcija. Šio įstatymo 44 straipsnio 9 dalyje, įgyvendinant Direktyvos 77/91/EEB 23 straipsnio 1 dalį, buvo nustatyta: „*Bendrovė negali tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto mokėti lėšų, suteikti paskolos ar užtikrinti prievolių įvykdymo tretiesiems asmenims, jeigu šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas kitiems asmenims įsigyti tos bendrovės akcijų.*“ Teisės norma, numatanti pagrindinę finansinės pagalbos draudimo sudėtį, iki dabar išliko iš esmės nepakitusi, tačiau įgyvendinant ES direktyvas Akcinių bendrovių įstatyme buvo numatyta išimčių, kurioms esant bendrasis finansinės pagalbos draudimas nėra taikomas. Šiuo metu Lietuvoje galiojantis finansinės pagalbos draudimas, numatytas Akcinių bendrovių įstatymo 45² straipsnyje, įsigaliojo 2014 m. birželio 17 d. Nepaisant to, kad priimant šiuo metu galiojantį finansinės pagalbos draudimą įtvirtinantį ABĮ pakeitimo įstatymą, Lietuva privalėjo būti įgyvendinusi Antrąją direktyvą keičiančią direktyvą 2006/68/EB bei direktyvą 2012/30/ES, išdėsčiusią Antrąją direktyvą nauja redakcija, atsižvelgiant į tai, kad, kaip aukščiau minėta, Antrąją direktyvą keičiančios direktyvos iš esmės nepakeitė bendrojo finansinės pagalbos draudimo, tik leido (tačiau neįpareigojo) valstybėms narėms nacionalinėje teisėje įtvirtinti sąlygas, kurioms esant šis draudimas netaikomas. Dėl šios priežasties naujoji nacionalinio finansinės pagalbos draudimo formuluotė, išdėstyta ABĮ 45² straipsnio 1 dalyje, išliko iš esmės nepakitusi: „*Bendrovė negali tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto išmokėti lėšų, suteikti paskolos ar užtikrinti prievolių įvykdymo fiziniams ir (ar) juridiniams asmenims, jeigu šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas šiems asmenims įsigyti tos bendrovės akcijų, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje ir Finansų įstaigų įstatyme nustatytas išimtis.*“

Analizuojant ABĮ 45² straipsnyje įtvirtintą reguliavimą, pastebėtini tokie šio reguliavimo probleminiai aspektai:

1. Nėra aišku, ar sąvoka „iš anksto“ apima tik iškart po jos einančius žodžius „išmokėti lėšų“, ar taip pat ir toliau esančius „suteikti paskolos ar užtikrinti prievolių įvykdymo“. Net ir preziumavus, kad sąvoka „iš anksto“ apima tik „išmokėti lėšų“, kyla tokio reguliavimo pagrįstumo klausimas, t. y., ar

⁷⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 123-5574.

angliškame Antrosios direktyvos tekste įtvirtinta sąvoka „*advance funds*“ į lietuvių kalbą tikrai turėtų būti verčiama kaip „iš anksto išmokėti lėšų“, ar vis dėlto kaip tiesiog „išmokėti lėšų“;

2. Nėra aišku, ar sąvoka „*įsigyti tos bendrovės akcijų*“ apima tik jau pasirašytų akcijų įsigijimą iš bendrovės akcininko (antrinė akcijų apyvarta), ar taip pat ir naujų bendrovės akcijų pasirašymą (pirminė akcijų apyvarta);
3. Nėra aišku, ar nuostatos „*bendrovė negali <...> užtikrinti prievolių įvykdymo*“ kontekste prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai apsiriboja numatytais Civiliniame kodekse⁷⁶ (toliau ir – CK), ar į šio draudimo apimtį taip pat patenka ir įstatymuose nenumatyti prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai;
4. Atsižvelgiant į tai, kad ABĮ 45² straipsnyje įtvirtintas finansinės pagalbos draudimas Lietuvoje taikomas tiek akcinių, tiek uždarytųjų akcinių bendrovių atžvilgiu, tačiau Antrosios direktyvos, kurią įgyvendinant Lietuvos teisėje ir buvo įtvirtintas šis draudimas, taikymo sritis neapima uždarojo tipo bendrovių, keltinas klausimas, ar Lietuvos įstatymų leidėjas pagrįstai finansinės pagalbos draudimo taikymo sritį išplėtė ir uždarojo tipo bendrovėms;
5. Europos Sąjungos bei dalies ES valstybių narių teisėje finansinės pagalbos draudimo institutas yra glaudžiai siejamas su draudimo (apribojimų) bendrovei įsigyti savų akcijų institutu ar net laikomas šio instituto dalimi (pvz., Anglijoje). Atsižvelgiant į tai, kad ABĮ nėra nurodyta jokio teorinio finansinės pagalbos draudimo pagrindimo, kyla klausimas, koks santykis finansinę pagalbą ir bendrovės savų akcijų įsigijimą sieja Lietuvos teisėje.

Todėl šioje darbo dalyje yra analizuojami aukščiau nurodyti ABĮ įtvirtinto reguliavimo probleminiai aspektai bei pateikiami pasiūlymai, kaip būtų galima išspręsti kylančias problemas.

2.1. Sąvokos „iš anksto“ apimties interpretavimo problema

Iš ABĮ 45² straipsnio 1 dalies formuluotės nėra aišku, ar laiko aplinkybė „iš anksto“ turi būti siejama tik su iškart po jos einančiu tariniu „išmokėti lėšų“, ar taip pat ir su toliau einančiais tariniais „suteikti paskolas“ bei „užtikrinti prievolių įvykdymo“, t. y., perskaičius ABĮ 45² straipsnio 1 dalį nėra aišku, ar „suteikti paskolas“ ir „užtikrinti prievolių įvykdymo“ bendrovė negali tik „iš anksto“, ar vis dėlto negali apskritai. Šis neaiškumas

⁷⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

nėra vien teorinis – „iš anksto“ apimties problema buvo nagrinėta ir Lietuvos teismų praktikoje⁷⁷. Nepaisant galutinės išvados, kad remiantis kitų šalių reguliavimu, „iš anksto“ turėtų apimti tik lėšų išmokėjimą, minėtoje nutartyje Lietuvos apeliacinis teismas išaiškino, kad gramatinis šios normos aiškinimas pateisina abu aiškinimo variantus, t. y., žodžių junginys „iš anksto“ gali būti siejamas tik su pirmuoju finansinės pagalbos draudimo dėmeniu („išmokėti lėšų“), arba ir su toliau nurodytais dėmenimis („suteikti paskolos“ ar „užtikrinti prievolių įvykdymo“). Vis dėlto, Lietuvos apeliacinis teismas nepateikė jokių argumentų, kodėl, jo nuomone, remiantis gramatiniu aiškinimo metodu yra vienodai galimi abu aiškinimo variantai. Todėl žemiau šiame darbe ABĮ 45² straipsnio 1 dalies formuluotė bus išsamiai gramatiškai išanalizuota siekiant patikrinti Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje išdėstytų išvadų teisingumą.

Pirmiausia pažymėtina, kad analizuojant nagrinėjamą normą grynai sintaksine prasme, dviprasmiškai gali būti suprantama ne tik laiko aplinkybė „iš anksto“, bet ir būdo aplinkybės „tiesiogiai ar netiesiogiai“, nors logine prasme šio žodžių junginio reikšmė nagrinėjamos normos kontekste ir nekelia abejonių. T. y., sintaksine prasme būtų metodiškai klaidinga atsietai analizuoti tik laiko aplinkybę „iš anksto“, todėl visas aplinkybių junginys „iš anksto tiesiogiai ar netiesiogiai“, turi būti nagrinėjamas kartu, nepaisant to, kad vadovavimasis kitais teisės aiškinimo metodais galimai lemtų kitokių aiškinimo rezultatus.

Taigi, analizuojama teisės norma yra suformuluota kaip sudėtinis prijungiamasis sąlygos sakiny, kurio „šalutinis dėmuo nusako sąlygas, reikalingas tam, kad būtų įgyvendintas pagrindinio dėmens turinys⁷⁸“. Pagrindinio sakinio dėmens *Bendrovė negali tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto išmokėti lėšų, suteikti paskolos ar užtikrinti prievolių įvykdymo fiziniais ir (ar) juridiniams asmenims* turinys (dispozicija) – veiksmai, kuriuos draudžiama atlikti, – bus įgyvendintas tik tuo atveju, jei bus išpildyta sąlyga, numatyta šalutiniame sakinio dėmenyje *jeigu šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas šiems asmenims įsigyti tos bendrovės akcijas*.

Norint atsakyti į klausimą, kokia apimtimi turėtų būti suprantamas žodžių junginys „iš anksto“, pirmiausia reikia išsamiai išnagrinėti pagrindinio sakinio dėmens struktūrą. Sakinio branduolį sudaro veiksny „bendrovė“ ir vienaarūšių tarinių, žyminčių draudžiamus atlikti veiksmus, eilė. Tariniai turi bendrą pagalbinį žodį „negali“ ir vienaarūšius reikšminius elementus (*išmokėti, suteikti, užtikrinti*), kurių kiekvienas turi tik nuo savęs priklausančius

⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje AB DnB Nord bankas v. BUAB „Gertauta“, Nr. 2A-1508/2012, kat. 21.4.1.1.; 21.4.2.1.; 24.; 24.3.; 35.6.1.; 35.6.2.; 121.21. (S).

⁷⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 685.

papildinius „išmokėti lėšų“, „suteikti paskolas“, „užtikrinti prievolių įvykdymo“. Sakinyje taip pat yra papildinys „asmenims“, žymintis adresatą, kuriam skiriamas draudimas. Kaip aukščiau minėta, sintaksine prasme problemiška šiame sakinio dėmenyje yra ne tik laiko aplinkybė „iš anksto“, bet ir būdo aplinkybės „tiesiogiai ar netiesiogiai“.

Logiškai aplinkybės sakinyje yra siejamos su tariniu, tačiau, esant vienaarūšių tarinių eilei, aplinkybės gali būti siejamos (i) su visais tariniais arba (ii) tik su vienu iš tarinių. Su kiek tarinių aplinkybės siejamos konkrečiu atveju, turėtų paaiškėti arba iš žodžių tvarkos, arba iš konteksto. Nagrinėjamu atveju aplinkybės „tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto“ įsiterpia tarp bendro visiems vienaarūšiams elementams pagalbinio veiksmažodžio „negali“ ir vienaarūšių tarinių elementų su savo papildiniais eilės „išmokėti lėšų“, „suteikti paskolas“ ir „užtikrinti prievolių įvykdymo“, todėl tokia žodžių tvarka leistų manyti, kad aplinkybės galėtų apibūdinti tik pirmąjį vienaarūšių elementų eilės narį „išmokėti lėšų“. Taip interpretuojant analizuojamą teisės normą, reikėtų manyti, kad tuo atveju, jei aplinkybės būtų būdingos visai vienaarūšių elementų eilei („išmokėti lėšų“, „suteikti paskolas“ ir „užtikrinti prievolių įvykdymo“), jos turėtų eiti prieš bendrą pagalbinį veiksmažodį („negali“), ir taip būtų esant tik vienai laiko aplinkybei „iš anksto“ (plg. *Bendrovė iš anksto negali išmokėti lėšų, suteikti paskolas ar užtikrinti prievolių įvykdymo*), tačiau šiuo atveju, kai prieš laiko aplinkybę „iš anksto“ dar yra ir vienaarūšės būdo aplinkybės „tiesiogiai ar netiesiogiai“, tokia žodžių tvarka tampa dirbtina, kadangi tarinys nuo veiksnio atskiriamas per ilgos aplinkybių grupės (plg. *Bendrovė tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto negali išmokėti lėšų, suteikti paskolas ar užtikrinti prievolių įvykdymo*).

Interpretuojant nagrinėjamą teisės normą dar galima remtis kalbos analogijos principu. Siekiant aiškiau įsivaizduoti, kaip vienaarūšių tarinių elementų santykis su prieš jų eilę esančiomis aplinkybėmis priklauso nuo tarinių vietos, galima palyginti paprastesnės struktūros sakinius, kuriuose išlaikomi tokie patys sintaksiniai ir semantiniai santykiai, plg. *Įmonė negali iš anksto patiekti prekių ar suteikti paslaugų, jeigu neturi kliento sutikimo* ir *Įmonė iš anksto negali patiekti prekių ar suteikti paslaugų, jeigu neturi kliento sutikimo*. Šiuose sakiniuose skiriasi laiko aplinkybės vieta: pirmajame sakinyje ji eina po pagalbinio veiksmažodžio, antrajame – prieš. Akivaizdžiai matyti, kad aplinkybės vieta sakinio reikšmės nepakeitė – abiem atvejais laiko aplinkybė priskirtina abiem vienaarūšiams tarinių elementams, kadangi išlaikoma pagrindinė bendrumą vienaarūšiams elementams rodanti sąlyga – vieta prieš visą vienaarūšių elementų eilę. Tad matyti, jog bendro vienaarūšiams elementams pagalbinio veiksmažodžio vieta esminės reikšmės sakinio prasmei neturi.

Taigi, atsižvelgus į analogiškų sakinių analizės rezultatus, darytina išvada, kad ir nagrinėjamoje teisės normoje, atsižvelgus į jos struktūrą, aplinkybių vieta bendro

vienarūšiams elementams pagalbinio veiksmažodžio atžvilgiu nėra lemianti sprendžiant dėl aplinkybių santykio su vienarūšiais tariniais – laiko aplinkybės „iš anksto“ vieta sakinyje neturi lemiamos reikšmės sprendžiant, ar ši aplinkybė apima tik iškart po jos einantį tarinį „išmokėti *lėšų*“, ar taip pat ir toliau einančius tarinius „suteikti *paskolos*“ ir „užtikrinti *prievolių įvykdymo*“.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes, darytina išvada, kad galima dvejopa ABĮ 45² straipsnio 1 dalies interpretacija:

1. formaliai vertinant žodžių tvarką nagrinėjamame sakinyje (būdo ir laiko aplinkybės „tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto“ eina po bendro vienarūšiams suvestinių tarinių elementams pagalbinio veiksmažodžio „negali“) galima manyti, kad aplinkybės apibūdina tik pirmąjį vienarūšių elementų eilės narį „išmokėti *lėšų*“, todėl nagrinėjamą teisės normą galima suprasti taip: *bendrovė fiziniam ir (ar) juridiniam asmeniui negali išmokėti lėšų tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto, o suteikti paskolos ar užtikrinti prievolių įvykdymo negali apskritai*;
2. atsižvelgiant į sudėtingą nagrinėjamos formuluotės struktūrą ir remiantis kalbos analogijos principu, matyti, kad aplinkybių vieta bendro vienarūšiams elementams pagalbinio veiksmažodžio atžvilgiu negali būti vertinama kaip vienintelis kriterijus, lemiantis aplinkybių santykį su vienarūšiais suvestinių tarinių elementais, nes išlaikoma pagrindinė bendrumą vienarūšiams elementams rodanti sąlyga – vieta prieš visą vienarūšių elementų eilę. Todėl nagrinėjamą teisės normą galima suprasti ir šitaip: *bendrovė negali tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto nei išmokėti lėšų, nei suteikti paskolos, nei užtikrinti prievolių įvykdymo fiziniam ir (ar) juridiniam asmeniui*.

Taigi, darytina išvada, kad ABĮ 45² straipsnio 1 dalies formuluotė, pasirinkus bet kurį iš dviejų lingvistinio normos aiškinimo variantų, yra ydinga. Pirmasis aiškinimo rezultatas yra toks, kad jei laiko aplinkybė „iš anksto“ yra siejama tik su tariniu „išmokėti *lėšų*“, tai reiškia, jog būdo aplinkybės „tiesiogiai ar netiesiogiai“ taip pat yra siejamos tik su *lėšų* išmokėjimu. Vis dėlto, akivaizdu, kad tokia teisinė situacija, kai bendrovei būtų draudžiama „tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto išmokėti *lėšų*“, tačiau netiesiogiai suteikti paskolas ir netiesiogiai užtikrinti prievolių įvykdymą būtų leidžiama, yra nelogiška. Tačiau atmetus šį normos aiškinimo variantą ir pasirinkus antrąjį, gaunamas toks rezultatas: su visais tariniais („išmokėti *lėšų*“, „suteikti *paskolos*“, „užtikrinti *prievolių įvykdymo*“) siejamos ne tik būdo aplinkybės „tiesiogiai ar netiesiogiai“, bet ir laiko aplinkybė „iš anksto“. Taigi, vadovaujantis šiuo aiškinimo rezultatu, gaunama tokia teisinė situacija, kad

bendrovei atlikti bet kokius draudžiamą finansinę pagalbą sudarančius veiksmus draudžiama tik „iš anksto“, t. y., iki bendrovės akcijų įsigijimo, tad bet kokie akcijas įsigijusio asmens prievolės bendrovei mažinantys ar net išvis panaikinantys veiksmai, atliekami po akcijų įsigijimo, turėtų būti laikomi teisėtais. Toks aiškinimo rezultatas, atsižvelgiant į Antrosios direktyvos nuostatas ir į finansinės pagalbos draudimo įgyvendinimą kitose ES šalyse, yra stipriai diskutuotinas. Lietuvos teisės doktrinoje taip pat pripažįstama, jog draudžiama finansinė pagalba turėtų apimti ne tik pagalbą iki įsigijimo (*ex ante*), bet ir pagalba po įsigijimo (*ex post*). J. Rimas savo disertacijoje⁷⁹ nurodo, jog finansinė pagalba po įsigijimo (*ex post*), kuri yra konstatuojama tuomet, kai įgijėjas ar kitas asmuo yra prisiėmęs prievolę, susijusią su įgijimu, o taikinyis sumažina ar įvykdo šią prievolę po jo įgijimo, neturėtų būti palikta už draudžiamos finansinės pagalbos sampratos ribų, kadangi priešingu atveju pirkejas galėtų nesunkiai apeiti finansinę pagalbą draudžiančias normas, pvz., iki įgijimo paimdamas paskolą, kuri būtų gražinama iš lėšų, pasiskolintų iš taikinio po įgijimo; perskolindamas paskolą taikiniui po įgijimo; pasirūpindamas, kad taikinyis užtikrintų įgijimo kredito, kurį refinansuoja tas pats ar kitas kreditorius, gražinimą ir pan.

Taigi, atsižvelgiant į aplinkybę, kad vien lingvistinio ABĮ 45² straipsnio 1 dalyje įtvirtintos normos aiškinimo rezultatas yra netinkamas, spręstina, kaip ši norma turėtų būti aiškinama remiantis kitais teisės aiškinimo metodais, siekiant aiškinimo rezultato suderinamumo su Antrosios direktyvos nuostatomis ir „neiškritimo“ iš kitų ES šalių teisinio reguliavimo konteksto. Kadangi ABĮ 45² straipsnis buvo priimtas Lietuvos nacionalinėje teisėje įgyvendinant Antrąją direktyvą⁸⁰, ši teisės norma, įskaitant ir sąvoką „iš anksto“ turėtų būti aiškinama vadovaujantis Antrosios direktyvos nuostatomis. Lyginat oficialius Antrosios direktyvos tekstus skirtingomis kalbomis, akivaizdu, jog žodžių junginys „iš anksto išmokėti lėšų“ lietuviškame Antrosios direktyvos tekste ir ABĮ atitinka angliškame Antrosios direktyvos tekste vartojamą sąvoką „*advance funds*“. Kadangi žodis „*advance*“ iš anglų kalbos gali būti verčiamas ir kaip daiktavardis (liet. „pažanga“), ir kaip būdvardis (liet. „išankstinis“), ir kaip veiksmažodis, priklausomai nuo šalia esančio žodžio, svarbu

⁷⁹ RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 135 – 136.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60¹, 63, 67, 69, 72 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 45² straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo papildymo 281 straipsniu ir įstatymo priedo papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.462279?jfwid=-14ke1xyfnd>>.

atkreipti dėmesį, kad Antrojejoje direktyvoje „*advance*“ yra vartojamas kaip veiksmažodis. Atitinkamai žodyne⁸¹ nurodomos veiksmažodžio „*advance*“ reikšmės yra šios:

1. (pa)žengti/eiti į priekį; daryti pažangą, progresuoti;
2. pulti (on; ir kar.);
3. paaukštinti, (pa)kelti (pareigas);
4. paankstinti, atkelti (į priekį);
5. pateikti (aptarimui); (pa)remti;
6. (pa)kilti; (pa)kelti (kainas ir pan.);
7. mokėti avansą; duoti paskolą.

Kaip matyti, nė viena šių reikšmių neatitinka sąvokos „iš anksto išmokėti“, o apibūdina veiksma – pateikti, mokėti avansą, paankstinti. Todėl angliška formuluotė „*advance funds*“, vartojama Antrosios direktyvos tekste, atsižvelgus į aukščiau nurodytus argumentus, lietuvių kalboje pažodžiui turėtų reikšti veiksma – „pateikti piniginių lėšų“ arba „mokėti avansą“, kuris nėra susijęs su laiko momentu „iš anksto“. Be to, analizuojant anglišką Antrosios direktyvos tekstą, akivaizdu, kad „*advance funds*“ (liet. „išmokėti lėšų / avansą“), „*make loans*“ (liet. „suteikti paskolas“) ir „*provide security*“ (liet. „užtikrinti prievolių įvykdymą“) yra trys atskiros sakinio dalys, tad terminas „iš anksto“, jeigu ir pripažintume jo buvimą lietuviškame tekste pagrįstu, yra siejamas tik su lėšų išmokėjimu ir jokiū būdu negali būti siejamas su paskolų suteikimu ar prievolių įvykdymo užtikrinimu. Teisės doktrinoje taip pat vienareikšmiškai teigiama, jog Antrosios direktyvos teksto formuluotė apima visas avansinio lėšų išmokėjimo, paskolų ar garantijų teikimo formas, *sandorius iki perėmimo ir po perėmimo* ir netgi įsigijimo subjekto ir taikinio bendrovės susijungimą užbaigus perėmimą⁸².

Kitų ES valstybių praktika įgyvendinant Antrosios direktyvos nuostatas nacionalinėje teisėje taip pat patvirtina, jog paskolų suteikimas ar prievolių įvykdymo užtikrinimas, kaip finansinės pagalbos rūšys, nėra siejamos su laiko momentu „iš anksto“, pavyzdžiui:

1. Švedijos Bendrovių įstatymo 21 skyriaus 5 straipsnyje, įgyvendinančiame Antrąją direktyvą, nurodoma, kad „*Bendrovė negali išmokėti avanso, suteikti paskolų ar paskolų užtikrinimo, kad skolininkas ar bet kuris kitas susijęs fizinis*

⁸¹ Žr. veiksmažodžio „*advance*“ vertimą į lietuvių kalbą [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]: <http://ezodynas.lt/lt/zodis/advance_2_6640>.

⁸² MANTYSAARI, P. *The Law of Corporate Finance: General Principles and EU Law: Volume III: Funding Exit, Takeovers*. Springer, 2010, p. 557.

*ar juridinis asmuo, kaip nurodyta 1 straipsnyje, įsigytų akcijų bendrovėje arba patronuojančioje bendrovėje toje pačioje bendrovių grupėje.*⁸³;

2. Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymo, kuriuo taip pat įgyvendinta Antroji direktyva, 71a straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „*Bet koks sandoris, pagal kurį bendrovė sumoka avansą, suteikia paskolą ar užtikrina prievolių įvykdymą kitam asmeniui, kad jis įsigytų bendrovės akcijų, laikomas negaliojančiu.*“⁸⁴;
3. Danijos Akcinių ir uždarytųjų akcinių bendrovių įstatymo 206 straipsnio 1 dalyje, įgyvendinančioje Antrąją direktyvą, nurodoma, kad „*Ribotos atsakomybės bendrovė neturi teisės tiesiogiai arba netiesiogiai mokėti lėšų, teikti paskolų arba užtikrinti prievolių įvykdymą trečiosioms šalims įsigyti ribotos atsakomybės bendrovės akcijų arba ją patronuojančios bendrovės akcijų.*“⁸⁵

Taigi, kaip matyti iš Antrosios direktyvos aiškinimo doktrinoje bei iš kitų ES valstybių nacionalinių įstatymų, įgyvendinančių Antrosios direktyvos nuostatas, formuluočių, finansinės pagalbos draudimo kontekste lėšų suteikimas yra siejamas tik su avansinio mokėjimo institutu, o ne lėšų, paskolų ar prievolių įvykdymo užtikrinimu „iš anksto“. Taigi, ABĮ įtvirtintas draudimas „iš anksto išmokėti lėšų, suteikti paskolas ar užtikrinti prievolių įvykdymą“ negali būti aiškinamas siaurinamai ir apimti bet kokios rūšies finansinės pagalbos teikimą tik iki bendrovės akcijų įgijimo. Paskolos suteikimas ar prievolių įvykdymo užtikrinimas, nesvarbu, iki akcijų įgijimo ar po jo, yra draudžiamas ES teisės, taigi, neabejotinai turėtų būti draudžiamas ir nacionalinės Lietuvos teisės. Kaip aukščiau minėta, tokia pozicija yra pripažinta ir Lietuvos teismų praktikoje – Lietuvos apeliacinis teismas savo priimtoje nutartyje⁸⁶ yra pažymėjęs, kad bet koku atveju paskolos

⁸³ 2006 m. Švedijos Bendrovių įstatymas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf>. Angliškas straipsnio tekstas: „*A company may not grant an advance, provide loans or provide security for loans <...> to acquire shares<...>*“.

⁸⁴ 1965 m. Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://law.au.dk/fileadmin/Jura/dokumenter/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656_01.pdf>. Angliškas straipsnio tekstas: „*Any transaction providing for the grant of an advance or loan or the provisions of security <...> for the purpose of acquiring shares in the company shall be null and void*“.

⁸⁵ 2010 m. Danijos Akcinių ir uždarytųjų akcinių bendrovių įstatymas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Denmark/DK_Companies_CAt.pdf>. Angliškas straipsnio tekstas: „*A limited liability company may not, directly nor indirectly, advance funds, make loans or provide security for a third party's acquisition of the limited liability company's shares or shares in its parent company.*“

⁸⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje AB DnB Nord bankas v. UAB „Gertauta“, Nr. 2A-1508/2012, kat. 21.4.1.1.; 21.4.2.1.; 24.; 24.3.; 35.6.1.; 35.6.2.; 121.21. (S).

suteikimas, kaip neleistina bendrovės finansinė pagalba, nėra siejamas su terminu „iš anksto“. Atitinkamai, nėra svarbu, kada yra sudaryta paskolos sutartis tarp bendrovės ir jos akcininko – iki bendrovės akcijų įsigijimo ar po jo. Todėl pritaria užsienio doktrinai, kurioje teigiama, kad ir tais atvejais, kai akcijų įgijėjas ar kitas asmuo yra prisiėmęs prievolę, susijusią su įgijimu, o po įgijimo bendrovė – taikyns įvykdo ar sumažina tokią prievolę, konstatuotinas draudžiamos finansinės pagalbos suteikimas⁸⁷. Priešingas aiškinimas lemtų galimybę nesunkiai apeiti finansinę pagalbą draudžiančias normas⁸⁸, pvz., iki akcijų įgijimo paimant paskolą, kuri po įgijimo būtų grąžinama bendrovės – taikinio lėšomis.

2.2. Sąvokos „įsigyti tos bendrovės akcijų“ interpretavimo problema

Iš ABĮ 45² straipsnio 1 dalies formuluotės savaime taip pat nėra aišku, ar draudimas pasinaudojant bendrovės finansine pagalba „įsigyti tos bendrovės akcijų“ apima tik draudimą įsigyti akcijų iš kito bendrovės akcininko (t. y., antrinėje akcijų apyvartoje), ar taip pat ir draudimą pasirašyti naujas bendrovės akcijas, išleistas didinant įstatinį kapitalą (t. y., įsigyti akcijų pirminėje apyvartoje).

Pastebėtina, jog sąvoka „įsigyti bendrovės akcijų“ į ABĮ yra perkelta tiesiogiai iš oficialaus Antrosios direktyvos teksto lietuvių kalba. Tuo tarpu oficialiame Antrosios direktyvos tekste anglų kalba šį žodžių junginį atitinka sąvoka „*acquisition of shares*“. Kaip aprašyta ankstesnėje šio darbo dalyje, pirmą kartą Anglijos statutinėje teisėje įtvirtinus finansinės pagalbos draudimą 1928 m., buvo draudžiama naudojantis bendrovės finansine pagalba įsigyti tos bendrovės akcijų tik antrinėje apyvartoje, t. y., buvo draudžiama nusipirkti tos bendrovės akcijų („*purchase*“), bet ne jas pasirašyti („*subscribe*“). Atsižvelgiant į teismų praktiką, neleidusią finansinės pagalbos draudimo aiškinti plečiamai, 1948 m. šio draudimo apimtis Anglijos statutinėje teisėje buvo praplėsta įtvirtinus, jog pasinaudojant bendrovės finansine pagalba yra draudžiamas akcijų įsigijimas ar pasirašymas („*purchase or subscription*“), t. y., akcijų įsigijimas pasinaudojant finansine pagalba buvo uždraustas tiek pirminėje, tiek ir antrinėje apyvartoje. 1985 m. redakcijos Anglijos Bendrovių įstatyme, atsižvelgus į direktyvos 77/91/EEB nuostatas, žodžių junginį

⁸⁷ PROCTOR, C. *Financial Assistance: New proposals and new perspectives* [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kavehh.com/my%20Document/KCL/Company%20Law/Capital%2520Reduction%2520and%2520Class%2520Rights%2520%25282%2529.pdf>>.

⁸⁸ WYMEERSCH, E. *Article 23 of the Second Company Law Directive: The Prohibition on Financial Assistance to Acquire Shares of the Company* Iš: BASEDOW, J. et al eds. *Festschrift fuer Ulrich Drobnig zum siebzigsten Geburtstag*. Tuebingen, 1998, P. 735. *Cituota pagal*: RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 136.

„*purchase or subscription*“ pakeitė žodis „*acquisition*“, kaip terminas, kurio turinys apima žodžius „*purchase*“ ir „*subscription*“. Vis dėlto, sintaksine prasme žodis „*acquisition*“ gali būti laikomas ir žodžio „*purchase*“, kuris neapima „*subscription*“, sinonimu, tad savaime iš Antrosios direktyvos teksto nėra aišku, ar „*acquisition*“ direktyvos prasme apima draudimą pasinaudojant bendrovės finansine pasirašyti tos bendrovės akcijas, ar ne.

Kaip aprašyta ankstesnėje šio darbo dalyje, praktiškai visose ES valstybėse Antrosios direktyvos nuostata, kurioje pavartota sąvoka „*acquisition*“, suvokiama kaip apimanti ir akcijų įsigijimą, ir pasirašymą, nepaisant to, kad netgi kai kurios anglakalbės šalys savo nacionaliniuose teisės aktuose finansinės pagalbos draudimą formuluoja kaip draudžiantį „*acquisition and subscription*“⁸⁹, iš ko galima daryti išvadą, jog šių valstybių požiūriu minimalūs Antrosios direktyvos reikalavimai nedraudžia teikti finansinės pagalbos, skirtos bendrovės akcijoms pasirašyti. Vis dėlto, užsienio teisės doktrinoje finansinės pagalbos draudimas suprantamas plačiai, tad, neapsiribojant minimaliais Antrosios direktyvos standartais, užsienyje pasinaudojant bendrovės finansine pagalba draudžiama įsigyti ne tik pačių bendrovės akcijų bet kurioje apyvartos stadijoje, bet ir vertybinių popierių, suteikiančių teises į akcijas (pvz., konvertuojamųjų obligacijų, opcionių), kadangi tokie vertybiniai popieriai tik formaliai atideda nuosavybės teises į akcijas perėjimo momentą⁹⁰.

Todėl, atsižvelgiant į finansinės pagalbos draudimo pionierės Anglijos teisę, kitų ES valstybių Antrosios direktyvos įgyvendinimo praktiką bei į teisės doktriną⁹¹, ABĮ įtvirtinta sąvoka „*įsigyti tos bendrovės akcijų*“ turėtų būti suprantama kaip apimanti draudimą pasinaudojant bendrovės finansine pagalba įsigyti akcijų tiek pirminėje, tiek ir antrinėje apyvartoje, t. y. ir akcijų įsigijimą iš bendrovės akcininko, ir naujai išleidžiamų akcijų pasirašymą.

Atkreiptinas dėmesys, jog aukščiau padarytą išvadą galima grįsti ne tik lyginamuoju teisės aiškinimo metodu, bet ir paties ABĮ sisteminė analize. Sistemiskai analizuojant ABĮ matyti, kad šio įstatymo prasme sąvoka „*įsigyti akcijų*“ turėtų būti suprantama kaip

⁸⁹ 1995 m. Maltos Bendrovių įstatymo [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.] 110 straipsnio 1 dalies (a) punktas. Prieiga per internetą:

<<http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8853>>. Citata originalo kalba: „*It shall not be lawful for an undertaking to subscribe for, hold, acquire or otherwise deal in shares in a company which is its parent company <...>*“.

⁹⁰ DEJONGHE, W. *et al eds. M&A in Belgium*. Hague: Kluwer law international, 2001, P. 90. *Cituota pagal: RIMAS, J. Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 134.

⁹¹ PROCTOR, C. *Financial Assistance: New proposals and new perspectives* [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://kavehh.com/my%20Document/KCL/Company%20Law/Capital%2520Reduction%2520and%2520C lass%2520Rights%2520%25282%2529.pdf>>.

apimanti ir naujų akcijų pasirašymą. Pvz., ABĮ 6 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „*Kiekvienas bendrovės steigėjas turi įsigyti bendrovės akcijų ir tapti jos akcininku*“, nors akivaizdu, jog ši norma kalba apie tai, kad kiekvienas bendrovės steigėjas privalo pasirašyti dalį išleidžiamų bendrovės akcijų. Apie akcijų „įsigijimą“ bendrovės steigimo kontekste taip pat kalbama ABĮ 7 straipsnio 2 dalies 7 ir 8 punktuose. Be to, sąvoka „įsigyti akcijų“ vartojama kalbant ne tik apie steigiamos bendrovės akcijų pasirašymą, bet ir apie naujų akcijų, išleidžiamų didinant bendrovės įstatinį kapitalą, pasirašymą (žr., pvz., ABĮ 28 straipsnio 2 dalį: „<...> *atšaukti visiems akcininkams pirmumo teisę įsigyti bendrovės išleidžiamų konkrečios emisijos akcijų*“. Todėl, atsižvelgus į visas aukščiau išdėstytas aplinkybes, darytina išvada, kad ABĮ 45² straipsnio prasme sąvoka „įsigyti tos bendrovės akcijų“ turėtų būti suprantama kaip apimanti ne tik akcijų įsigijimą iš bendrovės akcininko (antrinė akcijų apyvarta), bet ir naujų akcijų pasirašymą (pirminė akcijų apyvarta) ir ši sąvoka negali būti laikoma nesuderinama su Antrosios direktyvos nuostatomis.

2.3. Sąvokos „bendrovė negali <...> užtikrinti prievolių įvykdymo“ interpretavimo problema

Viena iš draudžiamos finansinės pagalbos formų, numatytų Antrojoje direktyvoje ir ABĮ, yra trečiojo asmens, planuojančio įsigyti ar jau įsigijusio bendrovės akcijų, prievolių įvykdymo užtikrinimas. Prievolių įvykdymo užtikrinimą reglamentuoja CK, kurio 6.70 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog prievolių įvykdymas gali būti užtikrinamas ne tik įstatyme numatytais būdais (netesybomis, įkeitimu (hipoteka), laidavimu, garantija, rankpinigiais), bet ir *kitais šalių sutartyje numatytais būdais*. Atsižvelgiant į šią CK nuostatą, galima pagrįstai manyti, jog finansinės pagalbos draudimą pažeidžia ir tokie bendrovės veiksmai, kurie neatitinka konkrečios įstatyme numatytos prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonės sudėties, tačiau kurie savo esme gali prilygti prievolių įvykdymo užtikrinimui (pvz., asmuo, siekiantis įsigyti bendrovės akcijų, gauna paskolą iš trečiojo asmens, kurios įvykdymui užtikrinti pateikiama preliminari paskolos sutartis su bendrove – taikiniu, įsipareigojant bendrovei su akcijų pirkėju sudaryti pagrindinę paskolos sutartį po akcijų įsigijimo sandorio sudarymo; ar sudaromi bet kokie kiti neformalūs susitarimai). Vis dėlto, atsižvelgiant į užsienio valstybių praktiką, galima manyti, jog finansinės pagalbos draudimas, kaip ir kitos normos, draudžiančios atlikti tam tikrus veiksmus, turėtų būti aiškinamos siaurinamai, o ne plečiamai⁹² (pvz., kaip aukščiau minėta, Anglijos teismų

⁹² WYMEERSCH, E. *Article 23 of the Second Company Law Directive: The Prohibition on Financial Assistance to Acquire Shares of the Company* Iš: BASEDOW, J. et al eds. *Festschrift fuer Ulrich Drobnig*

praktikoje buvo išaiškinta, kad sąvoka „akcijų įsigijimas“ („*purchase of shares*“) neapima akcijų pasirašymo („*subscription of shares*“), nepaisant to, jog siaurinamojo draudžiančiųjų normų aiškinimo principas kyla iš baudžiamosios, o ne iš civilinės teisės. Be to, konkrečiai kalbant apie sąvokos „prievolių įvykdymo užtikrinimas“ interpretavimą, Anglijos teismų praktikoje taip pat yra pripažinta, jog atskirų veiksmų, sudarančių draudžiamos finansinės pagalbos sudėtį (pvz., dovanos, garantijos suteikimas, prievolių įvykdymo užtikrinimas, kompensacijos išmokėjimas) aiškinimas turėtų apsiriboti jų technine teisine reikšme⁹³. Pozicija, jog finansinės pagalbos draudimo kontekste prievolių užtikrinimo būdų samprata turėtų būti aiškinama siaurinamai, apimant tik įstatymo aiškiai numatytus daiktinius ir asmeninius užtikrinimo būdus, dėstoma ir Lietuvos teisės doktrinoje⁹⁴. Taigi, atsižvelgiant į tai, jog Lietuvoje už finansinės pagalbos draudimo nesilaikymą taikoma atsakomybė bendrovės vadovui (ABĮ 45² straipsnio 4 dalis), nepaisant šios atsakomybės civilinio, o ne baudžiamojo pobūdžio, taip pat atsižvelgiant į doktriną bei į užsienio praktiką, manytina, kad nepaneigiant teisėtų lūkesčių principo, draudžiamos finansinės pagalbos teikimu turėtų būti laikomi tik tokie prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai, kurie yra *expressis verbis* įtvirtinti Civiliniame kodekse, tuo tarpu kiti bendrovės sudaryti sandoriai, net jeigu iš jų kylančios pasekmės yra panašios į pasekmes, sukeltas įstatyme numatytų prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonių, neturėtų būti prilyginami draudžiamos finansinės pagalbos teikimui.

2.4. Finansinės pagalbos draudimo taikymas uždarytų akcinių bendrovių atžvilgiu

Kaip jau buvo užsiminta šiame darbe, ne tik finansinę pagalbą draudžiančiųjų normų, bet ir apskritai visos Antrosios direktyvos taikymo sritis neapima uždarojo tipo bendrovių, kas akivaizdu jau vien iš Antrosios direktyvos pavadinimo anglų („<...> *in respect of the formation of public limited liability companies* <...>“), vokiečių („<...> *für die Gründung der Aktiengesellschaft* <...>“), prancūzų („<...> *la constitution de la société anonyme*“

zum siebzigsten Geburtstag. Tuebingen, 1998, P. 735. Cituota pagal: RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 137.

⁹³ 1966 m. *Court of Appeal (Civil Division)* sprendimas byloje *British and Commonwealth Holdings plc v Barclays Bank plc* [1966] 1 WLR 1; citata originalo kalba: „*Terms such as 'gift', 'guarantee', 'security' and 'indemnity' in s 677 must be restricted to their technical legal meaning.*“ Cituota pagal: FRENCH, D., MAYSON S. W., RYAN C. *Mayson, French and Ryan on Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 298.

⁹⁴ RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 134.

<...>“) kalbomis. Dėl fakto, jog Lietuvos nacionalinėje teisėje Antrosios direktyvos nuostatos buvo įgyvendintos tokiu būdu, kad direktyva iš esmės tapo taikytina ne tik akcinių, bet ir uždaryjū akcinių bendrovių atžvilgiu, iš dalies galima kaltinti ydingą Antrosios direktyvos oficialų tekstą lietuvių kalba (sąvoka „*public limited liability companies*“ išversta tiesiog kaip „akcinės bendrovės“, nedetalizuojant atviro bendrovės pobūdžio), kuris, patekęs į gana neaiškios ir dviprasmiškos Akcinių bendrovių įstatymo juridinės technikos kontekstą (ABI sąvoka „akcinė bendrovė“ dažnu atveju apima ir uždarysias akcines bendroves, žr., pvz., paties įstatymo pavadinimą), žiūrint formaliai, sukėlė teisinį chaosą. Vis tik, nepaisant to, kad ES teisė niekada neįpareigojo valstybių narių finansinės pagalbos draudimo nustatyti uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu, daugelyje ES valstybių finansinės pagalbos draudimas vienodai taikomas tiek atvirojo, tiek uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu, tad lietuviškas teisinis chaosas šiuo atveju niekuo neišsiskiria ES valstybių kontekste. Galima manyti, jog pagrindinė tokios situacijos priežastis yra ta, kad daugelyje ES valstybių tiek uždarojo, tiek atvirojo tipo bendrovių teisinis statusas yra reglamentuojamas to paties įstatymo, todėl pagal nutylėjimą tiek uždarojo, tiek atvirojo tipo bendrovėms taikomas vienodas teisinis režimas (tiek, kiek įstatymas nenumato kitaip), t. y. lygiai taip pat, kaip ir Lietuvoje. Tad nacionaliniams įstatymų leidėjams „automatu“ inkorporavus direktyvos nuostatas į tokius bendro pobūdžio įstatymus ir nenustačius atskiro teisinio režimo uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu, susidarė aprašoma situacija, doktrinoje pašaipiai vadinama per didelio nacionalinių įstatymų leidėjų „uolumo“ rezultatu⁹⁵.

Kaip aprašyta ankstesnėje šio darbo dalyje, daugelyje ES valstybių finansinės pagalbos draudimo atsiradimą lėmė būtent Antrosios direktyvos įgyvendinimas, tad manytina, jog tuo atveju, jei Antrojoje direktyvoje nuostatų, draudžiančių finansinės pagalbos teikimą, nebūtų buvę numatyta, didžiojoje Europos Sąjungos dalyje toks draudimas apskritai neegzistotų. Tokią išvadą pagrindžia aplinkybė, kad po Antrosios direktyvos priėmimo į ES įstojusios šalys nacionalinėje teisėje finansinės pagalbos draudimą įgyvendino tik prieš pat stojimą į ES (pvz., Lietuva, Latvija, Estija). Atsižvelgiant į šias aplinkybes, taip pat į finansinės pagalbos draudimo tikslus, nurodytus ankstesnėje šio darbo dalyje, kyla klausimas, ar finansinės pagalbos draudimo taikymas uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu yra pagrįstas?

Analizuojant finansinės pagalbos draudimo taikymo uždaryjū akcinių bendrovių atžvilgiu pagrįstumą per finansinės pagalbos draudimo tikslų prizmę, pastebėtina, kad

⁹⁵ RIMAS, J. Finansinės pagalbos liberalizavimo ribos. *Teisė*, 2008, t. 69, p. 102.

tikslas užkardyti manipuliavimą vertybinių popierių rinkomis UAB'ų atžvilgiu nėra aktualus, kadangi uždaro tipo bendrovėms draudžiant viešai pritraukti išorinį kapitalą ir viešai prekiauti akcijomis, vieša UAB'ų akcijų rinka neegzistuoja⁹⁶. Kito finansinės pagalbos draudimo tikslo – neleisti bendrovės vadovybei kištis į bendrovės akcininkų struktūrą – aktualumas uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu taip pat diskutuotinas, kadangi uždarosios akcinės bendrovės dažniausiai yra asmeninio pobūdžio, jų nuosavybės ir valdymo atskyrimas yra tik formalus⁹⁷, be to, akcijų pardavimo apribojimai (ABĮ 47 straipsnis) nesudaro prielaidų uždarojo tipo bendrovės valdymo organams efektyviai kontroliuoti tokios bendrovės akcininkų struktūros net ir pasinaudojant draudžiama finansine pagalba. Taigi, iš esmės finansinės pagalbos draudimas uždarujų akcinių bendrovių atžvilgiu gali būti pateisinamas tik vienu tikslu – siekiu išsaugoti bendrovės kapitalą, arba, kitaip tariant, užkardyti bendrovės turto naudojimą ne pagal paskirtį. Vis dėlto, manytina, kad siekiant išimtinai vien tik šio tikslo, drausti uždaro tipo bendrovėms teikti finansinę pagalbą yra neprotinga, atsižvelgiant į tai, kad būdų panaudoti bendrovės turtą ne pagal paskirtį (pvz., teikti susijusiems asmenims lengvatines paskolas, skirtas kitiems tikslams, nei bendrovės akcijų įsigijimas; įsigyti turtą, skirtą asmeninių bendrovės vadovo poreikių tenkinimui ir t. t.) yra be galo daug, tad bandymai kazuistiškai uždrausti kiekvieną jų laikytini gana naiviais. Todėl darytina išvada, kad pakankamas teisinis instrumentas, padedantis išvengti vadovo veiksmų, kuriais bendrovės turtas naudojamas ne pagal paskirtį, yra vadovo fiduciarinių pareigų institutas, kadangi jis nulemia teisėtus vadovo elgesio variantus visose interesų konflikto situacijose. Taigi, bendrovei nenaudingo ir ekonomiškai nepagrįsto finansinės pagalbos sandorio sudarymas būtų neteisėtas remiantis vien fiduciarinių pareigų institutu, net ir nesant eksplicitiškai įtvirtinto finansinės pagalbos draudimo; tuo tarpu draudimas uždarojo tipo bendrovei sudaryti ekonomiškai naudingą finansinės pagalbos sandorį laikytinas nepagrįstu (žr., pvz., aukščiau aptartus 2008 m. Anglijos bendrovių įstatymo pakeitimus).

Atsižvelgiant į užsienio valstybių praktiką, kaip anksčiau minėta, Anglijoje siūlymai liberalizuoti finansinės pagalbos draudimą ir / ar išvis atsisakyti jo taikymo uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu buvo nuolat teikiami praktiškai nuo pat finansinės pagalbos draudimo įtvirtinimo statutinėje teisėje iki 2008 m., kai finansinės pagalbos draudimo uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu buvo galutinai atsisakyta įsitikinus, jog uždaro tipo bendrovių atžvilgiu toks draudimas yra netikslingas, neatliekantis jokių funkcijų,

⁹⁶ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: Registrų centras, 2015, p. 16, 19.

⁹⁷ *ibid.*, p. 18-19.

pateisinančių nustatomus griežtus suvaržymus; 2012 m. tokio draudimo uždaro tipo bendrovių atžvilgiu buvo atsisakyta ir Nyderlanduose⁹⁸. Tad manytina, kad ES valstybėms, kuriose finansinės pagalbos draudimas taikomas ir uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu, ypač toms, kuriose nėra numatyta teisinimo („*whitewash*“) procedūros galimybė (būtent tokia valstybė yra ir Lietuva), atsižvelgiant į finansinės pagalbos draudimo tikslus, Jungtinės Karalystės ir kitų valstybių teisėkūros patirtį bei laikantis minimalių Antrosios direktyvos standartų, reikėtų liberalizuoti finansinės pagalbos draudimą, taikomą uždarojo tipo bendrovių atžvilgiu, išvis jo atsisakant arba bent jau nustatant teisinimo („*whitewash*“) procedūros galimybę.

2.5. Draudžiama finansinė pagalba ir bendrovės savų akcijų įsigijimas

Kaip minėta šios darbo dalies pradžioje, draudimas bendrovei teikti tretiesiems asmenims finansinę pagalbą, skirtą tos bendrovės akcijoms įsigyti, yra glaudžiai susijęs su apribojimais bendrovei įsigyti savo pačios akcijų (Antrosios direktyvos 20-24 straipsniai; ABĮ 44 straipsnio 6 dalis, 54 straipsnis). Abiem šiais institutais (t. p. įstatinio kapitalo mažinimo apribojimais), Antrosios direktyvos tekste įtvirtintais paeiliui, yra įgyvendinama bendrovės kapitalo palaikymo doktrina („*capital maintenance doctrine*“)⁹⁹. Kapitalo palaikymo doktrinai, kildinamai iš bendrovės ribotos atsakomybės koncepcijos, pradžią davė Anglijos teismų praktika¹⁰⁰: byloje *Trevor v. Whitworth* Lordų rūmai suformulavo principą, kad bendrovei draudžiama grąžinti savo kapitalą akcininkams, t. y., ir įsigyti savo akcijas, išskyrus atvejus, kai bendrovė, gavusi teismo leidimą, mažina savo įstatinį kapitalą. Lordų rūmai taip pat pažymėjo, kad nors bendrovės kapitalo sumažėjimo ar netgi visiško praradimo gali būti neišvengta ir bendrovei normaliai užsiimant verslu, bendrovės kreditoriai, suteikdami kreditą bendrovei, turi omenyje tokią riziką, tačiau pagrįstai tikisi, jog bendrovės sukauptas kapitalas nesumažės dėl kitų priežasčių, nei nesėkmė bendrovei sąžiningai užsiimant verslu. Taigi, bendrovės kapitalo palaikymo doktriną suformavę Anglijos teismai, drausdami bendrovėms grąžinti akcininkams lėšas, gautas už pasirašytas akcijas, iš esmės siekė apsaugoti bendrovės kreditorių teises, t. y. užtikrinti, kad su kreditoriais bus atsiskaityta net ir tuo atveju, jei bendrovė patirs žymių nuostolių¹⁰¹. Pirminė

⁹⁸ 2015 m. Europos Modelinio Bendrovių įstatymo (*EMCA*) projektas [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>.

⁹⁹ Direktyvos 2012/30/ES preambulės 5 dalis, direktyvos 77/91/EEB preambulė.

¹⁰⁰ 1887 m. Lordų rūmų (*House of Lords*) sprendimas byloje *Trevor v Whitworth*, (1887) 12 App Cas 409. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze.

¹⁰¹ KUEBLER, F. *The Rules of Capital under Pressure of the Securities Markets*. Iš: HOPT, K. J., WYMEERSCH, E. *Capital Markets and Company Law*, Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 100.

kapitalo palaikymo doktriną suformulavusių Anglijos teismų logika buvo tokia: nors akcininkų pasirašytas bendrovės kapitalas gali būti laisvai naudojamas bendrovės veikloje, jis negali būti gražintas akcininkams nenustačius pakankamų užtikrinimo priemonių bendrovės kreditorių naudai. Kitais žodžiais tariant, kol bendrovės turtas nėra sumažėjęs bendrovei sąžiningai vykdant verslą, kreditoriai turi teisėtą lūkestį, kad šio turto pakaks jų reikalavimų patenkinimui¹⁰². Ši teorija buvo įtvirtinta ir Antrojoje direktyvoje, kurios pirminės redakcijos preambulėje teigiama: „<...> turėtų būti priimtos Bendrijos nuostatos dėl kapitalo, kuris yra kreditorių garantija, palaikymo, ypač uždraudžiant kokių nors būdu jį sumažinti, paskirstant akcininkams, kai pastarieji neturi teisės gauti kapitalo dalies, ir ribojant bendrovės teisę įsigyti savo akcijas“.

Šiuolaikinėje bendrovių teisės doktrinoje išskiriamas dar vienas kapitalo palaikymo doktrinos tikslas – sumažinti „moralinę žalą“, sukeliama ribotos akcininkų atsakomybės. Nesant minimalų bendrovės kapitalą nustatančių taisyklių, labai padidėtų rizika, kad atvejais, kai bendrovei gresia nemokumas, bendrovės valdymo organai bei akcininkai būtų suinteresuoti vykdydami verslą prisiimti nepamatuotą riziką. Tokiai rizikai pasiteisinus, bendrovės akcininkai bei valdymo organai gautų naudos, tačiau jei ši rizika nepasiteisintų ir bendrovė taptų nemoki, bendrovės vardu veikiantys asmenys, atsižvelgiant į ribotą bendrovės atsakomybę, nepatirtų jokių papildomų neigiamų padarinių – papildomų nuostolių riziką be savo valios prisiimtų bendrovės kreditoriai. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, kai kurių autorių nuomone, Antrąja direktyva taip pat ginamas kolektyvinis kreditorių interesas bei siekiama apsaugoti kreditorius nuo oportunistiško bendrovės valdymo organų elgesio¹⁰³.

Vis dėlto, panašiai kaip finansinės pagalbos draudimas Anglijoje XX a. antroje pusėje, šiuo metu kapitalo palaikymo doktrina yra dažnai kritikuojama dėl savo nepakankamo lankstumo ir nepakankamai efektyvios bendrovės kreditorių interesų apsaugos¹⁰⁴. Aptariama doktrina kritikuojama nes, atsižvelgiant į tai, jog kapitalas neatspindi grynojo bendrovės turto, jis negali užtikrinti, jog bendrovė pajėgs atsiskaityti su kreditoriais susidūrusi su finansiniais sunkumais¹⁰⁵. Daugumos Europoje įsteigtų

¹⁰² KUCUKGUNGOR, M. A. *Acquisition of its Own Shares by a Company in the United Kingdom from the Perspective of the Capital Maintenance Rules*. Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, t. 28, 2012, p. 265.

¹⁰³ FERRAN, E. *The Place for Creditor Protection on the Agenda for Modernisation of Company Law in the European Union*. Iš: ECGI - Law Working Paper No. 51/2005 [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=841884>.

¹⁰⁴ KUCUKGUNGOR, M. A. *Acquisition of its Own Shares by a Company in the United Kingdom from the Perspective of the Capital Maintenance Rules*. Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, t. 28, 2012, p. 258.

¹⁰⁵ EWANG, F. *EU Minimum Capitalisation Requirement, An Analysis and Critique of the European Union's Minimum Capitalisation Requirement*. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=1015708>>.

bendrovių kapitalas yra gana mažas palyginti su tokių bendrovių prievolių suma, nurodyta balanse. Be to, kapitalo palaikymo taisyklės koncentruojasi tik į teisinio kapitalo („*legal capital*“) apsaugą, uždraudamos nesąžiningą kapitalo paskirstymą akcininkams, tačiau šios taisyklės negali apsaugoti nuo rimtų nuostolių, lemiančių bendrovės nemokumą, kuriuos gali sukelti nesėkmės kasdieniame versle ar netinkamas verslo valdymas¹⁰⁶. Taip pat pažymėtina, kad kai bendrovės patiriamos finansinės problemos lemia bendrovės nemokumą teisine prasme, atsiskaityti su bendrovės kreditoriais jau būna per vėlu (tą draudžia įstatymai), o bendrovės kapitalas, nepaisant kapitalo palaikymo doktrinos, vis tiek būna dideliu mastu sumažėjęs¹⁰⁷. Todėl susidaro paradoksali situacija, jog kapitalo palaikymo doktrina negali užtikrinti ne tik kreditorių interesų apsaugos, bet ir paties kapitalo palaikymo.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytą kritiką kapitalo palaikymo doktrinos atžvilgiu, kaip alternatyvą jai ES teisėje siūloma įdiegti mokumu pagrįstą sistemą („*solvency-based system*“) ¹⁰⁸, reiškiančią, jog kiekvienu konkrečiu atveju turi būti atliekamas bendrovės mokumo testas, kurio metu patikrinama, ar po atitinkamo sandorio sudarymo bendrovė išliks moki. Tokia bendrovės kreditorių apsaugos sistema plečiantis kapitalo rinkoms sėkmingai pakeitė kapitalo palaikymo doktriną Jungtinėse Valstijose. Vis dėlto, atsižvelgiant į oficialių pasiūlymų ES teisės aktų leidybos bendrovių teisės srityje nebuvimą, taip pat į *EMCA* nuostatas (5 skyrius)¹⁰⁹, kuriose kapitalo palaikymo doktrinos nėra atsisakoma, manytina, kad ES teisėje dar kurį laiką išliks kapitalu, o ne mokumu pagrįsta bendrovės kreditorių interesų apsaugos sistema.

Taigi, kol ES teisėje bendrovių atžvilgiu lieka galioti kapitalo palaikymo doktrina, bendrovė, tiek suteikdama finansinę pagalbą savo akcijoms įsigyti, tiek įsigydama savo akcijų, laikytina mažinančia nuosavą kapitalą, todėl tokie bendrovės veiksmai yra probleminiai šios doktrinos ir, tuo pačiu, Antrosios direktyvos bei ją įgyvendinančių nacionalinių teisės aktų prasme.

Analizuojant bendrovės savų akcijų įsigijimo pasekmes, galima identifikuoti dar vieną savų akcijų įsigijimo apribojimų tikslą, bendrą su finansinės pagalbos draudimu.

¹⁰⁶ FERRAN, E. *The Place for Creditor Protection on the Agenda for Modernisation of Company Law in the European Union*, p. 15. Iš: ECGI - Law Working Paper No. 51/2005 [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=841884>.

¹⁰⁷ HERTIG, G., KANDA, H. *Creditor Protection*. Iš: KRAAKMAN, R. et al (eds.) *The Anatomy of Corporate Law, A Comparative and Functional Approach*, Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 85. Cituota pagal: KUCUKGUNGOR, M. A. *Acquisition of its Own Shares by a Company in the United Kingdom from the Perspective of the Capital Maintenance Rules*. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, t. 28, 2012, p. 267.

¹⁰⁸ *ibid*, p. 258.

¹⁰⁹ 2015 m. Europos Modelinio Bendrovių įstatymo (*EMCA*) projektas [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>.

Pastebėtina, kad bendrovei superkant savas akcijas, mažėja apyvartoje esančių akcijų skaičius, o dėl šios priežasties didėja akcijų kaina. Todėl atvejais, kai atvirojo tipo bendrovė įgyja daugiau savų akcijų, nei leidžiama pagal ABI (t. y., bendrovės turimų savų akcijų nominali vertė viršija 1/10 įstatinio kapitalo, žr. ABI 54 straipsnio 3 dalį), bendrovės veiksmuose galima įžvelgti manipuliavimo akcijų rinka požymių. Be to, manipuluoti rinka prekiaujant savomis akcijomis bendrovei (ir stambiesiems akcininkams) gali būti ypač patogu ir naudinga, kadangi bendrovė, kontroliuodama visą viešai neatskleistą informaciją („*inside information*“), turi galimybę įsigyti savų akcijų jų kainai esant mažiausiai, ir, pvz., įvykus esminiam įvykiui, dėl kurio akcijų kaina išauga, jas pelningai parduoti, arba, anuliuojant įsigytas savas akcijas, padidinti stambiesiems akcininkams išmokamų dividendų sumas. Ši problema pastebėta ir teisės doktrinoje, kurioje teigiama, kad prekybos vertybiniais popieriais pasinaudojant viešai neatskleista informacija taisyklės gali drausti bendrovei įsigyti savo akcijų, kol atitinkama vidinė informacija („*inside information*“) dar nėra atskleista¹¹⁰. Be to, manipuluoti rinka įsigyjant vertybinius popierius draudžia direktyva 2003/6/EB¹¹¹ (2 straipsnio 1 dalis) bei atitinkami ES valstybių narių nacionaliniai įstatymai. Atsižvelgiant į visas šias aplinkybes, darytina išvada, kad savų akcijų įsigijimo apribojimai atvirojo tipo bendrovių atžvilgiu kartu su finansinės pagalbos draudimu atlieka ir manipuliavimo vertybinių popierių rinkomis užkardymo funkciją.

Nagrinęjant bendrovės savų akcijų įsigijimo taisyklės, pastebėtina, kad Antrosios direktyvos nuostatos gana efektyviai riboja tiesioginio bendrovės savų akcijų įsigijimo galimybes. Antrosios direktyvos 20 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas absoliutus draudimas bendrovei pačiai pasirašyti savo akcijas (įsigyti akcijų pirminėje apyvartoje). Šio draudimo nesilaikantys asmenys, pasirašę akcijas bendrovės vardu ar savo vardu, bet bendrovės naudai, privalo patys apmokėti tokias akcijas (Antrosios direktyvos 20 straipsnio 2-3 dalys). Įsigyti savų akcijų antrinėje apyvartoje bendrovei leidžiama, tačiau tik laikantis griežtų sąlygų (esant visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimui, nustatančiam savų akcijų įsigijimo terminus ir sąlygas; nesumažinant bendrovės nuosavo kapitalo žemiau nustatytų ribų ir pan.). Savas akcijas, įsigytas antrinėje apyvartoje pažeidžiant nustatytas įsigijimo taisyklės, bendrovė privalo perleisti per vienerius metus nuo įsigijimo; nesilaikant šio reikalavimo, tokios akcijos yra anuliuojamos ir atitinkamai sumažinamas bendrovės įstatinis kapitalas (Antrosios direktyvos 23 straipsnis). Taip pat svarbu paminėti, kad pagal

¹¹⁰ GERVEN, D. *et al. Capital directive in Europe: the rules on incorporation and capital of limited liability companies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 29.

¹¹¹ 2003 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2003/6/EB dėl prekybos vertybiniais popieriais, pasinaudojant viešai neatskleista informacija, ir manipuliavimo rinka (piktnaudžiavimo rinka). *OL 2003 m. L 096*, p. 16.

Antrąją direktyvą (27 straipsnio 1 dalis) ir ABĮ (54 straipsnio 8 dalis) bendrovės savų akcijų priėmimas prievolės įvykdymui užtikrinti iš esmės yra prilyginamas savų akcijų įsigijimui, taigi, tokiu reguliavimu užkardomi bandymai apeiti savų akcijų įsigijimo apribojimus surežisuojant „atsitiktinį“ akcijų įgijimą perimant akcijas kaip įkaitą skolininkui neįvykdžius savo prievolės bendrovei.

Nepaisant gana efektyvių priemonių, ribojančių tiesioginį savų akcijų įsigijimą, galimybės bendrovei netiesiogiai įsigyti savų akcijų pažeidžiant nustatytą akcijų įsigijimo tvarką (pvz., 1/10 akcijų ribos reikalavimą) išlieka atviros. Vienas iš lengviausių būdų bendrovei įsigyti savas akcijas nesilaikant nustatytų reikalavimų – netiesioginis savų akcijų įsigijimas per bendrovės naudai veikiančią trečiąją asmenį, pasinaudojant finansine pagalba. Pvz., susijęs su bendrove asmuo (bendrovės akcininkas ar su akcininku susijęs asmuo), veikdamas kaip neatskleistas bendrovės atstovas, gali įsigyti tos bendrovės akcijų nesilaikydamas jokių formalių taisyklių, taikomų savas akcijas įsigyjančiai bendrovei, bendrovei savo ruožtu finansuojant tokį sandorį (t. y., suteikiant finansinę pagalbą akcijoms įsigyti). Bendrovės savų akcijų įsigijimo taisyklės šiuo atveju būtų apeinamos, tačiau tokio neteisėto sandorio legitimizavimui kelią šiuo atveju užkirstų finansinės pagalbos draudimas. Taigi, atsižvelgiant į aplinkybę, kad finansinės pagalbos draudimas gali užkardyti neteisėtus bendrovės veiksmus, kuriais keliama grėsmė bendrovės kapitalui bei sąžiningai prekybai rinkoje net ir tais atvejais, kai kiti teisiniai instrumentai tampa neefektyvūs, galima daryti išvadą, jog doktrinoje dėstomi pasiūlymai visiškai liberalizuoti finansinės pagalbos draudimą¹¹² yra kritikuotini.

¹¹² RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 145-146.

3. FINANSINĖS PAGALBOS DRAUDIMO TAIKYMO LIETUVOJE PRAKTINĖS PROBLEMOS

Dar Senovės Romoje buvo suprantama, kad pats savaime teisinis draudimas nieko nereiškia tol, kol nėra nustatytos efektyvios tokio draudimo įgyvendinimo priemonės bei numatytos aiškios teisinės pasekmės už draudimo nesilaikymą. Tai patvirtina iš Romėnų teisės kildinamas bendrasis teisės principas *ubi ius ibi remedium* (liet. suteikus teisę, turi būti suteikta ir jos gynimo priemonė). Analizuojant Lietuvos teisės aktus, pastebėtina, kad aukščiau nurodyto principo laikymasis Lietuvoje įgyvendinant finansinės pagalbos draudimą yra diskutuotinas – teisės aktuose *expressis verbis* nenurodytos nei finansinės pagalbos draudimą pažeidžiančių sandorių sudarymo pasekmės, nei tokius sandorius sudariusių šalių atsakomybė (pvz., administracinė, baudžiamoji). Todėl atsakomybės už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą pritaikymo priemonės atsakingiems asmenims praktikoje turi pasirinkti ir bandyti įgyvendinti patys suinteresuoti asmenys, nukentėję nuo neteisėtų bendrovės (jos vadovų) veiksmų. Atsižvelgiant į išvardintas aplinkybes, šioje darbo dalyje bus analizuojama, kaip Lietuvos teisėje įtvirtintas finansinės pagalbos draudimas turėtų veikti praktikoje: nustatomos tokio sandorio sudarymo pasekmės, nukentėjusiais bei atsakingais už neteisėtus bendrovės veiksmus pripažintini asmenys, teisinės atsakomybės pritaikymo atsakingiems asmenims problemos bei siūlytinos tokios atsakomybės reglamentavimo reformos.

3.1. Draudžiamos finansinės pagalbos sandorio sudarymo pasekmės

Daugelyje Europos Sąjungos valstybių sandoris, kuriuo bendrovė trečiajam asmeniui suteikia draudžiamą finansinę pagalbą, laikomas niekiniu ir negaliojančiu (pvz., Austrijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, Švedijoje, Vengrijoje, Vokietijoje), dalyje – nuginkijamu (Belgijoje, Danijoje, Liuksemburge). Draudžiamos finansinės pagalbos teikimo sandorį niekiniu pripažįsta ir Europos Modelinio Bendrovių įstatymo (*EMCA*) projektas¹¹³. Taigi, keltinas klausimas, koku – niekiniu ar nuginkijamu – tokio pobūdžio sandoris turėtų būti laikomas Lietuvoje. Pagal CK 1.80 straipsnio 1 dalį, imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Taigi, siekiant nustatyti finansinės pagalbos draudimą

¹¹³ 2015 m. Europos Modelinio Bendrovių įstatymo (*EMCA*) projekto 24 skyriaus 1-2 dalys. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>.

pažeidžiančio sandorio pobūdį, reikia įvertinti, ar ABĮ 45² straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisės norma yra imperatyvaus pobūdžio. Lietuvos apeliacinis teismas šiuo metu jau keliose nagrinėtose civilinėse bylose¹¹⁴ yra pripažinęs, kad finansinės pagalbos draudimą įtvirtinanti teisės norma (anksčiau galiojusio ABĮ 44 straipsnio 9 dalis, analogiška šiuo metu galiojančio ABĮ 45² straipsnio 1 daliai) yra imperatyvi, tad atitinkamai ją pažeidžiantis sandoris – niekinis. Apie šios normos imperatyvų pobūdį savo nutartyje¹¹⁵ yra užsiminęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Tačiau ši kasacinio teismo nutartis nagrinėjamos potėmės kontekste yra nevienareikšmiška: viena vertus, Aukščiausiasis Teismas pritarė žemesnės instancijos teismų išvadai, kad finansinės pagalbos draudimas yra imperatyvus. Tokia teismo pozicija logiškai suponuoja, jog sandoris, kuriuo buvo suteikta draudžiama finansinė pagalba, kaip imperatyviam draudimui priešingas aktas, vadovaujantis CK 1.80 straipsnio 1 dalimi turėjo būti pripažintas niekiniu ir negaliojančiu; nepaisant to, kad nė viena iš šalių byloje nepareikšė atitinkamo reikalavimo, teoriškai teismas niekinio sandorio faktą turėjo konstatuoti *ex officio* (CK 1.78 straipsnio 5 dalis) ir taikyti restituciją (CK 1.80 straipsnio 2 dalis). Vis dėlto, Aukščiausiasis Teismas šiuo atveju pasielgė priešingai – konstatavęs sandorio prieštaravimą imperatyviai ABĮ normai, vis tiek sprendė ginčą, lyg sandoris, iš kurio kilo ginčas, būtų galiojantis. Galima manyti, kad šiuo atveju Aukščiausiasis Teismas atsižvelgė į doktrinoje dėstomą poziciją, jog teiginiui, kad niekiniai sandoriai nesukuria jokių teisinių pasekmių, visiškai pritarti negalima – net ir niekiniai sandoriai gali būti jau įvykdyti, jų pagrindu gali būti perleistas turtas, atlikti darbai ar suteiktos paslaugos¹¹⁶. Kasacinio teismo nagrinėtoje byloje būtent tokia situacija ir buvo susiklosčiusi – draudžiama finansinė pagalba jau buvo suteikta ir akcijos, pasinaudojant iš bendrovės gautomis lėšomis, jau buvo įgytos. Vis dėlto, kas šiuo atveju teismui sutrukdė konstatuoti niekinio sandorio faktą ir taikyti atitinkamas teises pasekmes – restituciją – atsakyti sunku. Galbūt Aukščiausiasis Teismas šiuo atveju vadovavosi „ūkišku“ požiūriu – jei paskolą gavęs asmuo šią paskolą tvarkingai moka dalimis, griauti sandorio neverta, kadangi tuo atveju, jei pritaikius restituciją iš asmens bus pareikalauta gražinti visą

¹¹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje AB DnB Nord bankas v. BUAB „Gertauta“, Nr. 2A-1508/2012 kat. 21.4.1.1.; 21.4.2.1.; 24.; 24.3.; 35.6.1.; 35.6.2.; 121.21. (S); 2015 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š., Nr. 2A-696-157/2015, kat. 24.4; 44.5.2.17.; 99.7. (S); 2015 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje G. K. v. AS Reverta ir kt., Nr. 2A-395-330/2015, kat. 21.4.1.1 (S); 2016 m. gruodžio 9 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Sadovalis“ v. BAB Ūkio bankas ir kt., Nr. 2A-806-186/2016, kat. 2.1.2.4.1.1 (S).

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š. Nr. 3K-3-220-916/2015, kat. 44.5.2 (S). Citata: „Tokios teismų nustatytos aplinkybės suteikia pagrindą išvadai, <...> kad <...> sandoris buvo sudarytas <...> pažeidžiant <...> imperatyvųjį draudimą suteikti bendrovės lėšomis paskolas tretiesiems asmenims, jeigu šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas kitiems asmenims įsigyti tos bendrovės akcijų <...>“.

¹¹⁶ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*. Monografija. Justitia: Vilnius. 2009, p. 65.

paskolos sumą iškart, jis gali tapti nemokiu ir paskolos apskritai negražinti, dėl ko bendrovės patirta žala tik išaugs. Vis dėlto, atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, manytina, kad aptariama LAT nutartis neturėtų būti laikoma precedentu, kadangi *contra legem* aiškinimas šioje byloje nebuvo pakankamai argumentuotas.

Atsižvelgiant į minėtus ABĮ 45² straipsnio 4 dalyje įtvirtintos normos tikslus (manipuliavimo vertybinių popierių rinkomis ir bendrovės vadovybės kišimosi į akcininkų struktūrą užkardymas, bendrovės kapitalo išsaugojimas), pastebėtina, jog iš esmės šiuo imperatyvu įgyvendinamais tikslais siekiama ne privačių akcininkų interesų, o viešųjų interesų apsaugos. Pvz., sąžininga prekyba rinkoje („*fair trading*“) yra visos visuomenės interesas ES mastu (žr., pvz., Nesąžiningos komercinės veiklos direktyvą¹¹⁷). Tas pats pasakytina ir apie bendrovių kreditorių apsaugą palaikant bendrovių kapitalą, atsižvelgiant į aplinkybę, jog bendrovės kreditoriais gali būti ne tik verslo partneriai ar kredito įstaigos (savanoriški kreditoriai), bet taip pat ir darbuotojai, klientai ir pan. (nesavanoriški kreditoriai). Galiausiai, bendrovės vadovybės kišimasis į akcininkų struktūrą gali turėti neigiamos įtakos ne tik akcininkų interesams, bet ir akcijų rinkų stabilumui, tad net ir tikslas neleisti bendrovės vadovybei kištis į bendrovės akcininkų struktūrą gali būti laikomas susijusiu su viešojo intereso gynimu. Taigi, atsižvelgiant į visas šias aplinkybes, taip pat į Lietuvos teisės doktriną¹¹⁸, darytina išvada, kad ABĮ 45² straipsnio 4 dalyje įtvirtinta imperatyvia teisės norma iš esmės yra ginamas viešasis interesas, todėl finansinės pagalbos draudimą pažeidžiantys sandoriai turėtų būti laikomi niekiniais. Tai reiškia, kad nepaisant prieštaringų teismų praktikos pozicijų, bet kuris suinteresuotas asmuo gali kreiptis į teismą su reikalavimu tokį sandorį pripažinti niekiniu ir taikyti restituciją (CK 1.78 straipsnio 5 dalis). Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį, kad draudžiamos finansinės pagalbos suteikimo ir akcijų įsigijimo sandoriai yra du skirtingi sandoriai, tad finansinės pagalbos sandorio negaliojimas nedaro įtakos akcijų įsigijimo sandorio galiojimui.

3.2. Nukentėjusių asmenų identifikavimo problema

Vienas svarbiausių aspektų nagrinėjant finansinės pagalbos draudimo įgyvendinimą – potencialių kreditorių žalos atlyginimo prievolėje nustatymas.

¹¹⁷ 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 („Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva“). *OL 2005 m. L 149*, p. 22;

¹¹⁸ RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 140.

Atsižvelgiant į finansinės pagalbos draudimo tikslus, matyti, kad šiuo draudimu ginami ne tik bendrovės, bet ir jos kreditorių bei akcininkų interesai. Todėl logiška manyti, jog bendrovei suteikus draudžiamą finansinę pagalbą trečiajam asmeniui, nukentėti gali ne tik pati bendrovė, bet ir minėti kreditoriai bei akcininkai.

Kaip aprašyta ankstesnėje šio darbo dalyje, finansinės pagalbos draudimas yra viena iš priemonių, kuriomis ES bendrovių teisėje įgyvendinama kapitalo palaikymo doktrina, iš esmės skirta bendrovės kreditorių teisių apsaugai. Taigi logiška manyti, jog įgyvendinant finansinės pagalbos draudimą kreditorių interesai turėtų būti ne šiaip ginami, bet netgi laikomi prioritetiniais bendrovės (bei akcininkų) interesų atžvilgiu. Vis dėlto Europos šalių nacionalinėse teisės sistemose visuotinai pripažįstama, kad pagal bendrąją taisyklę bendrovės vadovai yra atsakingi išimtinai pačiai bendrovei, o ne jos kreditoriams¹¹⁹. Asmeninės vadovo atsakomybės prieš kreditorius taikymas daugumoje jurisdikcijų, įskaitant Vokietiją ir Angliją, labiausiai būdingas bendrovės nemokumo, prie kurio kaltais veiksmais yra prisidėjęs ir bendrovės vadovas, atveju¹²⁰, ypač kai vadovas nevykdo pareigos inicijuoti bankroto procedūrų nemokiai bendrovei. Nuosekliai formuojamoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje teigiama, kad vadovo civilinę atsakomybę gali lemti imperatyviai teisės aktuose nustatytų vadovo pareigų arba fiduciarinių pareigų pažeidimas¹²¹ (finansinės pagalbos draudimo pažeidimas atitinka pirmąją sąlygą). Kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, kad vadovų civilinė atsakomybė gali atsirasti ir prieš trečiuosius asmenis, kai įmonės vadovai pažeidžia apribojimus, nustatančius trečiųjų asmenų teisių apsaugos garantijas¹²², tačiau bendrovei veikiant įprastai (esant mokiai), vadovai neturi fiduciarinių pareigų bendrovės kreditoriams. Bendrovei normaliai vykdant veiklą, pagrindinė vadovų pareiga – tenkinti nuosavo kapitalo teikėjų (dalyvių) interesus. Įmonės finansinei būklei prastėjant ir augant skoloms, didėja įmonės skolinto kapitalo teikėjų (kreditorių) interesų reikšmė. Tai lemia, kad suprastėjus įmonės finansinei būklei,

¹¹⁹ PETROŠEVIČIENĖ, O. *Kapitalo palaikymas kaip uždarytų akcinių bendrovių kreditorių teisių apsaugos priemonė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 109.

¹²⁰ KALLS, S., ADENSAMER, N., OELKERS, J. *Director's Duties in the Vicinity of Insolvency – a Comparative Analysis with reports from Germany, Austria, Belgium, Denmark, England, Finland, France, Italy, the Netherlands, Norway, Spain and Sweden*. Iš: LUTTER, M. *Legal Capital in Europe*. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 112. SCHMIDT, K. *Grounds for Insolvency and Liability for Delays in Filing for Insolvency Proceedings – Necessary Supplement to Capital Protection*. Iš: LUTTER, M. *Legal Capital in Europe*. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 144. *Cituota pagal*: PETROŠEVIČIENĖ, O. *Kapitalo palaikymas kaip uždarytų akcinių bendrovių kreditorių teisių apsaugos priemonė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 111.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt., Nr. 3K-3-19/2012, kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17 (S)*.

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2006 m. gegužės 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje K. J. J. v. J. B. ir kt., bylos Nr. 3K-7-266/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.1 (S)*.

atsiranda vadovų fiduciarinės pareigos primant su bendrovės veikla susijusius sprendimus atsižvelgti ir į kreditorių interesus. Įmonės finansinei padėčiai tapus ypač sunkiai ar net kritinei, t. y. įmonei pasiekus nemokumo ribą, kreditorių interesai pradeda vyrauti. Tai, kad tiesioginių prievolių santykių tarp bendrovės vadovo ir kreditoriaus nėra, o fiduciarinės pareigos atsiranda pablogėjus įmonės finansinei būklei, suponuoja, kad *vadovo atsakomybė atsiranda tik tuo atveju, kai bendrovė tampa nebepajėgi pati patenkinti kreditoriaus reikalavimų*. Tai reiškia, kad bendrovės vadovo, kaip ir jos dalyvio, atsakomybė yra subsidiaraus pobūdžio (CK 6.245 straipsnio 5 dalis). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad pagal teismų praktiką vadovas atsako ne dėl bet kokių jam priskirtų pareigų pažeidimo, tačiau tik dėl jo didelės kaltės, t. y. tyčios siekiant pažeisti kreditorių interesus ar didelio neatsargumo, pasireiškiančio aiškiu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas, todėl paprastas atsakovo neatsargumas, susijęs su įmonės ūkinės-komercinės veiklos rizika, neturėtų būti pagrindu atsirasti įmonės vadovo civilinei atsakomybei CK 6.263 straipsnio pagrindu¹²³. Manytina, kad finansinės pagalbos draudimo pažeidimas atitiktų šį tyčios / didelio neatsargumo kriterijų.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytą teisės doktriną ir teismų praktiką, darytina išvada, kad kreditoriai reikalauti žalos, patirtos bendrovei suteikus draudžiamą finansinę pagalbą, atlyginimo iš bendrovės vadovo gali tik tuo atveju, jei (i) bendrovė tapo nemoki ir (ii) kreditoriai neturi galimybės savo reikalavimų patenkinti iš bendrovės turto (subsidiari vadovo atsakomybė). Manytina, kad tokia doktrinos ir teismų pozicija yra pagrįsta, kadangi tais atvejais, kai bendrovė, suteikusi draudžiamą finansinę pagalbą, išlieka moki, nepaisant teorinio kreditorių interesų pažeidimo, kreditoriai nepraranda galimybės gauti savo reikalavimų patenkinimą iš bendrovės, tad realiai jų interesai nenukenčia. Tuo tarpu atvejais, kai suteikusi draudžiamą finansinę pagalbą bendrovė tampa nemoki, kreditoriams užtikrinama teisė dėl bendrovės vadovo kaltės neįvykdytų bendrovės prievolių įvykdymo reikalauti iš paties vadovo.

Dar viena grupė asmenų, kurie gali realiai nukentėti bendrovei suteikus draudžiamą finansinę pagalbą, yra bendrovės akcininkai. Akcininkai šiuo atveju gali patirti dviejų rūšių žalą:

- (i) žalą, kurią sudaro neigiamas jų valdomų akcijų rinkos vertės pokytis, atsiradęs dėl bendrovės nuosavo kapitalo sumažėjimo;

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011, kat. 27.7; 44.2.1; 44.5.2.17 (S); 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt., Nr. 3K-3-19/2012, kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17 (S).

- (ii) žalą, kuri pasireiškia akcininko turimų akcijų nominalios vertės ir bendrovės įstatinio kapitalo santykio (t. y., akcininko įtakos bendrovės valdymui) sumažėjimu.

Pastebėtina, kad priešingai nei bendrovės kreditoriai, akcininkai, kurių akcijos nuvertėjo dėl neteisėtų vadovų veiksmų, neturi netgi teorinės galimybės savo patirtą žalą išsiieškoti iš bendrovės, kadangi pirmiausia nukentėjusia dėl sumažėjusio nuosavo kapitalo laikytina pati bendrovė, tuo tarpu akcininkų patirta žala šiuo atveju yra tik išvestinė iš bendrovės patirtos žalos¹²⁴. Taigi, vienintelis scenarijus, kuri įgyvendinę akcininkai šiuo atveju bent jau teoriškai gali tikėtis gauti žalos atlyginimą, yra civilinės atsakomybės pritaikymas bendrovės vadovams, kurių iniciatyva ir / ar interesais draudžiama finansinė pagalba, sukėlus bendrovei žalos, buvo suteikta.

Vis dėlto, Lietuvos ir užsienio teisės doktrinoje pripažįstama, kad tais atvejais, kai akcininkas neigiamus turtinius padarinius patiria dėl to, jog žala buvo padaryta bendrovei, ir akcininko patirti nuostoliai būtų pašalinti atlyginus žalą bendrovei, akcininko teisė reikalauti žalos atlyginimo pasireiškia kaip teisė į atlyginimą ne tiesiogiai sau, o bendrovei, t. y., teisė į išvestinį ieškinį (ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Šiuo atveju akcininkas, veikdamas bendrovės naudai, tuo pačiu gina ir savo turtinius interesus (dėl savo turimų akcijų nuvertėjimo ir / ar galimybės gauti dividendus sumažėjimo), kurie buvo pažeisti bendrovės vadovams savo veiksmais sukėlus bendrovei žalos¹²⁵. Teoriškai šiuo atveju bendrovė, kaip pirminis žalos patyręs subjektas, galėtų pareikšti reikalavimą dėl žalos atlyginimo savo vadovams. Vis dėlto, kadangi juridinis asmuo būtent per savo organus įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina (CK 2.81 straipsnio 1 dalis), praktiškai bendrovės patirtą žalą identifikuoti ir bendrovės vardu reikalauti jos atlyginimo turėtų valdymo organai patys iš savęs, t. y., kyla bendrovės ir jos vadovų interesų konfliktas. Siekiant išspręsti tokias situacijas ir buvo sukurtas išvestinio ieškinio institutas¹²⁶. Doktrinoje teigiama, kad akcininkams neturi būti suteikta galimybė išvestinės žalos atlyginimo reikalauti tiesiogiai sau, kadangi (i) akcininko patirta žala tik atspindi bendrovės patirtą žalą (atlyginus žalą, padarytą bendrovei, žalos akcininkui taip pat nebeliktų); (ii) kiekvienam akcininkui reikalaujant žalos atlyginimo tiesiogiai sau, galėtų būti pažeidžiamas visiško žalos atlyginimo principas, kadangi tos pačios žalos atlyginimo galėtų reikalauti tiek akcininkai, tiek kreditoriai, tiek ir pati bendrovė; (iii) būtų pažeidžiamas akcininkų lygiateisiškumo principas (reikalavimą pareiškęs akcininkas žalos

¹²⁴ MIKALONIENĖ, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė*: Vilnius. 2014, t. 93, p. 115.

¹²⁵ *ibid*, p. 115.

¹²⁶ KRIVKA, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija: mokslo darbai*, 2006, Nr. 4 (82), p. 47.

atlyginimą gautų bendrovės ir kitų akcininkų sąskaita) ir kt.¹²⁷ Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes, darytina išvada, kad tais atvejais, kai bendrovei suteikus draudžiamą finansinę pagalbą akcininkai patiria žalos, pasireiškiančios jų nuosavybės teise turimų akcijų nuvertėjimu, suinteresuotas(-i) akcininkas(-ai) turi teisę bendrovės vadovams, kurių sprendimu draudžiama finansinė pagalba buvo suteikta, pareikšti išvestinį ieškinį bendrovės vardu (ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Pažymėtina, kad toks akcininkų teisių gynimo būdas finansinės pagalbos draudimo įgyvendinimo kontekste Lietuvoje yra ne tik teorinis, bet ir įgyvendinamas praktikoje¹²⁸. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad netgi išvestinio ieškinio patenkinimas neužtikrina tiesioginės naudos akcininkams (pvz., kontroliuojantys akcininkai gali nuspręsti už praėjusius finansinius metus dividendų neišmokėti, o uždirbtą pelną reinvestuoti).

Kita aptartina žalos, kurią gali patirti akcininkai, rūšis – nuostoliai, patiriami sumažėjus akcininko valdomų akcijų nominalios vertės daliai įstatiniame kapitale, arba kitaip tariant, akcininko turimai įtakai bendrovės valdymui. Akcininko įtaka bendrovės valdymui gali būti neteisėtai sumažinta atvejais, kai visuotinis akcininkų susirinkimas priima sprendimą didinti bendrovės įstatinį kapitalą išleidžiant naują akcijų emisiją, o ne didinant jau išleistų akcijų nominalią vertę (ABĮ 49 straipsnio 2 dalis). Pats savaime toks akcininkų sprendimas nėra neteisėtas, tačiau problemų kyla atvejais, kai atskiram(-iems) akcininkui(-ams) bendrovė suteikia finansinę pagalbą, skirtą naujai pasirašomoms akcijoms apmokėti. Atlikdama tokius veiksmus bendrovė (jos vadovai) pažeidžia teisės doktrinoje išskiriamą¹²⁹ bei teismų praktikoje pripažįstamą¹³⁰ mišraus pobūdžio (turinčią ir turtinės, ir neturtinės (valdymo) teisės elementų) akcininkų teisę išlaikyti turimą proporciją bendrovės įstatiniame kapitale. Kaip viena iš akcininkų teisę išlaikyti turimą proporciją įstatiniame kapitale sudarančių teisių aptariamame kontekste paminėtina akcininko pirmumo teisė įsigyti naujai išleidžiamų akcijų proporcingai jau turimų akcijų nominaliai vertei (ABĮ 49 straipsnio 5 dalis); tokiais bendrovės (jos vadovų) veiksmais taip pat

¹²⁷ MIKALONIENĖ, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė*: Vilnius. 2014, t. 93, p. 116-118.

¹²⁸ Pvz., EAST CAPITAL (LUX) BALTIC FUND, kaip AB „ROKIŠKIO SŪRIS“ akcininkas, 2015 m. gruodžio 23 d. pareiškė išvestinį ieškinį AB „ROKIŠKIO SŪRIS“ vadovui Antanui Trumpai dėl žalos, padarytos bendrovei suteikus draudžiamą finansinę pagalbą, priteisimo. Žr. „Verslo žinių“ straipsnį [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internet: <<http://vz.lt/rinkos/2016/01/27/naujas-rokiskio-surio-ir-east-capital-pestyniu-raundas>>.

¹²⁹ GEORGACOPOULOS, J. D. *Greece*. Iš: CAMPBELL, D., gen. ed. *Protecting minority shareholders*. London [etc.]: Kluwer Law Internat., 1996, p. 304. *Cituota pagal*: MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: Registrų centras, 2015, p. 62.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ ir UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G. ir E. R., Nr. 3K-7-124/2014, kat. 27.7; 44.5.2.17 (S); 2002 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baltic Fund Securities“ v. AB „Geonafta“, Nr. 3K-7-471/2002, kat. 21.2.2.1. *Cituota pagal*: *ibid*, p. 62.

pažeidžiamas ir akcininkų lygiateisiškumo principas, kadangi akcininkai, negavę finansavimo iš bendrovės, gali neturėti pakankamai nuosavų ar teisėtai pasiskolintų lėšų naujai išleidžiamoms akcijoms įsigyti; dėl to neteisėtai bendrovės finansuojami akcininkai įgyja ir tas akcijas, kurių sąžiningi akcininkai nepajėgė įsigyti pasinaudodami pirmumo teise. Tokiu būdu, pasinaudodami draudžiama finansine pagalba, bendrovės finansuojami akcininkai nesąžiningai padidina savo valdomų bendrovės akcijų paketą ir tuo pačiu įtaką bendrovės valdyme, tuo tarpu sąžiningų akcininkų įtaka bendrovės valdymui sumažėja (kadangi bendras bendrovės išleistų akcijų skaičius padidėja, o sąžiningų akcininkų valdomo portfelio dydis nepasikeičia). Viena vertus, tokie akcininkų struktūros pasikeitimai gali būti nežymūs ir gana nereikšmingi, tačiau kita vertus, akcininkų valdomų akcijų proporcijai pasikeitus net ir dešimtają procento dalimi, vieni akcininkai gali prarasti turėtą įtaką bendrovės valdyme (pvz., iš turėtų 10 % bendrovės akcijų gali likti 9,97 %), o kiti – ją neteisėtai įgyti. Atsižvelgtina į tai, kad 1/10 dalies įstatiniame kapitale turėjimas lemia dalies svarbių akcininko neturtinių teisių, pvz., visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teisės (ABĮ 23 straipsnio 1 dalis) bei teisės kreiptis dėl bendrovės veiklos tyrimo (CK 2.125 straipsnio 1 dalies 1 punktas) įgijimą.

Atsižvelgiant į aprašytas aplinkybes, nediskutuotina, kad akcininkai, kurių įtaka bendrovės valdymui sumažėja dėl neteisėtų bendrovės (jos vadovybės) veiksmų pasikeitus akcininkų struktūrai, patiria žalą. Todėl seka klausimas, kaip tokio pobūdžio žala turėtų būti įvertinama ir atlyginama. Pastebėtina, kad apskaičiuoti tikslų akcininko, praradusio įtaką bendrovės valdyme, patirtų nuostolių dydį pinigais yra sudėtinga, kadangi šiuo atveju, kaip minėta, pažeidžiama mišraus pobūdžio akcininko teisė¹³¹. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad atvejais, kai įrodyti tikslų nukentėjusiojo patirtų nuostolių dydį yra sudėtinga, gali būti taikomas pažeidėjo iš neteisėtų veiksmų gautos naudos pripažinimo nukentėjusiojo nuostoliais metodas¹³² (CK 6.249 straipsnio 2 dalis); toks žalą patyrusio asmens nuostolių apskaičiavimo būdas yra taikomas ir teismų praktikoje¹³³. Atsižvelgiant į šias pozicijas, galima teigti, kad toks nuostolių įvertinimo metodas gali būti taikomas ir aptariamam atveju: akcininko, praradusio įtaką bendrovės valdyme, patirtais nuostoliais šiuo atveju galėtų būti pripažinta pasinaudojant finansine pagalba naujai išleistas akcijas pasirašiusių akcininkų gauta nauda. Vis dėlto, atsižvelgiant į teisės doktriną, pažeidėjo gauta nauda galėtų būti pripažinta nukentėjusio akcininko nuostoliais tik toje apimtyje,

¹³¹ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: Registrų centras, 2015, p. 62.

¹³² MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, t. 2, p. 342.

¹³³ *ibid.*, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Inchape Motors“ v. UAB „Vytaro autocentras“ ir A. V., Nr. 2A-929/2013.

kurioje ji atitinka nukentėjusio akcininko negautas pajamas¹³⁴. Kas šiuo atveju koncepciškai galėtų būti laikoma sąžiningo akcininko negautomis pajamomis, atsakyti gana sudėtinga. Galima manyti, kad į šią kategoriją pakliūtų dividendų, teisę į kurios suteikė nesąžiningai įgytos akcijos, suma per tam tikrą protingą laikotarpį; kita vertus, manytina, kad šiuo atveju sąžiningo akcininko patirta žala negalėtų būti pripažinta visa nesąžiningai įgytų akcijų vertė. Vis dėlto, atsižvelgiant į aplinkybes, kad aiškaus atsakymo į aptariamą klausimą nėra pateikta nei teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje¹³⁵, šiame darbe šis klausimas plačiau nebus analizuojamas darant prielaidą, kad žalos įvertinimo metodo parinkimo bei žalos dydžio nustatymo klausimai skirtingose bylose gali būti vertinami skirtingai, priklausomai nuo bylos faktinių aplinkybių.

3.3. Atsakomybės subjektų problema

Identifikavus asmenis, kurie gali būti laikomi nukentėjusiais nuo bendrovės veiksmų, kuriais trečiajam asmeniui buvo suteikta draudžiama finansinė pagalba, atsižvelgiant į (i) bendrovės veikimo specifiką (bendrovė veikia per savo organus), taip pat į tai, kad (ii) Antroji direktyva nenumato jokių privalomų įgyvendinti finansinės pagalbos draudimo laikymosi užtikrinimo priemonių, tad tokių priemonių pasirinkimas bei atsakingų asmenų rato apibrėžimas yra absoliuti valstybių narių diskrecija, būtina nustatyti asmenis, kurie šiuo atveju pagal Lietuvos teisę turėtų būti laikomi atsakingais už neteisėtus bendrovės veiksmus. Lyginamuoju aspektu atkreiptinas dėmesys, kad užsienio valstybių praktikoje už draudžiamos finansinės pagalbos suteikimą atsakingais laikomi:

- (i) bendrovės valdymo organai: valdyba *in corpore* (daugelyje ES šalių) arba tik valdybos pirmininkas (pvz., Prancūzijoje¹³⁶);
- (ii) samdomi bendrovės administracijos darbuotojai – CEO, CFO ir pan. (pvz., Prancūzijoje¹³⁷, Ispanijoje¹³⁸);

¹³⁴ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, t. 2, p. 342.

¹³⁵ Iš esmės analogiškas klausimas dėl bendrovės, suteikusios draudžiamą finansinę pagalbą, vadovo gautos naudos dydžio įvertinimo yra sprendžiamas minėtoje Panevėžio apygardos teismo nagrinėjamoje byloje *EAST CAPITAL (LUX) BALTIC FUND v. Antanas Trumpa*.

¹³⁶ Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Prancūzija, p. 3 [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

¹³⁷ *ibid*, p. 3.

¹³⁸ Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Ispanija, p. 4 [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

- (iii) asmenys, kurių naudai suteikta finansinė pagalba (bendrovės akcijų siekiantys įsigyti asmenys ir / ar kredito įstaigos, kurių naudai bendrovė užtikrina prievolių įvykdymą (pvz., Belgijoje¹³⁹));
- (iv) pati bendrovė, suteikusi pagalbą savo akcijoms įsigyti (Anglijoje¹⁴⁰, tačiau, kaip minėta šio darbo 1.1. dalyje, netgi pačios Anglijos teisės doktrinoje toks reguliavimas kritikuojamas).

Lietuvos teisėje (ABĮ 45² straipsnio 4 dalyje) įtvirtinta, kad už finansinės pagalbos draudimo laikymąsi yra atsakingas bendrovės vadovas. Toks reguliavimas yra gana savitas Europos Sąjungos valstybių kontekste, kadangi, kaip aukščiau minėta, daugelyje ES valstybių pirmiausia atsakinga už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą yra laikoma bendrovės valdyba, o samdomi direktoriai daugelyje ES šalių laikomi tik antraeiliais atsakomybės subjektais. Manytina, jog dėl tokios situacijos galima kaltinti ydingą Lietuvos teisėje (ABĮ) įtvirtintą bendrovės valdymo organų struktūrą – pagal ABĮ 19 straipsnį, būtinas bendrovės valdymo organas Lietuvoje yra vienasmenis vadovas, o valdyba bendrovėje gali būti ir nesudaroma, nepaisant to, kad iš esmės visose Vakarų teisės tradicijos valstybėse būtent kolegiali ar vienasmenė valdyba („*board*“) yra laikoma būtinuoju bendrovės valdymo organu, tuo tarpu samdoma bendrovės administracija („*chief executive officer (CEO)*“, „*chief operating officer (COO)*“, „*chief financial officer (CFO)*“ ir kt.) apskritai nelaikoma bendrovės valdymo organu. Lietuvoje vienasmenis valdymo organas – bendrovės vadovas (ABĮ 19 straipsnio 1 dalis) – faktiškai yra tapęs tam tikru tarpiniu variantu, turinčiu ir valdybos, ir samdomo administratoriaus požymių. Tokia situacija nekelia didesnių problemų, kai bendrovės vadovas yra samdomas darbuotojas tik formaliai, tačiau iš tikrųjų valdo nuosavą verslą (arba bent jau yra stambusis bendrovės akcininkas / su stambiuoju akcininku susijęs asmuo). Tačiau rimtų problemų teisingo atsakomybės pritaikymo požiūriu gali kilti tais atvejais, kai bendrovėje veikia valdyba, o bendrovės direktorius faktiškai yra tik samdomas darbuotojas, prižiūrintis kasdienę bendrovės veiklą, arba net ir valdybai nesant sudarytai, kai į bendrovės valdymą stipriai kišasi akcininkai. Jei tokia bendrovė suteiktų finansinę pagalbą savo akcijoms įsigyti valdybos ir / ar akcininkų iniciatyva (vadovui tik formaliai pasirašant reikiamus dokumentus), pažodžiui aiškinant ABĮ 45² straipsnio 4 dalį, tikrieji draudžiamų veiksmų iniciatoriai (valdyba ir / ar akcininkai) išsisuktų nuo atsakomybės, o visas neigiamas neteisėtų bendrovės veiksmų pasekmes patirtų statytinis – *de jure* bendrovės vadovas. Vis

¹³⁹ Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Belgija, p. 4 [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

¹⁴⁰ 2006 m. Anglijos Bendrovių įstatymo (*Companies Act 2006*) 680 straipsnio 1 dalis.

dėlto, šio darbo autoriaus nuomone, aukščiau aprašytu atveju, kai faktiškai bendrovė neteisėtus veiksmus atlieka ne jos vardu veikiančio vienasmenio *de jure* vadovo, o valdybos ir / ar kontroliuojančiųjų akcininkų iniciatyva, vadovaujantis konstituciniais teisingumo ir asmenų lygiateisiškumo principais, atsakomybės subjektu turėtų būti laikomas ne tik *de jure* vadovas, bet ir atitinkamai tokioje situacijoje kaip *de facto* vadovai veikę asmenys (valdybos nariai, balsavę už neteisėtą sprendimą; akcininkai, priėmę neteisėtą sprendimą, net jei toks akcininkų sprendimas nebuvo oficialiai įformintas). Doktrinoje taip pat pritariama pozicijai, jog tais atvejais, kai bendrovės valdymo funkcijas atlieka asmenys, kurie, nors ir nebuvo paskirti vadovauti bendrovei, tačiau veikia kaip valdymo organai, sąvoka „vadovas“ turėtų apimti ne tik vadovus *de jure*, bet ir vadovus *de facto*, t. y. visus asmenis, kurie bendrovėje realiai įgyvendina valdymo funkciją¹⁴¹.

Taigi, priėjome prie išvados, jog ABĮ 45² straipsnio 4 dalis turi būti aiškinama taip, kad už bendrovės finansinės pagalbos draudimo laikymąsi yra atsakingas *de jure* ir / ar *de facto* bendrovės vadovas. Tačiau, sprendžiant dėl atsakomybės už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą taikymo, kyla klausimas, ar minėta ABĮ nuostata turėtų būti interpretuojama tokiu būdu, jog už draudžiamos finansinės pagalbos suteikimą atsako tik bendrovės vadovas, o kitų asmenų (aukščiau nurodytų kredito įstaigų, akcijų siekiančių įsigyti asmenų, pačios bendrovės) atsakomybė šiuo atveju negalima. Šio darbo autoriaus manymu, ABĮ 45² straipsnio 4 dalyje įtvirtinta norma pirmiausia nustato pareigą bendrovės vadovui veikti taip, kad bendrovė nepažeistų įstatymu nustatyto draudimo, tačiau ji pati savaime neapriboja galimų atsakomybės subjektų rato. Nors kitų asmenų, nei bendrovės vadovas, atsakomybė už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą ABĮ *expressis verbis* nėra numatyta, tai nereiškia, jog šie asmenys civiline tvarka negalėtų atsakyti kaip subsidiarūs skolininkai bendrovės kreditoriams ir akcininkams vadovaujantis generalinio delikto taisykle (CK 6.263 straipsnis)¹⁴². T. y., kadangi generalinio delikto taisyklė kiekvieną asmenį įpareigoja savo veiksmais nedaryti kitiems asmenims žalos, manytina, kad atitinkamiems asmenims žinant ar turint žinoti, jog bendrovė jiems / jų naudai teikia draudžiamą finansinę pagalbą (t. y., atlieka neteisėtus veiksmus, galinčius sukelti žalą), bendrovės (jos kreditorių) patirtos žalos apimtyje turėtų atsakyti ir kredito įstaiga,

¹⁴¹ PETROŠEVIČIENĖ, O. *Kapitalo palaikymas kaip uždarytųjų akcinių bendrovių kreditorių teisių apsaugos priemonė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 110; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt., Nr. 3K-3-19/2012, kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17 (S).

¹⁴² Analogišką argumentaciją 2010 m. spalio 25 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2A-517/2010, naudojo Lietuvos Apeliacinis teismas. Cituota pagal: PETROŠEVIČIENĖ, O. *Kapitalo palaikymas kaip uždarytųjų akcinių bendrovių kreditorių teisių apsaugos priemonė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011 p. 116.

suteikianti akcijas siekiančiam įsigyti asmeniui finansavimą ir priimanti iš bendrovės finansinę pagalbą kaip skolininko prievolės užtikrinimą, bei asmuo, siekiantis įsigyti akcijų, pasinaudojęs draudžiama bendrovės finansine pagalba.

Atsižvelgiant į Anglijos, taikančios atsakomybę ir pačiai bendrovei, išskirtinumą ES valstybių kontekste, bei į tokio reguliavimo kritiką, dėstomą Anglijos teisės doktrinoje, manytina, kad Lietuvoje atsakomybė pačiai draudžiamą finansinę pagalbą suteikusiai bendrovei neturėtų būti taikoma (taip pat atsižvelgtina į aplinkybę, kad specialioji teisės norma (ABĮ 45² straipsnio 4 dalis) subjektiškumą šiuo atveju „nukelia“ nuo bendrovės ir užkrauna jos vadovui).

Atsižvelgiant į ribotą šio darbo apimtį bei į tai, jog pagrindiniu atsakomybės subjektu už draudžiamos finansinės pagalbos suteikimą pagal ABĮ nuostatas vis tik laikytinas bendrovės vadovas (*de facto* ir / ar *de jure*), toliau šiame darbe aspektai, susiję su atsakomybės taikymu, bus analizuojami tik bendrovės vadovo atžvilgiu, kitus minėtus galimus atsakomybės subjektus paliekant už analizės ribų.

3.4. Atsakomybės taikymo bendrovės vadovui problemos

Kaip minėta ankstesniame darbo skyriuje, nepaisant to, kad ABĮ yra numatytas konkretus atsakomybės už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą subjektas – bendrovės vadovas – atsakomybės vadovui pritaikymo būdai nėra visiškai aiškūs. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad vadovo veiksmai, kuriais bendrovės vardu trečiajam asmeniui suteikiama draudžiama finansinė pagalba (t. y., pažeidžiami imperatyvūs įstatymo reikalavimai), ypač kai draudžiamos finansinės pagalbos sandoriai yra sudaromi vadovo interesais (fiduciarinių pareigų pažeidimas), leidžia konstatuoti vadovo veiksmų neteisėtumą, vadovo nelojalumą įmonei, veikimą aplaidžiai ir savanaudiškai¹⁴³. CK 2.87 straipsnio 7 dalyje numatyta, kad juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdantis savo pareigas, privalo juridiniam asmeniui padarytą žalą atlyginti visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip. Taigi, įstatymų nuostatos bei teismų praktika suponuoja, jog tuo atveju, jei bendrovė nesilaiko finansinės pagalbos draudimo, bendrovės vadovui gali būti taikoma civilinė atsakomybė. Atkreiptinas dėmesys, kad, priešingai nei Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje, Liuksemburge ir kai kuriose kitose ES valstybėse, Lietuvoje asmenys,

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š. Nr. 3K-3-220-916/2015, kat. 44.5.2 (S).

dalyvavę teikiant draudžiamą finansinę pagalbą, neatsako nei baudžiamąja¹⁴⁴, nei administracine tvarka, tad civilinė atsakomybė šiuo metu Lietuvoje yra vienintelė galima vadovo atsakomybės už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą forma.

Civilinės atsakomybės taikymas bendrovės vadovui už tai, kad bendrovė suteikė draudžiamą finansinę pagalbą, atsižvelgiant į Lietuvos civilinės atsakomybės doktriną bei į finansinės pagalbos teikimo praktinius aspektus, gali būti gana problemiškas. Vadovaujantis CK 6.246 – 6.249 straipsniais, siekiant bendrovės vadovui taikyti civilinę atsakomybę, turėtų būti įrodytos šios civilinės atsakomybės sąlygos:

1. Vadovo neteisėti veiksmai (CK 6.246 straipsnis): suteikus draudžiamą finansinę pagalbą, atlikti veiksmai, kuriuos įstatymas draudžia atlikti (taip pat dažnu atveju pažeistos fiduciarinės vadovo pareigos);
2. Vadovo kaltė dėl draudžiamos finansinės pagalbos suteikimo, kuri yra preziumuojama (CK 6.248 straipsnis);
3. Bendrovei padaryta žala (CK 6.249 straipsnis);
4. Tarp vadovo neteisėtų veiksmų ir bendrovei padarytos žalos egzistuoja priežastinis ryšys (CK 6.247 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pažymima, kad vien veiksmų neteisėtumas neįrodo žalos padarymo, todėl asmuo, kuris reikalauja atlyginti žalą, turi įrodyti ne tik neteisėtus veiksmus, bet ir žalos faktą bei jos dydį¹⁴⁵. Tačiau praktikoje dažnu draudžiamos finansinės pagalbos suteikimo atveju būtent bendrovei padarytos žalos fakto bei dydžio įrodinėjimas gali būti problemiškausias. Bendrovės patirtos žalos dydis yra aiškus tais atvejais, kai finansinė pagalba trečiajam asmeniui suteikiama kaip dovana ar paskola, kuri vėliau nėra gražinama. Vis dėlto, teisinis reguliavimas nepateikia aiškaus atsakymo į klausimą, kaip turėtų būti įvertinama bendrovės patirta žala, kai draudžiamos finansinės pagalbos teikimo sandoris yra struktūruotas delikačiau nei primityvus dovanojimo ar negražintinos paskolos sandoris. Pvz., bendrovė, suteikusi draudžiamą finansinę pagalbą užtikrindama skolininko prievolių įvykdymą, skolininkui įvykdžius savo prievoles, nepatiria jokios apčiuopiamos žalos; jei draudžiama finansinė pagalba suteikta paskolos forma, bendrovė, suteikusi tą paskolą su rinkos sąlygas atitinkančiomis palūkanomis, gali ne tik nepatirti jokios žalos, bet dar ir uždirbti. Taigi, atsižvelgiant į šias aplinkybes, taip pat į CK 6.251 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą visiško nuostolių atlyginimo principą bei į CK 6.242 straipsnio 1 dalyje nustatytą draudimą nepagrįstai praturtėti, kurie

¹⁴⁴ Išskyrus atvejus, jei draudžiamos finansinės pagalbos teikimas būtų pripažintas atitinkančiu manipuliavimo finansinių priemonių rinka sudėti (BK 218 straipsnio 1 dalis).

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Mantrida“ v. L. V., E. M., Nr. 3K-3-331-695/2015, kat. 27.7; 44.5.2.17; 114.11 (S).

iš esmės Lietuvos teisėje uždraudžia baudinę civilinę atsakomybę¹⁴⁶, vienos iš būtinųjų civilinės atsakomybės sąlygų – žalos – įrodinėjimas draudžiamos finansinės pagalbos suteikimo atveju gali būti gana sudėtingas. Iš kitos pusės, galima manyti, jog implikuojant, kad būtina bendrovės vadovo civilinės atsakomybės už draudžiamos finansinės pagalbos teikimą sąlyga yra bendrovės patirta žala (pvz., bendrovės suteikta paskola turi būti negrąžinta), susidarytų situacija, jog praktiškai vadovas galėtų bendrovės vardu be jokių apribojimų ir nesusilaukdamas jokių teisinių pasekmių teikti draudžiamą finansinę pagalbą tretiesiems asmenims, jei tik šie grąžintų bendrovės suteiktas lėšas / įvykdytų bendrovės užtikrintas prievolės. Vis dėlto, tokia normos interpretacija yra ydinga, kadangi ja paneigiamas bendrasis teisės principas *ex iniuria ius non oritur* (liet. iš neteisės nekyla teisė).

Taigi, šiame darbo skyriuje bus analizuojama, kokiais atvejais, vadovaujantis šiuo metu galiojančiais Lietuvos įstatymais, bendrovės vadovui būtų galima pritaikyti civilinę atsakomybę už draudžiamos finansinės pagalbos teikimą.

Turint omenyje aplinkybę, kad draudžiamos finansinės pagalbos sandorio pripažinimas niekiniu ir negaliojančiu bei restitucijos pritaikymas nedaro žymesnės įtakos nukentėjusių asmenų patirtos žalos dydžiui atvejais, kai draudžiama finansinė pagalba suteikiama sudėtingesne forma, nei dovana (pvz., kaip paskola) ir skolininkas įvykdo savo priešpriešines prievolės bendrovei (pvz., grąžina bendrovės suteiktą paskolą), toliau šiame darbe vertinant draudžiamais veiksmais bendrovei padarytą žalą į galimą restitucijos taikymą nebus atsižvelgiama.

3.4.1. Bendrovei padaryta žala kaip bendrovės patirtos išlaidos

Pagal CK 6.249 straipsnio 1 dalį žala pirmiausia laikomas asmens turto netekimas arba sužalojimas, *turėtos išlaidos* (tiesioginiai nuostoliai). Todėl analizuoti galimus atsakomybės bendrovės vadovui pritaikymo scenarijus pradėsime nuo atvejo, kai bendrovė, suteikdama trečiajam asmeniui draudžiamą finansinę pagalbą, patiria išlaidų (netenka turto), kurių nebūtų patyrusi, jei bendrovės vadovai nebūtų atlikę neteisėtų veiksmų. Papildomos išlaidos kaip bendrovės veiksmų, kuriais suteikiama draudžiama finansinė pagalba, pasekmė, aiškiai koreliuoja su vienu iš finansinės pagalbos draudimo tikslų –

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rasa“, UAB „Druskininkų Rasa“, UAB „Vegoplastas“ v. R. D. individuali įmonė, Nr. 3K-3-66/2005, kat. 44.5.2.17; 44.8 (S).

bendrovės kapitalo išsaugojimu, kadangi bendrovė, panaudodama savo turtą ne verslo tikslais, mažina nuosavą kapitalą.

Bendrovės tiesiogiai patiriamos išlaidos yra būdingiausia draudžiamos finansinės pagalbos suteikimo pasekmė atvejais, kai finansinės pagalbos teikimo sandoriai yra mažiausiai sofistikuoti, t. y. atvejais, kai bendrovė finansinę pagalbą suteikia (i) visiškai neatlygintinai (kaip dovaną) arba (ii) atlygintinai (kaip paskolą), tačiau skolintomis lėšomis, šias lėšas trečiajam asmeniui perskolindama palankesnėmis sąlygomis (mažesnėmis palūkanomis ar išvis be palūkanų), nei kad pati jas pasiskolino. Pirmuoju atveju bendrovės nuostolius, patirtus dėl neteisėtų jos vadovų veiksmų sudaro visa padovanoto turto vertė, kadangi už suteiktą dovaną bendrovė negauna jokie priešpriešinio atlyginimo (CK 6.465 straipsnio 1 dalis). Antruoju atveju, jei trečiasis asmuo grąžina bendrovei gautą paskolą, bendrovės nuostolius sudaro suteikiant paskolą turėtos išlaidos (mokamos palūkanos) tiek, kiek jų nekompensuoja trečiojo asmens, kuriam suteikta finansinė pagalba, bendrovei mokamos palūkanos (jei trečiasis asmuo palūkanas bendrovei apskritai moka). Pvz., jei bendrovė pasiskolino lėšų iš banko su 8 % metinėmis palūkanomis ir jas perskolino trečiajam asmeniui su 3 % metinėmis palūkanomis, bendrovės nuostolius sudarys suma, atitinkanti palūkanų skirtumą, t. y., 5 % per metus nuo bendrovės pasiskolintos sumos. Tuo atveju, jei trečiasis asmuo iš bendrovės gautos paskolos sumos negrąžina / ją grąžina nevisiškai, ir visiško paskolos grąžinimo tikėtis neverta (pvz., skolininkas tampa nemokus), kaip bendrovės patirta žala suprantama ir negrąžintos paskolos suma. Analogiška nuostata, įpareigojanti atsakingus asmenis atlyginti susidariusį skirtumą atvejais, kai po restitucijos pritaikymo bendrovės finansinė padėtis į ankstesnę būklę grąžinama ne visiškai, galioja Švedijoje¹⁴⁷ bei yra įtvirtinta Europos Modelinio Bendrovių įstatymo (*EMCA*) projekte¹⁴⁸. Pažymėtina, kad bendrovės vadovui, atlyginusiam tokią žalą, nebūtų užkertamas kelias savo ruožtu reikalauti iš trečiojo asmens grąžinti trūkstamą paskolos sumą, t. y., bendrovės reikalavimas skolininkui pereitų bendrovės vadovui regresu tvarka (CK 6.112 straipsnis). Vis dėlto, aukščiau pateiktas aiškinimas modifikuotų kasacinio teismo poziciją nutartyje¹⁴⁹, kurioje teismas išaiškino,

¹⁴⁷ 2006 m. Švedijos Bendrovių įstatymo 17 skyriaus 7 straipsnis (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf>.

¹⁴⁸ 2015 m. Europos Modelinio Bendrovių įstatymo (*EMCA*) projekto 24 skyriaus 4 dalis [interaktyvi] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š. Nr. 3K-3-220-916/2015, kat. 44.5.2 (S).

jog paskolos forma suteiktos draudžiamos finansinės pagalbos suma gali būti pripažinta bendrovės patirta žala tik jei trečiasis asmuo nevykdo savo prievolių bendrovei ir nėra tikėtina, kad jas įvykdys ateityje (pvz., skolininkas yra nemokus arba dėl kitų priežasčių piktybiškai nevykdo savo prievolių) ir tik tiek, kiek trečiojo asmens gauta paskola nėra gražinta, o sutartimi nustatytos palūkanų normos komercinio pagrįstumo teismas apskritai nevertino. Lyginamuoju aspektu pažymėtina, kad pvz. Švedijos ABĮ numato, jog trečiojo asmens, kuriam bendrovė neteisėtai perdavė savo nuosavą kapitalą (pvz., suteikė draudžiamą finansinę pagalbą), žinojusio, jog bendrovė atlieka neteisėtus veiksmus, atžvilgiu taikoma „restitucija plus“, t. y., toks asmuo turi ne tik gražinti viską, ką neteisėtai gavo iš bendrovės, bet ir papildomai sumokėti įstatyme numatyto dydžio palūkanas už neteisėtą naudojimąsi bendrovės turtu¹⁵⁰. Panaši nuostata įtvirtinta ir „soft law“ šaltinyje – Europos Modelinio Bendrovių įstatymo (*EMCA*) projekte¹⁵¹, kurio 24 skyriaus 2 dalyje nurodyta, jog bet kokia finansinė pagalba, trečiajam asmeniui suteikta išmokant lėšas ar suteikiant paskolą, turi būti nedelsiant gražinta bendrovei kartu su palūkanomis, atitinkančiomis vidutinę metinių palūkanų normą, taikomą konkrečioje valstybėje, plus 2 %. Taigi, vadovaujantis nurodytais teisės aktais, atsakomybė taikoma ne tik bendrovės vadovybei, bet ir finansinę pagalbą gavusiam trečiajam asmeniui. Visgi, Lietuvos teisėje analogiškų normų nėra numatyta.

Atsižvelgiant į tai, kad praktikoje bendrovės patirtos žalos apskaičiavimas įvertinant bendrovės patirtas išlaidas didesnių problemų nesukelia, šiame darbe šis klausimas plačiau analizuojamas nebus.

3.4.2. Bendrovei padaryta žala kaip bendrovės negautos pajamos

Iš aukščiau pateiktos analizės matyti, kad atvejais, kai bendrovė dėl vadovų kaltės patiria tiesioginių nuostolių, žalos dydžio įvertinimas yra palyginti nesudėtingas. Kiek kitaip yra atvejais, kai draudžiama finansinė pagalba yra teikiama labiau sofistikuotai, ir dėl neteisėtų vadovų veiksmų bendrovė nepatiria aiškiai apčiuopiamų nuostolių. Tai atvejais, kai draudžiamos finansinės pagalbos teikimo sandorį bendrovė su trečiuoju asmeniu sudaro ne rinkos sąlygomis, bendrovės patirta žala gali būti laikomos bendrovės

¹⁵⁰ 2006 m. Švedijos Bendrovių įstatymo 17 skyriaus 6 straipsnis (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf>.

¹⁵¹ 2015 m. Europos Modelinio Bendrovių įstatymo (*EMCA*) projektas, [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>.

negautos pajamos, kurios pagal CK 6.249 straipsnio 1 dalį laikomos netiesioginiais nuostoliais. CK 6.249 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad negautos pajamos yra pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Konkrečiu atveju nustatydamas negautų pajamų dydį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas remiasi tokiais kriterijais:

1. ar pajamos buvo numatyta gauti iš anksto;
2. ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai;
3. ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų¹⁵².

Bylos šalis, reikšdama reikalavimą dėl netiesioginių nuostolių atlyginimo, turi įrodyti, kad ji patyrė realių nuostolių, t. y. negavo pajamų dėl sutarties kontrahento neteisėtų veiksmų padarinių. Patirti netiesioginiai nuostoliai turi būti pagrįsti realiomis, įrodytomis, neišvengiamomis, o ne tikėtinomis pajamomis¹⁵³. Taigi, atsižvelgiant į nurodytą teisinį reguliavimą ir į teismų praktiką, bendrovės negautų pajamų apskaičiavimo metodas nustatant bendrovės patirtos žalos dydį suteikus draudžiamą finansinę pagalbą, siekiant pritaikyti civilinę atsakomybę bendrovės vadovui, galėtų būti naudojamas šiais atvejais:

1. Kai paskola, skirta bendrovės akcijoms įsigyti, trečiajam asmeniui yra suteikiama mažesnėmis nei rinkos palūkanomis ar kitomis komerciškai nepagrįstomis sąlygomis. Tokiu atveju bendrovės patirta žala turėtų būti laikomas rinkos palūkanų ir faktinių palūkanų, kuriomis buvo suteikta paskola, skirtumas, išreikštas pinigais;
2. Kai finansinė pagalba trečiajam asmeniui yra suteikiama kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonė (pvz., laidavimas), dėl ko asmuo paskolą gauna palankesnėmis sąlygomis (mažesnėmis palūkanomis) ir už tai bendrovė negauna jokios priešpriešinės naudos, arba gauta nauda yra nepateisinamai maža. Tokiu atveju bendrovės patirta žala yra susijusi su rizika, kurią bendrovė patyrė užtikrindama trečiojo asmens prievolių įvykdymą. Už tokią riziką privalo būti teisingai atlyginta, tad žala, priteistina bendrovės naudai, turėtų būti prilyginta pajamoms, kurias turėjo gauti bendrovė už prievolių įvykdymo užtikrinimą trečiojo asmens naudai, atsižvelgiant į praktikoje taikomus tokio atlyginimo dydžius.

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje M. V. v. Kauno miesto savivaldybė ir kt., Nr. 3K-3-480/2012, kat. 27.3.1.1; 30.4.2; 44.2.4.1; 44.5.2.5 (S).

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Metaloidas“ v. UAB „Šiaulių lyra“, Nr. 3K-3-124/2011, kat. 35.5; 44.2.4.1; 44.5.1 (S).

Bendrovės patirtos žalos apskaičiavimas negautų pajamų metodu galimas tiek tuo atveju, kai draudžiamos finansinės pagalbos gavėjas yra trečiasis asmuo, kuris gautą finansinę pagalbą panaudoja akcijoms įsigyti iš vadovo (vadovo interesų konflikto situacija), tiek ir tuo atveju, kai draudžiamos finansinės pagalbos gavėjas yra trečiasis asmuo, kuris gautą finansinę pagalbą panaudoja akcijoms įsigyti iš kito trečiojo asmens / akcijoms pasirašyti. Visgi atvejais, kai lengvatinė paskola / neatlygintinis prievolių įvykdymo užtikrinimas suteikiamas asmeniui, įsigyjant akcijas iš kito trečiojo asmens arba pirminėje apyvartoje, yra labiau probleminis atsakomybės taikymo vadovui prasme, kadangi šiuo atveju fiduciarinių vadovo pareigų pažeidimas bei tyčia ar didelis neatsargumas yra sunkiau įrodomi, o vadovas savo ruožtu gali gintis nežinojęs paskolos panaudojimo tikslo ir vadovavęsis verslo sprendimo taisykle („*business judgement rule*“). Taigi, atsižvelgiant į aplinkybę, kad atsakomybės pritaikymas bendrovės vadovui atvejais, kai vadovas bendrovės vardu draudžiamą finansinę pagalbą suteikia nebūdamas interesų konflikto situacijoje, gali būti gana sudėtingas, taip pat į tai, kad atsakomybės pritaikymas vadovui atvejais, kai finansinę pagalbą bendrovė suteikia rinkos sąlygomis, o trečiasis asmuo įvykdo savo prievolę bendrovei, pagal šiuo metu Lietuvoje galiojančius teisės aktus apskritai yra sunkiai įmanomas, toliau šiame darbe nagrinėjama, kokios dabartinio teisinio reguliavimo reformos palengvintų finansinės pagalbos draudimo laikymosi užtikrinimą.

3.5. Siūlytinios vadovo atsakomybės reglamentavimo reformos

Kaip aukščiau aprašyta, civilinės atsakomybės taikymas bendrovės vadovui vadovaujantis ABĮ 45² straipsnio 4 dalimi yra gana problemiškas net ir tais atvejais, kai bendrovė, suteikusi draudžiamą finansinę pagalbą, patiria nuostolių negautų pajamų forma, jau nekalbant apie tai, kad dabartinis teisinis reguliavimas apskritai nesuteikia galimybes bendrovės vadovui taikyti atsakomybę atvejais, kai draudžiama finansinė pagalba suteikiama rinkos sąlygomis. Todėl susidaro situacija, kad bendrovės vadovas praktiškai gali atlikti neteisėtus veiksmus ir už tai nesulaukti jokių sankcijų, jei tik šie neteisėti veiksmai nesukelia tiesioginės ar netiesioginės žalos bendrovei.

Atsižvelgiant į aukščiau aprašytą situaciją Lietuvos teisės sistemoje, taip pat į užsienio valstybių praktiką, manytina, kad siekiant finansinės pagalbos draudimo laikymosi, bendrovės vadovui už neteisėtai teikiamą finansinę pagalbą turėtų būti nustatyta administracinė ir / ar baudžiamoji atsakomybė. Pažymėtina, kad tiek Administracinių

nusižengimų kodekse¹⁵⁴ (ANK), tiek ir Baudžiamajame kodekse¹⁵⁵ yra numatyta atsakomybė už finansinių priemonių rinkas reglamentuojančių teisės aktų pažeidimą (ANK 200 straipsnis) bei už manipuliavimą finansinių priemonių rinka (BK 218 straipsnis). Kadangi vadovaujantis teisės principu *nulla poena sine lege* (nėra bausmės be įstatymo), baudžiamąją ir administracinę atsakomybę nustatančias teisės normas pagal analogiją taikyti draudžiama, vadovaujantis šiomis normomis negalima pritaikyti atsakomybės bendrovės vadovui už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą, tačiau šių normų egzistavimas rodo, jog Lietuvos įstatymų leidėjas yra numatęs konkrečią atsakomybę už veikas, kurių sudėtis yra panaši (o išimtiniais atvejais netgi gali sutapti, žr. pirmąją darbo dalį ir BK 218 straipsnį) į draudžiamos finansinės pagalbos teikimą. Todėl galima pagrįstai manyti, kad administracinė ir / ar baudžiamoji atsakomybė bendrovės vadovui už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą detalizuojant ABĮ 45² straipsnio 4 dalį nebūtų svetimkūnis Lietuvos teisės sistemoje. Pažymėtina, kad finansinės pagalbos draudimo nesilaikymas, panašiai kaip ir finansinių priemonių rinkas reglamentuojančių teisės aktų nesilaikymas, sukelia bendrovei didelę žalos patyrimo riziką, t. y. bendrovės sąskaita, siekiant naudoti ne pačiai bendrovei, o trečiajam asmeniui, neteisėtai rizikuojama bendrovės turtu, gali būti daromas neigiamas poveikis sąžiningai prekybai vertybinių popierių rinkoje; pavojuje atsiduria teisėtų bendrovės akcininkų bei kreditorių interesų įgyvendinimas.

Taip pat svarbu pažymėti, kad aplinkybė, jog finansinės pagalbos draudimo laikymuisi užtikrinti šiuo metu galima pasitelkti išimtinai tik civilinės teisės priemones, pernelyg apriboja asmenų, galinčių imtis priemonių prieš finansinės pagalbos draudimo nesilaikantį bendrovės vadovą, ratą. T. y., iš esmės, kol bendrovė yra moki, reikalauti žalos atlyginimo dėl neteisėtų vadovo veiksmų gali tik pati bendrovė, kuri dažnu atveju (i) nebūna patyrusi tokio pobūdžio žalos, kuri yra atlyginama pagal Lietuvoje galiojančius teisės aktus; (ii) yra kontroliuojama bendrovės vadovo, kuris yra ne tik valdymo organas, bet ir akcininkas. Todėl administracinės ir / ar baudžiamosios atsakomybės nustatymas šiuo atveju prie finansinės pagalbos draudimo laikymosi užtikrinimo leistų prisidėti viešosios valdžios subjektams (teisėsaugos institucijoms, prokurorams) bei suteiktų galimybę suinteresuotiems asmenims, pvz., smulkiesiems bendrovės akcininkams, kreditoriams, lengviau ginti pažeistas savo teises ir interesus.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 11216.

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

Taigi, atsižvelgiant į aukščiau išvardintas aplinkybes bei siekiant, kad ABĮ 45² straipsnio 4 dalyje įtvirtinta teisės norma daugeliu atvejų nebūtų deklaratyvi, įstatymų leidėjui siūlytina už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą bendrovės vadovui nustatyti administracinę ir / ar baudžiamąją atsakomybę.

IŠVADOS

1. Finansinės pagalbos draudimo užuomazgos Anglijos precedentų teisėje atsirado siekiant užkardyti bendrovę kontroliuojančių asmenų manipuliavimą vertybinių popierių rinkomis. Statutinėje Anglijos ir Europos Sąjungos teisėje aptariamas draudimas buvo įtvirtintas iš esmės kaip bendrovės kapitalo apsaugos priemonė. Atsižvelgiant į Anglijos teisės doktriną bei į ES valstybių narių nacionalinį reguliavimą, įtvirtintą įgyvendinant Antrąją direktyvą, kuriuo draudžiama finansinę pagalbą teikti ne tik akcijoms įsigyti, bet ir naujai išleidžiamoms akcijoms pasirašyti, išskirtinas dar vienas finansinės pagalbos draudimo tikslas – neleisti bendrovės vadovybei kištis į bendrovės akcininkų struktūrą.
2. Atsižvelgiant į Akcinių bendrovių įstatyme įtvirtinto finansinės pagalbos draudimo probleminius aspektus, darytinos tokios išvados:
 - 2.1. Sąvoka „iš anksto“ ABĮ 45² straipsnio 1 dalyje įtvirtintos normos kontekste yra netinkama, kadangi šią normą aiškinant lingvistiškai, bet kuriuo atveju gaunamas nelogiškas rezultatas. Atsižvelgiant į užsienio valstybių praktiką, žodžių junginys „iš anksto išmokėti lėšų“ turėtų būti keičiamas žodžių junginiu „išmokėti avansą“ arba tiesiog „išmokėti lėšų“;
 - 2.2. Sąvoka „įsigyti tos bendrovės akcijų“ ABĮ 45² straipsnio 1 dalies kontekste turėtų būti aiškinama kaip draudžianti pasinaudojant finansine pagalba ne tik įsigyti akcijų (antrinėje apyvartoje), bet ir akcijas pasirašyti;
 - 2.3. Sąvoka „bendrovė negali <...> užtikrinti prievolių įvykdymo“ finansinės pagalbos draudimo kontekste turėtų būti aiškinama siaurinamai, t. y., kaip apimanti tik CK *expressis verbis* numatytus prievolių įvykdymo užtikrinimo būdus;
 - 2.4. Atsižvelgiant į tai, kad finansinės pagalbos draudimas uždaryjū akcinių bendrovių atžvilgiu iš esmės nepasiekia savo tikslų, taip pat į Antrosios direktyvos reguliavimo apimtį, darytina išvada, kad finansinės pagalbos draudimo uždaryjū akcinių bendrovių atžvilgiu Lietuvoje turėtų būti atsisakyta;
 - 2.5. Atsižvelgiant į tai, kad finansinės pagalbos draudimas, kaip bendrovės kapitalo apsaugos priemonė, suveikia tais atvejais, kai bendrovės savų akcijų įsigijimo apribojimai apeinami, siūlymai visiškai atsisakyti šio draudimo vertintini skeptiškai.

3. Visuotinai pripažįstama, kad teisinis draudimas yra efektyvus tik tuo atveju, kai yra numatytos efektyvios tokio draudimo įgyvendinimo priemonės. Atsižvelgiant į Lietuvos bei į užsienio valstybių teisę, finansinės pagalbos draudimą pažeidžiančio sandorio teisinės pasekmės turėtų būti tokios:
 - 3.1. Sandoris, kuriuo suteikiama draudžiama finansinė pagalba, turėtų būti laikomas niekiniu ir negaliojančiu;
 - 3.2. Nukentėjusiais dėl draudžiamos finansinės pagalbos suteikimo turėtų būti laikomi (i) pati bendrovė, o netiesiogiai taip ir (ii) bendrovės akcininkai bei (iii) kreditoriai;
 - 3.3. Už žalą, padarytą suteikus draudžiamą finansinę pagalbą, atsakingais turėtų būti laikomi ne tik *de jure*, bet ir *de facto* bendrovės vadovai.
4. Atsižvelgiant į tai, kad pagal šiuo metu galiojančius Lietuvos teisės aktus, atsakomybė bendrovės vadovui už draudžiamos finansinės pagalbos suteikimą yra taikytina tik tuo atveju, jei bendrovė patiria tiesioginių ar netiesioginių nuostolių, gali susidaryti situacijos, kai vadovas, atlikęs neteisėtus veiksmus, išvengia atsakomybės. Todėl įstatymų leidėjui siūlytina už finansinės pagalbos draudimo pažeidimą bendrovės vadovui nustatyti administracinę ir / ar baudžiamąją atsakomybę.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Teisės norminiai aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 11216;
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741;
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262;
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 64-1914;
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 123-5574;
6. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60¹, 63, 67, 69, 72 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 45² straipsniu įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 7641;
7. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 91-3891.

Europos Sąjungos teisės aktai

8. 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Tarybos direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. *OL 1977 m. L 026*, p. 1;
9. 2003 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2003/6/EB dėl prekybos vertybiniais popieriais, pasinaudojant viešai neatskleista informacija, ir manipuliavimo rinka (piktnaudžiavimo rinka). *OL 2003 m. L 096*, p. 16;
10. 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje

ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 („Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva“). *OL 2005 m. L 149*, p. 22;

11. 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/68/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvos 77/91/EEB nuostatas, susijusias su ribotos atsakomybės akcinių bendrovių steigimu ir jų kapitalo palaikymu ir keitimu. *OL 2006 m. L 264*, p. 32;
12. 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/30/ES dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. *OL 2012 m. L 315*, p. 74.

Užsienio valstybių teisės aktai

13. 2014 m. Airijos Bendrovių įstatymas (*Companies Act 2014*) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/38/enacted/en/html>>;
14. 1928 m. Anglijos Bendrovių įstatymas (*Companies Act 1928*) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.austlii.edu.au/au/legis/vic/hist_act/ca1928107.pdf>;
15. 1948 m. Anglijos Bendrovių įstatymas (*Companies Act 1948*) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1948/38/contents/enacted>>;
16. 1985 m. Anglijos Bendrovių įstatymas (*Companies Act 1985*) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/6/contents>>;
17. 2006 m. Anglijos Bendrovių įstatymas (*Companies Act 2006*) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>>;
18. 2010 m. Danijos Akcinių ir uždaryjū akcinių bendrovių įstatymas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:

- <http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Denmark/DK_Companies_CAt.pdf>;
19. 1995 m. Maltos Bendrovių įstatymas [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8853>>;
20. 2006 m. Prancūzijos Komercinis kodeksas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>>;
21. 2006 m. Švedijos Bendrovių įstatymas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf>;
22. 1965 m. Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymas (neoficialus vertimas į anglų k.) [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<http://law.au.dk/fileadmin/Jura/dokumenter/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656_01.pdf>.

II. Specialioji literatūra

23. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 685;
24. DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*. Monografija. Justitia: Vilnius. 2009, p. 65;
25. KRIVKA, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija: mokslo darbai*, 2006, Nr. 4 (82), p. 46-53;
26. MAŠČINSKAITĖ, K. *Lietuvos akcinių bendrovių įstatymas: teisinio reguliavimo pokyčių 2014 m. vertinimas*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016;

27. MIKALONIENĖ, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė*: Vilnius. 2014, t. 93, p. 113-123;
28. MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: Registrų centras, 2015;
29. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003;
30. PETROŠEVIČIENĖ, O. *Kapitalo palaikymas kaip uždarujų akcinių bendrovių kreditorių teisių apsaugos priemonė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011;
31. RIMAS, J. Finansinės pagalbos liberalizavimo ribos. *Teisė*, 2008, t. 69, p. 94-105;
32. RIMAS, J. *Privataus kapitalo sandoriai: bendrovių teisės aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, p. 131-149;
33. DALE, R. *The First Crash: Lessons from the South Sea Bubble*. London: Princeton University Press, 2004. p. 40;
34. EWANG, F. *EU Minimum Capitalisation Requirement, An Analysis and Critique of the European Union's Minimum Capitalisation Requirement*. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=1015708>>;
35. FARRAR, J. H., FUREY, N. E., HANNIGAN, B. M. *Company Law*. Trowbridge: Butterworths, 1994, p. 189-200;
36. FERRAN, E. *Company Law and Corporate Finance*. Oxford: Oxford University Press, 1999, p. 372-407;
37. FERRAN, E. *The Place for Creditor Protection on the Agenda for Modernisation of Company Law in the European Union*. Iš: ECGI - Law Working Paper No. 51/2005 [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=841884>.
38. FRENCH, D., MAYSON S. W., RYAN C. *Mayson, French and Ryan on Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 288-303;
39. GERVEN, D. *et al. Capital directive in Europe: the rules on incorporation and capital of limited liability companies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.

40. GIRVIN, S., FRISBY, S., HUDSON, A. *Charlesworth's Company Law*. London: Sweet & Maxwell, 2010, p. 213-230;
41. HOPT, K. J., WYMEERSCH, E. *Capital Markets and Company Law*, Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 100;
42. KERSHAW, D. *Company Law in Context*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 685-701;
43. KUCUKGUNGOR, M. A. *Acquisition of its Own Shares by a Company in the United Kingdom from the Perspective of the Capital Maintenance Rules*. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, t. 28, 2012, p. 257-312;
44. MANTYSAARI, P. *The Law of Corporate Finance: General Principles and EU Law: Volume III: Funding Exit, Takeovers*. Springer, 2010;
45. MORSE, G. *Charlesworth & Morse Company Law*. London: Sweet & Maxwell, 1995, p. 196-207;
46. PROCTOR, C. *Financial Assistance: New proposals and new perspectives* [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://kavehh.com/my%20Document/KCL/Company%20Law/Capital%2520Reduction%2520and%2520Class%2520Rights%2520%25282%2529.pdf>.

III. Teismų praktika

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika

47. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1986 m. vasario 26 d. sprendimas *Marshall*, 152/84, EU:C:1986:84;
48. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1994 m. liepos 14 d. sprendimas *Faccini Dori*, C-91/92, EU:C:1994:292;
49. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2004 m. sausio 7 d. sprendimas *Wells*, C-201/02, EU:C:2004:12.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rasa“, UAB „Druskininkų Rasa“, UAB „Vegoplastas“ v. R. D. individuali įmonė, Nr. 3K-3-66/2005, kat. 44.5.2.17; 44.8 (S);

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. gegužės 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje K. J. J. v. J. B. ir kt., bylos Nr. 3K-7-266/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.1 (S);
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Metaloidas“ v. UAB „Šiaulių lyra“, Nr. 3K-3-124/2011, kat. 35.5; 44.2.4.1; 44.5.1 (S);
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011, kat. 27.7; 44.2.1; 44.5.2.17 (S);
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kauno vandenys“ v. „WTE Wassertechnik GmbH“ ir kt., Nr. 3K-7-304/2011, kat. 45.4; 69; 132 (S);
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt., Nr. 3K-3-19/2012, kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17 (S);
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje M. V. v. Kauno miesto savivaldybė ir kt., Nr. 3K-3-480/2012, kat. 27.3.1.1; 30.4.2; 44.2.4.1; 44.5.2.5 (S);
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Skandvita“ v. Š. Š. Nr. 3K-3-220-916/2015, kat. 44.5.2 (S);
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Mantrida“ v. L. V., E. M., Nr. 3K-3-331-695/2015, kat. 27.7; 44.5.2.17; 114.11 (S);
59. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje AB DnB Nord bankas v. UAB „Gertauta“, Nr. 2A-1508/2012, kat. 21.4.1.1.; 21.4.2.1.; 24.; 24.3.; 35.6.1.; 35.6.2.; 121.21. (S);
60. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Inchape Motors“ v. UAB „Vytaro autocentras“ ir A. V., Nr. 2A-929/2013;
61. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Skandvita“ v. Š. Š., Nr. 2A-696-157/2015, kat. 24.4; 44.5.2.17.; 99.7. (S);

62. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje G. K. v. AS Reverta ir kt., Nr. 2A-395-330/2015, kat. 21.4.1.1 (S);
63. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 9 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Sadovalis“ v. BAB Ūkio bankas ir kt., Nr. 2A-806-186/2016, kat. 2.1.2.4.1.1 (S).

Anglijos teismų praktika

64. 1887 m. Lordų rūmų (*House of Lords*) sprendimas byloje *Trevor v Whitworth*, (1887) 12 App Cas 409. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze;
65. 1968 m. *Chancery Division* sprendimas byloje *Selangor United Rubber Estates Ltd v. Cradock (No. 3)* [1968] 1 W.L.R. 1555. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze;
66. 1971 m. sprendimas byloje *Heald v. O'Connor* [1971] 1 W.L.R. 497. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze;
67. 1980 m. sprendimas byloje *Armour Hick Northern Ltd v. Whitehouse* [1980] 3 All E. R. 833. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze;
68. 1980 m. *Court of Appeal (Civil Division)* sprendimas byloje *Belmont Finance Corporation v. Williams Furniture (No. 2)* [1980] 1 All E. R. 393. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze;
69. 1985 m. sprendimas byloje *Carney v. Herbert* [1985] A.C. 301. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze;
70. 1989 m. Lordų rūmų (*House of Lords*) sprendimas byloje *Brady v Brady* [1989] AC 755. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze;
71. 2002 m. *Court of Appeal (Civil Division)* sprendimas byloje *Chaston v SWP Group Plc* [2003] B.C.C. 140. Prieiga per internetą galima naudojantis *Westlaw UK* duomenų baze.

IV. Travaux préparatoires

72. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60¹, 63, 67, 69, 72 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo

45² straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo papildymo 28¹ straipsniu ir įstatymo priedo papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.462279?jfwid=-14ke1xyfnd>>.

V. Interaktyvūs šaltiniai

73. 1926 m. Bendrovių teisės reformavimo komiteto ataskaita [interaktyvi] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.takeovers.gov.au/content/Resources/other_resources/Greene_Committee.aspx>;
74. Istorinio JK infliacijos lygio skaičiuoklė [interaktyvi] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://inflation.stephenmorley.org/>>;
75. *Jenkins Committee* išvada [interaktyvi] [žiūrėta 2017 m. [] d.]. Prieiga per internetą: <http://www.takeovers.gov.au/content/Resources/other_resources/downloads/jenkins_committee_v2.pdf>;
76. <http://www.lexology.com> 2008 m. spalio 1 d. naujiena [interaktyvi] [žiūrėta 2016 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=9547fa3a-c826-47fb-a1b3-ae7c764702da>>;
77. Direktyvos 2006/68/EB įgyvendinimas valstybėse narėse [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/NIM/?uri=CELEX:32006L0068>>;
78. Elektroninis anglų – lietuvių kalbų žodynas [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]: <http://ezodynas.lt/lt/zodis/advance_2_6640>;
79. 2015 m. Europos Modelinio Bendrovių įstatymo (*EMCA*) projektas, [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>;
80. „Verslo žinių“ straipsnis „*Naujas „Rokiško sūrio“ ir „East Capital“ peštynių raundas*“ [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/rinkos/2016/01/27/naujas-rokiskio-surio-ir-east-capital-pestyniu-raundas>>.

VI. Praktinė medžiaga

81. Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Airija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>;
82. Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Belgija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>;
83. Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Danija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>;
84. Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Ispanija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>;
85. Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Latvija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>;
86. Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Malta [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>;

87. Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Prancūzija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>;
88. Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Švedija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>;
89. Tarptautinės advokatų asociacijos (*International Bar Association, IBA*) finansinės pagalbos gidas – Vokietija [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=11f1dd4d-33b7-4915-8e3f-abebb66bcd3b>>.

SANTRAUKA

Finansinės pagalbos draudimas Anglijos bendrovių teisėje buvo įtvirtintas kaip priemonė, skirta užtikrinti akcijų rinkų stabilumą, bendrovių kapitalo palaikymą ir bendrovių vadovų nesikišimą į akcininkų struktūrą. Vadovaujantis Anglijos teise, analogiškas teisinis reguliavimas buvo įtvirtintas Antrojoje Bendrovių teisės direktyvoje, kurios nuostatas ES valstybės narės privalėjo perkelti į nacionalinę teisę. Vis dėlto, iš dalies dėl direktyvos dviprasmiškumo, iš dalies – dėl finansinės pagalbos draudimo esmės ir tikslų nepakankamo supratimo, direktyvos įgyvendinimo rezultatai valstybėse narėse yra gana skirtingi.

Lietuvos teisėje įtvirtintas finansinės pagalbos draudimas turi neaiškumų ir dviprasmybių, kurie analizuojami antrojoje šio darbo dalyje. Išanalizavus atitinkamas problemines nuostatas, pateikiami tinkamo šių nuostatų aiškinimo variantai. Turint galvoje finansinės pagalbos draudimo tikslus, darbe kritikuojamas šio draudimo taikymas uždarytų akcinių bendrovių atžvilgiu; vis dėlto, turint galvoje, kad kitos bendrovės kapitalo apsaugos priemonės gali būti nesunkiai apeinamos, į siūlymus visiškai atsisakyti finansinės pagalbos draudimo darbe taip pat žiūrima skeptiškai.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teisėje nėra numatyta pakankamų priemonių, atgrasančių nuo finansinės pagalbos draudimo pažeidimų darymo, trečiojoje darbo dalyje analizuojama, kaip finansinės pagalbos draudimas galėtų būti priverstinai įgyvendinamas vadovaujantis šiuo metu galiojančiais teisės aktais bei siūloma už finansinės pagalbos draudimo ignoravimą numatyti baudžiamąją (ar administracinę) atsakomybę.

SUMMARY

Prohibition on financial assistance was adopted in English Company law seeking to ensure the stability of financial markets, capital maintenance and non-intervention of directors to the structure of company's shareholders. In accordance with English law, analogous legal regulation was approved on the Second Company Law Directive, which had to be implemented by every Member State. However, partly due to the ambiguity of the Directive, partly due to the lack of awareness of the nature of the prohibition on financial assistance, results of the Directive's implementation are quite different among Member States.

There are uncertainties and ambiguities in the prohibition on financial assistance, implemented in Lithuanian law, which are being analysed on the second part of the master thesis. In accordance with the results of the aforementioned analysis, proposals of appropriate interpretation are being presented. Taking into account the purposes of the prohibition on financial assistance, application of this prohibition to the private companies are being criticized; however, having in mind that other measures of capital protection may be circumvented quite easily, author is sceptical about the proposals to repeal the prohibition on financial assistance, applicable to public companies.

Considering that there are not enough measures, deterring from violation of the prohibition on financial assistance in Lithuanian law, enforcement of the prohibition on financial assistance according to the existing laws is being analysed in the third part of the master thesis and also proposal to impose criminal (or administrative) liability for the violation of prohibition is being presented.